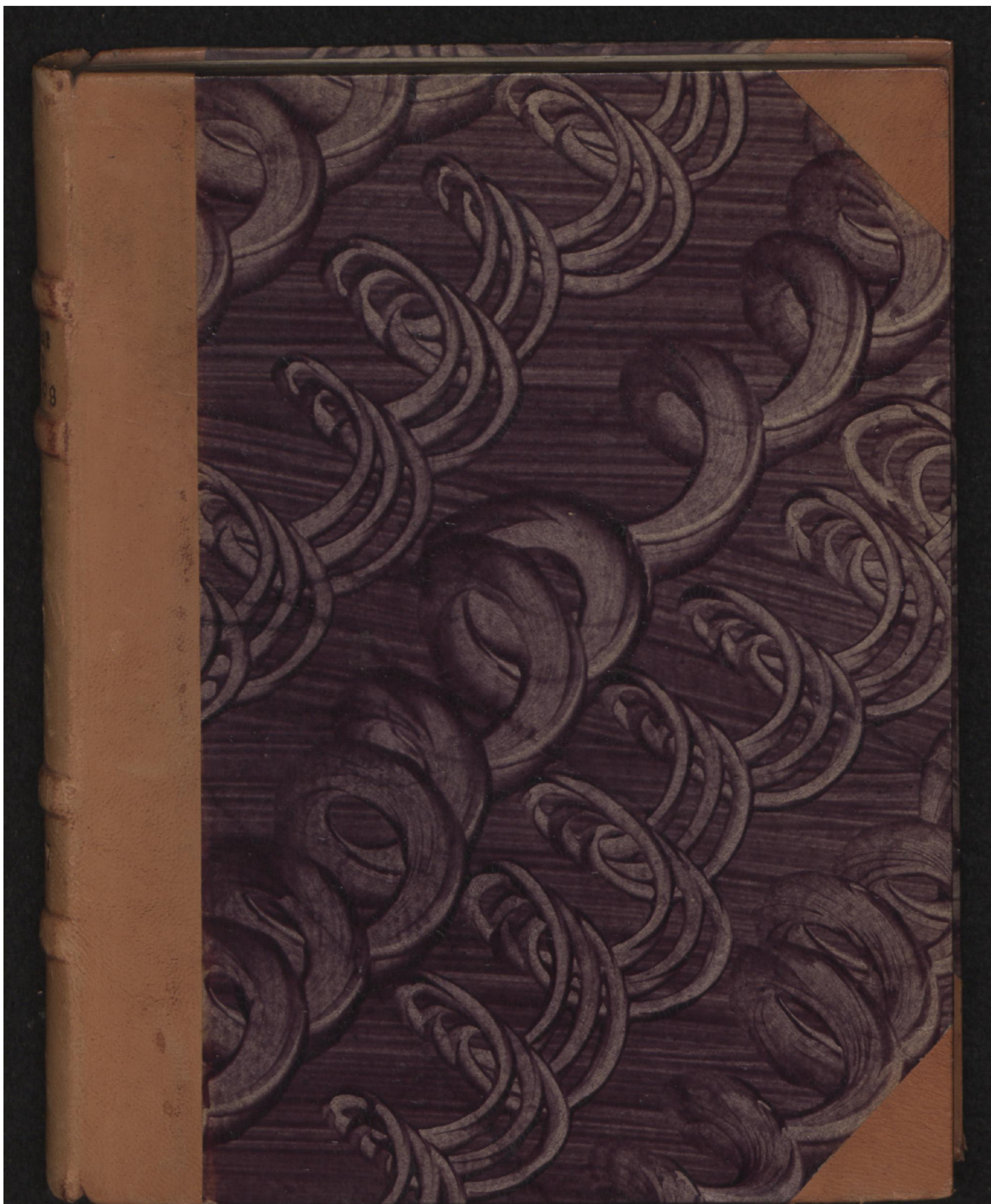

Henrick
Smid
Lægebog
1577

En Skøn lystig ny

Vrtegaardt/ prydet met mange atskillige Vrter/ som tiene til Menniskens Legems sundheds opholdelse/ Disligest huorledis *Electuaria, Syruper, Conserua,* oc Olier/ skulle ret konstelige giøris/ oc beredis/ aff denne Vrtegaards Vrter/ deris Røder oc Blomster/ Oc andre saadanne subtilige nyttelige ting/ Aldrig tilforn seet paa vort danske Tungemaal/ Tilhobe samlet oc fordansket

Aff

Henrick Smid vdi Malmø.

Anno M. D. XLvj.

Prentet i Kiøbenhaffn/

ANNO

1577.

Christiern Torckelsøn / Doctor vdi Kiø-
benhaffn / ynsker Henrick Smid vdi Malmø/
lycke/salighed oc velfart.

Kiere Henrick/ Sender ieg eder igien den Lægebog / som i antuordede mig i Vinter/begerendis at ieg samme Bog vilde offuersee/ oc giffue eder tilkiende/om mig kunde tyckis nytteligt at vere/at hun bleffue prentet oc obenbaret for huer mand. Saa haffuer ieg nu effter eders vilie oc begering / samme Bog offuerseet / oc befundet/at hun er vddragen aff de beste Lægedoms Bøger / Oc ere vdi hende mange gode Lægedõme / Som kunde giøris oc beredis aff de ting som findis oc vaaxe her i Riget. Dog skal ingen tencke met sig/at nogen kand fuldkommelige lære aff denne Bog/ eller aff nogen anden / alt hues som behoff giøris til Lægedoms konst / Thi at kunde en Lægebog vere nocksom der til/da giordis icke behoff at studere xx. eller xxx. Aar/ oc forsøge mange frem-

ge frem-

ge fremmede Land/ før end mand lærer det som behoff er at vide til sam̃e Konst/ icke vaare heller Lægedoms *Doctores* i andre Land i saa stor ære oc verdighed holdne/ som de ere / der som Lægedom vaare en Konst / som ringe vaare at lære. Oc findis der mange/ serdelis vdi Italia eller i Valland / Lægedoms *Doctores*, som haffue huert Aar mere end tusinde Ducater til rente. Men effterdi at her er ickon it Apotecke i alt Danmarckis Rige oc Norge/ oc disligest icke mange / som den rette Lægedoms konst forstaa / eller lært haffue/ da tyckis mig meget nytteligt vere/ at den̄e Bog vdgaar for huer mand/ oc serdelis for dennem som langt bo fra Lægedoms *Doctores* oc Apoteckere/ at huilcken som fornemmer sit Legems skrøbelighed eller siugdom / kand søge oc finde i denne samme Bog nogen Lægedom/ som hand kand behielpe sig selff met. Oc haffuer icke Gud forgeffuis skafft saa

 mange

mange deylige oc merckelige Vrter / oc anden Lægedom/Men til Menniskens nytte/gaffn / Sundhed oc forbedring. Fordi friste de Gud / som siuge bliffue/ der som de foracte Guds gaffuer/ oc icke begere hielp oc trøst / Først aff Gud i Himmelen/oc siden aff de nyttelige Lægedomme/ som baade scriffuis i denne Bog oc i mange andre flere. Oc haffuer ieg ingen dansk Bog seet / som saa nyttelig kand vere til Lægedoms konst/ som denne eders Bog oc Arbeyde er. Eder her met nu oc altid Gud befalendis til euig tid. Screffuet vdi Kiøbenhaffn / Palme Søndag/

Anno Domini

M. D. XLVI.

Erlig oc Velbyrdig
Mand/Meſter Claus Vrne/Prouest i Lund/ ynſker ieg Henrick Smid vdi Malmø/Lycke oc Salighed.

JEg holder Vtacknemmelighed for en ſtor Vederſtyggelighed aff nature/ oc troer at de ere icke værde/ at kaldis Menniſke/ ſom icke ihukomme de Velgierninger/ ſom dennem ere ſkede aff andre/ Men de ere ſlemmere end wſkellige Creature. Det er oc it gammelt Sprock/ oc almindelig Tale/ At huo der giør en wtacknemmelig til gode/ hand giør ſom den der ſaar ſit Korn paa Haffſens bonde. Jeg acter dem at vere lyckſalige/ ſom Gud haffuer vnt noget gaat/ met huilcket de kunde igien forſkylde/ hues dem vederfaret er/ oc dem meſt lyckſalige at vere/ ſom det met Aager betale kunde/ Thi haffuer ieg tit oc offte randſaget min føye Bohaffue/ at ieg noget kunde finde/ ſom ieg eders Ærlighed ſkencke kunde/ for eders mange Velgierninger/ ſom i mig beuiſt haffue. Saa fant ieg Jeſus Sirachs Bog/ ſom ſcriffuer i det xxxviij. Capittel: HERREN lader Lægedommen vaaxe aff Jorden / oc it forſtandigt Menniſke foracter hannem icke. Der ieg dette læſde/da ſkiøds mig i ſinde/ at her ere faa *Doctores* i Lægedoms konſt i

 diſſe

disse Land oc Rige / som den menige Mand hielpe kunde i deris Siugdomme / Saa haffuer ieg oc tilforn forfaret aff eders Ærlighed / at i oc eders elskelige Hustru / Fru Margrete / haffue stor lyst til atskillige Vrter / oc derfaare haffue i giort en besynderlig Vrtegaard i Bieltebierge / begerendis vdaff mig at vide / met huilcke Vrter samme Vrtegaard best prydis kunde / Da paa det at den kunde prydis / oc huer mand kunde hielpe sig selff i sin nød oc trang / om hand icke kunde finde nogen anden Doctor eller Læge hos sig tilstede. Da tog ieg mig faare / at ieg met Guds hielp / vilde scriffue de almindeligste oc beste Vrters dyder / krafft oc nature / som her vaaxe vdi Riget / aff de ypperste oc beste Doctorers Bøger / som nu findis kunde / som ere Otte Brunfeldt / oc Hieronimus Buck / som met stort arbeyde oc fliit / haffue sammen sancket oc screffuet mange atskillige Vrters dyder oc krafft / aff *Nicandro, Plinio, Dioscoride, Theophrasto*, oc andre flere gamle Lægers Bøger.

Sammeledis haffuer ieg oc tilhobe samlet / nogle aff Apoteckernis lønlige Konster / i en hob / som ere / huorledis Electuaria / Syruper / Conserua / oc Olier / skulle ret konstelige giøris oc beredis / aff disse oc andre Vrter / oc deris Røder oc Blomster. Oc efftherdi at ieg haffde icke tid til at

giøre

giøre det om dagen / for mange atskillige ærende skyld som ieg haffuer veret behindret met / da giorde ieg det om natten / eders Erlighed oc eders ærlige kiere Hustru / til vilie oc tieniste / oc den Menige mand her vdi Riget / til nytte oc gaffn.

Oc vil ieg nu i denne føye Bog / bescriffue de Vrters dyder som ieg kiender oc neffne kand paa vort danske Tungemaal. Men wi haffue dog saare faa paa vort Maal / men neffnis meste parten / aff den Menige mand / met brøden Latine / eller brøden Tyske / oc ey aff en som aff en anden. Oc paa det at wi diss bedre kunde lære at kiende dem ved deris rette naffn / haffuer ieg sæt vdi denne Bog / Vrternis latinske naffn / saa som Lægedoms Doctores oc Apoteckere dem kalde / oc neffne / oc saa huad Tyske dem kalde. Sammeledis haffuer ieg oc sæt effter huer anden / de Vrter som met lad / farffue / luct oc blomster / oc røder / nogen lignelse tilsammen haffue / Vil ieg oc met Guds hielp (foruden hues intet skeer eller retteligen fuldkommis) legge vind der paa / tid fra tid / at lære aff lærde Mend / at kiende flere Vrter / och saa in fremtiden forøge dette mit Arbeyde yder mere / Efftterdi at den almectigste Gud vor kiere himmelske Fader / haffuer giffuet oss her i disse Lande oc Rige / offuerflødige Vrter nock / som tiene til vor Complex

oc natur / at læge oc hielpe vor Legemis Siug-
domme met/for atskillige Soter oc Siugdomme/
som oss tilkomme kunde/saa vel som dem aff India/
Arabia oc Calcutten. Her vaaxe mange edele Vr-
ter i Riget/ som dog foractis oc trædis met Fødder/
(lige som de vaare icke skabte aff Gud oss til gode)
Men viste wi deris krafft oc dyder/ Da hulde wi
dem i større ære oc værdighed / end wi giøre. Den
høylærde Mand Doctor Hieronimus Buck seriff-
uer/at hand vil heller haffue i sit Hus Angelicam/
Mesterurt / Hulurt/ Loestické/ Entzian/ Holtzurt/
som kaldis Sancte Elene rod / end de Sophisters
sammensætte Electuaria oc Lægedomme / Beza-
hardi oc Liberantis kaldede. Her ere dog mange
aff saadan art oc nature/ at de foractte Guds gode
Gaffuer/ oc holde mere aff fremmede oc vdlendiske
forderffuede/ gamle / tørre oc ormstungne Vrter/
end aff vore egne/som her vaaxe / huilcke wi maat-
te vel faa for en føye ting / oc bruge oss til nytte oc
gaffn. Men somme kiøbe dog fremmede Vrter/
dem mere til Døden/end til Helbrede. Oc paa det/
at i oc alle andre som dette mit Arbeyde kommer til
haande/ kunde diss bedre for vden stor wmage/ ople-
de hues de begerendis ere / Da haffuer ieg sæt her
trende Register eller Taffler/til samme Bog. Den
første indeholder Vrternis naffn paa latine / effter
som de aff de gamle oc ny Doctores / oc Apoteckere
kalde-

kaldede ere/ Den anden Vrternis naffn paa danske/ Den tredie Siugdommernis naffn. Bedendis eders Ærlighed kierligen/ at i dette mit føye Arbeyde ville tage til tacke/ som i tilforne giorde den anden min Bog/ om Pestilentzis Siugdom/ oc mig beskerme/ hos dennem som alting gnaffue met Hundetanden/ oc til det verste vdlegge. Der som ieg formercker at hun eders Ærlighed behager/ vil ieg hende met Guds hielp/ som forsagt er/ Forøge oc forbedre. Eders Ærlighed her met/ oc sammeledis Eders ærlige oc elskelige klere Hustru/ met eders gantske Hus/ den almectigste Gud befalendis til euig tid. Screffuet vdi Malmø/ Tisdagen næst for Pintze dag/ *Anno Domini*

M. D. XLVI.

GVD vor himmelske Fader haffuer alstedse giort sine vnderlige Gierninger/ i de ting som mest foractelige ere faar Verden/ lige saa haffuer hand oc giort/ i de foractelige Neller. Huad Vrter ere lysteligere end de skønne velluctendis Neglicker/ Fioler oc andre saadanne? Neller offuergaar dem alle/ met krafft oc dyd. Fordi haffuer i fordom tid/ den vellærde Mand Phanias, screffuet en hel Bog om Nellers loff/ dyd oc krafft/ Thi ville wi først sætte dem i denne vor Bog.

Neller.

Vrtica, Acalyphen, Eniden. Eller Neller eller brende Neller / Vrtica labeo, Laminum, Anomium, Vrtica alba, Vrtica mortua, Archangelica. Blinde Neller. Vrtica herculea, høge oc store Neller som vaxe i Skouffuene/ Deris Frø brugis mest i Apotecken. Læss Dios; lib: iiij. Cap; lxxix. oc lxxx.

Nellers complex.

Alle Neller ere aff art oc nature varme oc tørre. De resoluere oc atskille de Heffuelser/ haarde Knuder/ Knorter/oc andet/ hues som kommer eller kommet er aff Phlegmate. Mand maa bruge dem induaartis i Legemet oc vduaartis.

Induaartis.

Neller saaden i Vin/oc drucket/ blødgiør den haarde Bug/ atskill Vaderet/ stiller Tarmernis vred/ Colica kaldet (om saa er at forstoppelse er icke Aarsage)

giøre vel at pisse / rense Lenderne / giøre en lystig til Veneris spil oc leg.

Nellefrø er sterckere i foresagede sag / met Vin saadet / eller der aff it Electuarium giort met Honnig.

Vand aff Neller brent / er noget mildere / lystigere til at bruge / til foresagede brøster / renser oc rengiør alle Saar / induaartis oc vduaartis / drucket oc der met thoet.

Roden aff de store brende Neller / i Vin oc Honnig saaden / er en stor hielp oc Lægedom for Kaaldesiuge / Hoste / en stacket Aande oc Trangbrystighed. Thi de rense Lungens rør / rømme Brystet / atskillie Ribbenenis Bylder / Drøbelen oc hues Siugdom sig aff sey Vædske forsamlet haffuer. Huer gang tre eller fire Skeder fulde / om Afftenen oc Morgenen / varm drucket / oc der met i Halsen klucket.

Vduaartis.

Nelle blad støtte met Salt / oc lagde paa Saaret som it Plaaster / læger galne Hundis bidt / er it Experiment.

Lige saaledis lagde paa onde fule forderffuelige Saar / vere sig Kræfft / Vlffuen / etc. Renser oc læger dem.

Saadanne Plaaster atskillie oc alle Knorter / Knuder / kaalde Heffuelser / vere sig Ledemødenis / Miltens / eller bag Ørnene.

Met Neller thoet / læger all ond Skab.

Nelle Oes i Næsen lat / kommer hende til at bløde / Oc naar du vilt / at hun skal icke lenger bløde / Da smør aff Osen paa Panden / saa stillis hun.

Om

Om nogen brender sig ilde aff Neller / hand skal smørie steden met Rosen olie/eller Bom olie/ saa sactis pinen/oc Bleuerne forsuinde.

Alle døde eller blende Neller / ere fuldnær ens i Lægedommen/som brende Neller / Men dog atskilie de mere Knuder oc Knorter / Thi skulle de brugis til Røgbad/ til den haarde Moder.

Marubium.

Marubium album, Prasium album , Sanguis tauri, Huid Marubium , den sorte kaldis Marubium nigrum, Balote. Læß Diosc: lib: iij. Cap: c.

T. Andron / Godes vorget.

Lige som Neller verme oc atskilie/ saa giør oc Marubium. De huide loffuis mest / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Bladene aff den huide *Marubio*, i Vin eller Vand saaden/ der iblant rent vel skummet Honnig / oc drucket/ fordriffuer den trange stackede Aande / Hoste/ Brystens gamle bylder oc sting/ Obner Leffuerens/Miltens oc Moderens forstoppelse / Vddriffuer den anden Fødsel / Renser Moderen / oc kommer Quindernis Tid til at flyde / serdelis om hun siudis met Iride, det er/met blaa Lilie rodt.

Osen aff Marubio haffuer lige saadan mact/ huer gang til sig taget tre eller fire Skeder fulde / effter som huer taale eller fordrage kand/ oc gaat siunis.

Samme Oes er oc god til dem som Eder eller Forgifft ædt haffue/ oc aff forgifftelige Orme bedne ere.

Denne Oes giør klare Øyen / døder Ormene i Liffuet/ oc i Ørnene.

Vduaar-

Vduaartis.

Alle *Marubia* tiurde / tiene vel til Bad / oc at røge vnderneden op met / paa de Quinder som plagis met den huide phlegmatiske flodt oc stedse ont i Ryggen / Benene / oc i Siden haffue.

Vand huor vdi Marubium saaden er / læger al ond Skab / oc anden Hudens wrenhed.

Den sorte Marubium saaden i Lud / oc det bulne vdslagne Hoffuet der met toet / læger det.

Spene bylder her met tode / oc Puluer aff Marubio met Honnig blandet / oc paa lagt / læger dem.

Om nogen haffuer gaaet eller arbeidet sig træt / hand skal tage Osen aff Marubio, oc blande den met Rosen olie / oc smøre sig der met.

Hiertens fryd.

Mellissa, Apiastrum, Citrago, Citraria, Mellissophillum. Læs Dios: lib: iij. Cap: cix. T. Moder kruet / Herten kruet / Fruwen kruet / Papen kruet / Immenblat.

Hiertensf fryd er vel bekient iblant Quindfolck / hun vermer / tørrer / fortærer / læger oc tilsammen drager / Maa brugis induaartis oc vduaartis / Læss Dioscoridem lib: iij. Cap: cix.

Induaartis.

Hiertens fryd i huid Vin saaden / oc den i nogle dage drucket / rømmer Brystet / den stackede oc trange Aande / Styrcker Hiertet / Fordriffuer Melancolies wlystighed / den fallende Sot / oc tien fuldnær til alle induaartis Siugdomme.

Hiertens fryd smaa skaaren eller hacket / en nat lagt i god huid Vin / oc siden brendt igiennem en glas

Hielm/ er end kraffteligere / Thi den stiller strax i samme stund Moderens wrolighed oc vred/ huer gange tre eller fire Skeder fulde drucket/ sammeledis Maffuens beklemmelse/ Nedtrycker den onde damp oc røg / som i Hoffuedet opfar.

Renser oc læger Mundsens saar / der met thoet.

Bladene aff Hiertens fryd fastendis ædt / foruermer Maffuen.

Vduaartis.

Hiertens fryd oc Commendeblomster/lagde i en Linpose/ i Vand eller i Vin saaden / vdkryst och saa varmt lagt paa den wrolige Moder / stiller hendis opstødelse oc rørelse / oc kommer heden igien i sin rette sted.

Sued oc Røgbad/ vnder op giorde aff Hiertens fryd/ kommer Quindernis tid til at flyde / stiller Lendernis oc Ledemodenis pine.

Vand brent aff Hiertens fryd / læger all Skab/ Ringorme/Ederkoppers oc Scorpionis sting / oc galne Hundis bid/ der met thoet.

Hiertens fryds Vand / i tyck oc wklar Vin lat/ giør hannem skøn oc klar igien.

Kiød met samme Vand offuerstencket/bliffuer lang tid fersk oc gaat/ Fluer eller Madke komme icke paa det.

Haaret met samme Vand vaadgiort / beskermer det saa/at det bliffuer icke graat.

Maru eller Katurt.

Nepeta. Calamintha. Læss Dioscor: lib: iij. Cap: xxxviij.

T. Nept / Kattenkruet.

Katte haffue stor tidkørtning oc lyst i denne Urt/ som mand kand see/naar hun leggis for dem/ oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Ind-

Induaartis.

Osen aff Maru/ met Vin drucket / vddriff-
uer Spolorm/all Forgifftelse/ giør at suedis.

Obner Leffueren oc Milten/ foruermer de forkølle-
de Nyrer / stiller Moderens pine / oc kommer Quinder-
nis tid til at flyde / serdelis om Vrterne siudis i Vin oc
drickis.

Ydermere renser samme Drick Brystet/ giør at pis-
se/ læger hues induaartis brøstet er / atskil den gule Sot/
stiller Choleræ flydelse/ styrcker Maffuen / fordriffuer oc
den tredie dags Kaaldesiuge/ saa fremt som Maffuen før-
re renset er.

Vduaartis.

Suedbad/oc Røgen der aff vnder op anam-
met/vddriffuer den anden Fødsel/ Quindernis tid/ stiller
Moderens pine oc ve.

En Røg giort aff samme Vrt / bortdriffuer Hug-
orme/ oc andre forgifftelige Diur.

Osen blandet met Osen aff de gule skreppe Røder/
der met smort / renser Skabben / oc er gaat til dem som
Hoffuet haar aff falder/oc Møl i Haaret er.

Mynte.

Menta satiua. Læs Diosc: lib: iij. Cap: xxxiij.

Der ere ser slags Mynte til/ ibland dem alle er den
Kruse mynte oc Sisenbrand de beste / deris dyder ere fuld-
nær som Polleyers oc Hiertens fryds / ere varme i tredie
Grad/ Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Osen aff Kruse mynte eller Sisenbrand met
Edicke blandet / stiller Blodspyelse / oc andre Maffuens
opkastelse/døder oc de trinde Orme i Bugen.

Kruse

Krusemynte/fersk/grøn eller tør / er god til Maffuens bryst oc Siugdom/for andre Lægedomme.

Sammeledis det brende Vand drucket / fordøffuer eller fortærer vel/ stiller Hickelse oc vemmelse aff Chole- ra. Serdelis Salsamenter der aff beredde / giøre en lystig til Veneris spil/ styrcker alle Lemmer.

Til Kruse mynte eller Sisenbrant luetet / styrcker Hiernen oc Hukommelsen.

Vduaartis.

Linklude vaade giorde i Osen aff Mynte eller Sisenbrand/oc paa Panden lagde/stiller Hoffuetuercken.

Sammeledis lagde paa vnge Quinders haarde Bryst / som ville affuenne deris Børn fra Brysterne/ fordriffuer de haarde Knuder/som komme aff Melcken.

Stiller oc Ørernis verck der i lat.

Kruse mynte støt met Salt / oc lagt paa galne Hunds bid/læger vden all sorg oc fare.

Kruse mynte eller Sisenbrand / tiurt oc til Puluer støt / met Surdey blandet / oc smurt paa noget som it Plaaster/offuer Hiertet lagt/som it Epithima, stiller opstødelsen oc brydelsen.

Summa alle Mynter tamme oc vilde / tiene til Sued oc Røgbad / de verme oc resoluere, Thi giøre somme Suedbad oc Clistere aff dem.

Bladene aff Kruse mynte eller Sisenbrand/lagde i sød Melck oc saadet/ lader icke løbe Melcken tilsammen.

Polleye.

Pulegium, Poleium. Læß Diosc: lib: iij. Cap: xxx.

Polleye er hed oc aff starp nature / thi fordriffuer hun Søffnen / tynd oc subtilig giør all Brystens seye vædske. Hielper fordøffuelsen. Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaar-

Polleie saaden i god huid Vin/ Afften oc Morgen drucket/ kommer Quindernis tid til at flyde/ oc vddriffuer den anden Fødsel.

Denne drick oc huilcken denne lig er/ skal icke brugis vden naar behoff giøris / som er/ naar Quindernis tid oc blomster foruentendis ere/ oc da icke flyde vil/ eller oc haffue den huide flydelse/ dem er det en velsignet Lægedom.

Men met Honnig saaden/ stiller Quindernis tid oc blomster/ opstødelse oc vemmelse.

Polleie met Vin/ Honnig oc Aloes saaden/ oc drucket/ er en nyttelig drick til at vdføre den sorte Galde met/ Atram bilem kaldet/ forterer oc tyndgiør all Lungens seye Phlegma. Stiller Bugens / Tarmenis/ oc Moderens pine.

Vddriffuer Hugormis Eder eller forgifft / Atskil Bulden vdi Halssen Anginam, der met klucket/ Læger oc hues brøst induaartis vdi Munden er / tit oc offte der met thoet.

Polleie Vand oc Oes tien til dumme Oyen/ fordriffuer deris klaade.

Om mand nogen sted er / huor mand nødis til at dricke Vand/ oc redis der for at det skal icke vere godt/ da skal mand legge Polleie der vdi/ saa maa mand dricke det vden all fare.

Vduaartis.

En krants giort aff Polleie/ oc paa Hoffuedet sæt / er god for Hoffuedens suimmelse / paa Hoffuet lagt / stiller hoffuit verck.

Huo som krampe drager/ hand skal riffue eller gnide staden met Salt/ Edicke/ oc Polleie.

Vild Polleie.

Dictamum. Læss. Dios. lib. iij. Cap. xxxi.

Hues om Polleie sagt er/ skal oc forstaas om den vilde Polleie/ huilcken stor krafft haffuer/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Den vilde Polleye bruget/ vddriffuer icke alleniste Quindernis tid/ men ocsaa den anden Fødsel/ der til ocsaa det døde Barn.

En røg giort aff den vilde Polleies Vrt/ giør det samme.

Ydermere vddriffuer den vilde Polleies oe/ eller Vin met hende saaden/ alt Eder oc Forgifft/ Læger de forgifftige Ormes bid oc saar/ Renser oc læger dennem vnderlige.

Denne Vrtis dyd oc krafft er saa mectig/ saa at forgifftige Diur fly for hendis luct.

Summa Dictamum er en ret Theragelse.

Vduaartis.

Somme sige at den vilde Polleye skal vddrage Pile som skudne ere i Menniskene/ icke alleniste paa Menniskene/ Men ocsaa paa Diurene/ Thi naar de æde aff hende vdfalde Pilene.

Vild Polleie støt/ oc lagt paa Milten som it Plaaster/ fortærer dem.

Osen aff den vilde Polleie lat i forgifftige Saar/ læger dem.

Basilicon.

Ocimum, Gariophylatum, Herba regia, Acinon, Ocimastrum. Læss. Dios. lib. iij. Capit. xlv.

T. Basilien.

Basilicon er aff varm complerie/ Thi resoluerer oc atskil hun Lungens oc Moderens seye vædske/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Ind-

Basilicons vrter tiurde / ere lystige at bruge i Maden/ lige som Meyoran / oc Rosemarin.

Basilicon i Vin saaden / fordriffuer den trange oc stackede Aande / atskil Slimen oc den gamle Hoste / om Afftenen oc Morgenen drucket/ Giør vel at pisse/ Kommer Quindnis tidt til at flyde / lige som Polleie giør.

Basilicons frø lagt en nat i Rosen vand/ bliffuer til en huid oes eller gummi / den tien til Børns reffne Leber oc Tunger/ til Quinde brystis vorter/ der paa met en fier smurd.

Basilicons frø/ oc Basilie Vand til sig taget / styrcker Hiertet/ oc staar imod Daanelse eller Besuimelse.

Vduaartis.

Basilicons vrt den stund hun grøn oc fersk er/ paa Panden bunden/ fordriffuer Hoffuetuerck/ det samme giør oc det brende vand.

Røg oc Suedbad giort vnder op met Basilicon/ haffuer lige saadan krafft oc dyd/ som Polleie oc Mynte.

Basilicons Vand/ stycker Øyenens Hoffuedens oc den vilde Ilds hede/ hoffne brystis / oc den lønlige steds.

Den vilde Basilicon / haffuer lige saadanne dyder som kruse Mynthe oc Sisen brand haffue.

Meyran.

Mayorana. Sampsuchum. Sampsuchus, Amaracus, Asinus sacerdotis. Tryphyllon. Læss. Dios. lib. iij. Cap. xxxvi.

T. Meyeran.

Den vilde oc tamme Meyran er/ ere aff art varme oc tørre/ tiene vel alle Menniske / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Meyrans vrt saaden vdi huid Vin oc drucket/er nytteligt til dem som begynde at faa Vattersot.

Saaledis bruget/stiller pinen i Liffuet/Giør at pisse/ oc kommer Quindernis tid til at flyde.

Osen/eller Meyrane vand i Næsen lat/eller opdraget/styrcker Hiernen / giør at fnyste / opuecker Letargicos, det er dem som soffue sot haffue / oc dem som aff stor siugdom faldne ere / eller faldende sot haffue.

Meyrane vand paa Tungen smurt / igien giffuer Maalet / styrcker vnderligen Hiernen oc Hukommelsen/ iij. eller iiij. Skeder fulde iblant met drucket.

Denne Vrt er en kostelig vrt/til at berede allehaande Mad met/ giør den vel smagendis.

Vduaartis.

Meyran støt met Byg meel/offuer Øynene lagt som it plaaster / borttager Heden fordriffuer Heffuelsen / oc Pinen.

Til Puluer støt met lit Ingefær blandet/ i Næsen opdraget/ giør at fnyste/ atskil snuen.

It plaaster aff Meyran giort/ oc offuer lagt/stiller Maffuens pine/sætter oc de Lemmer igien i deris rette stæd som aff laue ere/stiller oc pinen saaledis bruget.

Olie giort aff Meyran/bløдgiør Haar/de forstiffuede Aarer oc Sener/ der met smurd.

Tappe pessaria, eller suedbad oc røg bad giorde vnder op met Meyran/kommer Quindens tid til at flyde/oc renser Moderen.

Osen aff Meyran smurt paa leffrit Blod/atskil det/ læger de blaa maal/ oc nedtrycker den hoffne Milt.

Vilt

Vild Meyran Tost.

Origanum. Heraclioticum, Cunila gallica. Læss Diosc. lib. iij. Cap. xxviij oc xxx.

T. Doste / wolgemot.

Tost eller vild Meyran met Figen / Rude oc Honnig i Vin saaden / oc drucket / er en kaastelig Lægedom for en stacket oc trang Aande / oc til dem som haffue Lunge sot / som hoste ideligen / oc til dem som haffue Hoffuedens kaalde flydelse. Denne drick giør vel at spytte oc vd at kaste.

Sucker som kaldis conserua her aff giort / giør det samme.

Tost eller vild Meyran bruget met ferske Figen oc Karsse / bløtgiøre Bugen / serdelis om mand tager der til / blaa Lilie rod Iris kaldet.

Tost eller vild Meyran / saaden met Figen er it kaasteligt Mund vand / til at klucke met i Halsen / for Halsens bulde Angina kaldet.

Vild Meyran i Edicke saaden / er en kaastelig ting til fule oc wrene Tender / der met thone oc vdi Munden hollet.

Vduaartis.

It Plaaster giort aff Tost eller vild Meyran / met Figen oc Salpeter tilhobe støtte / oc offuer lagt / nedtrycker Vattersoten.

Vild Meyran saaden met Vin / luncket paa lagt / lesker Hede oc hues befengd er.

Den varme damp oc røg at lade opgaa i Ørnene atskil Ørnenis suselse.

Vor Frues sengehalm.

Vild Timian/Serpillum, Herpillon. Disse naffn tillegis oc andre Vrter. Læß Dios. lib. iij. Cap. xxxviij. T. Veltkome. Marien beddestro. Quendel.

Vor Fruis Sengehalm/eller vildt Timian/er aff en hed qualitet/maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Vild Timian saaden i Vin/oc varm drucket/vddriffuer Lendernis oc Blerens slim igiennem pisset.

Saaledis bruget/stiller oc Tarmenis vred/læger hues induaartis brudet oc saargiort er.

Vild Timian met Edicke oc Honnig drucket/er god til dem som spij Blod.

Osen aff vild Timian/til sig taget it lodt met Edicke/gior det samme.

Vild Timian i all Mad oc Drick brugt/er en Therægelse/for alle Ormis oc Hugormis forgifft oc Eder.

Met Vin oc Honnig/Skersøde oc Anis saaden/er en god Lægedom for den tørre seyactige Hoste/renser Brystet.

Saaledis bruget/styrcker Maffuen/oc stiller kaalde Piss.

Vor Frues Sengehalm i Vin saaden/oc drucken/er god for Hugormis/Scorpioners/oc andre forgifftelige Ormis Eder oc bidt.

Ild i hende sæt/oc en Røg aff hende giort/gior det samme/Oc huor som samme Røg heden kommer/kand intet forgifftigt Diur bliffue.

Vdi Edicke eller Vin saaden/oc drucket/obner Leffueren oc Milten/oc gior vel at pisse.

Vand aff denne Vrt brent oc drucket/giffuer lyst til Maden/fortærer Maffuens vædske/renser Siunen/varmgiør den kaalde Leffuer/læger Tarmene som saargiorde

giorde ere effter Blodsotten / igiengiffuer Hørelsen / obner Næsen/vddriffuer stemmen/ oc Lendernis sand.

Vduaartis.

Til den vilde Timian luctet / styrcker Hiernen. Paa Hoffuedet lagt/ fordriffuer Suimelsen.

Vand aff Blomsterne brent / met Rosen edicke blandet / oc fore paa Panden met en linKlud lagt / stiller Hoffuedens pine Phrenesis kaldet.

Vild Timian haffuer alle dyder som Polleye / oc den vilde Meyran haffuer.

Timian.

Thymus , *Cephalaton* , *Capitatum* , *Thyrsion*. Læss Dios. lib. iij. cap. xxxv.

Timian er aff varm oc tør art / lige som den vilde Timian er / Er i alle maade lystigere end den vilde er/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Timian i Vin saaden oc drucket / haffuer lige saadan krafft oc dyd/ som aff den vilde Timian sagt er/ Er oc god for en trang oc stacket Aande / Vddriffuer Orme/ leffret Blod/ Eder eller Forgifftelse/ Quindernis tid / den anden Fødsel/ oc det døde Barn.

Vduaartis.

Timians ocs met Edicke blandet / atskil det leffrede Blod/ oc de brune oc blaa Maal/ som aff slag eller fald komne ere/ der paa lagt som it Plaaster.

Sar.

Satureia, Saturegia, Cunila , Hortensis Thymbra.

Origanus agrestis. Læss. Diosc. lib. iij. Cap. xl. lib. ix. Capitulo quarto.

T. Gaertkolle.

Sar kand icke vel skillies fra vor Frues sengehalm/ oc Timian/ men hun er mildere i sin luct/ J smag oc nature hedere/ Maa brugis induaartis oc vdnaartis.

Induaartis.

Saar paa Kiød eller Fisk saaden/giffuer lyst til Maden/ styrcker Maffuen / giør en lystig til Veneris spil oc leg / Andre hendis dyder ere som vor Frues senge halm oc Timians ere.

Vduaartis.

Alle dyder som vor Frues senge halm oc den tamme Timian haffue/ dem haffuer oc Sar / Thi maa hun i deris stæd brugis.

Jsop.

Hysopus. Hysopum, Lauer, Casiala, Læss Diosc. lib. iij. Cap. xxvi.

Induaartis.

Jsop saaden i Vin met Honnig oc Saluie/ oc drucket/er gaat til dem som haffue faldet, oc til dem som noget induaartis i Liffuet sønder brudet er.

Samme Drick saaledis bruget/ vddriffuer den sorte Galde/ Atram bilem, oc flauam kaldet.

Andre hendis dyder ere som den vilde Meyrans/ eller Tostis ere.

Vduaartis.

Jsop giffuer gode velluctendis Røgbad oc oc Sued bad/Epithimata, Ere saart god til Colicam passionem, (det er) til Tarmenis vred.

Vand

Vand hvor vdi Isop saaden er / læger all Skab oc Klaade/ Flecter/ Ringorme/ der met thone.

Skarlagen.

Hormium, *Ormium*, *Geminalis*, *Gallitrichum*, Centrum galli, Callitricum. Læss Dios: lib: iij. Cap: cxxxij.

T. Scharlake.

Vild oc tam Skarlagen / ere aff varm oc tør qualitet / deris art er at atskillie/ tynd oc subtilig giøre / oc vdatdriffue/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Skarlagen i Vin saaden oc drucken / er god for en kaald Maffue / oc til Quindfolck som ere wfructsommelige / ocsaa for det huide flod.

Skarlagen frø til puluer støt / i Næsen opdraget/ giør at fnyste/ fordriffuer Snue/ oc renser Hiernen.

Vduaartis.

Skarlagen saaden i Vand / oc den varme Røg vnder op taget/ driffuer Quindernis tid meetelige / ocsaa den anden Fødsel.

Saluie.

Saluia. Læss Dios: lib: iij. Cap: xxxij.

Iblant alle slags Saluier / loffuis den spisse Drecken Saluie først/ siden de andre/ Ere alle varme oc tørre aff art/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Somme mene/ at naar de æde om Morgenen fastendis try Saluie blad met Salt/ at de samme dag ere fri for Forgifft/ oc ond luct.

 Saluie

Saluie saaden i Vin oc drucket/ styrcker det gantske Legeme induaartis/ Thi hun vddriffuer Eder oc Forgifft/ blødgiør Hosten/ stiller Sidernis sting/ varm giør Leffueren oc Moderen/ giør vel at pisse/ driffuer Quindernis tid/ oc den anden Fødsel.

Saluie saaden oc drucket/ er god for Blodsot/ thi hun renser Tarmene.

Vand brent aff Saluie/ renser/ styrcker oc obner den forstoppede Leffuer/ fordriffuer Host.

All Mad som met tør oc støt Saluie beredis/ er sund oc lystig.

Vduaartis.

Saluie saaden i Vin/ Hoffuedet der met thoet giør Haaret sort/ fordriffuer Ormen som Haaret aff æder/ renser oc læger de Saar/ som bidne ere aff forgifftige Diur/ om de der met thoes.

Saaledis bruget/ læger Skab oc nedlegger den lønlige steds heffuelse.

It suedbad oc røgbad giort vnder op aff Saluie/ er god for kaalde Piss/ giør vel at Pisse/ stiller Blodsottens oc mange andre piner.

Lauendel.

Lauendula, Nardus celtica, Pseudonardus, Caßia, huad hun kaldis aff Dioscor, er end wuist hos Lægedoms Doctores.

Lauendels dyd er at verme oc at atskillie/ oc vddriffue.

Induaartis.

Lauendele blomster i Vin saadne/ oc varm drucket/ oc der paa nogen stund fastet/ giør at pisse.

Saaledis vdi iij. eller iiij. dage bruget/ kommer Quindernis til at flyde/ oc vddriffuer den anden Fødsel.

Stille

Stille Maffuens pine / Cardiaca kaldet / vdtrycker Vederet / oc vddriffuer den gule Sot.

Lauendele Blomster / Canelebarck / Neglicker / Muscateblomster / Cardemomer / Cubeber / Rosenblad / i Vin saadne / haffue forscreffne krafft / men ere fast sterckere oc krafftigere. Saa at de oc tien for Popelsie / giffuer igien det fortaffte Maal / stiller Tendernis pine / renser oc læger det onde fule Kiød i Munden.

Lauendele vand tiener oc til forsagde breck oc bryster.

Baldrian eller vild Nardus.

Velandzurt.

Valeriana, Nardus agrestis. Læſ Dioſ. lib. i. cap. x.

Den rette oc tamme Valeriana Phu kaldet / er den Vrt som wi kalde Romske Nardus.

T. Boldrian.

Valeriane rod haffue den dyd / at de verme oc obne / Roderne skulle optagis imellem begge vor Frues dage / oc tørris i skygge / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Valeriane rod til puluer stød / oc met Vin drucket / giør at pisse.

Om hun siudis i Vin eller Vand / giør hun det samme / stiller Sidernis oc Ryggens pine / fremlocker Quindernis tid / Er en Theragelse for Eder oc Pestilentze / der aff drucket / oc der til luctet for den onde luct.

Saaledis bruget / er oc god for kaalde Piss.

Somme siude Valeriane rod met Fenickel / Anis oc Skersøde for Hoste / oc for en stacket oc trang Aande.

Vduaartis.

Vale-

Valeriana den stund hun fersk oc grøn er/ met vrt oc rod støt/ paa Hoffuedet lagt stiller Hoffuetuercken/ nedlegger Skuddene.

Valeriane rod oc blomster i Vin saaden/ oc aff den Vin i Øynene lat/ giør dem klare/ læger spenne Byld oc andre Saar.

Haselurt.

*Asarum, Perpensa, Rustica nardus, Vulgago, San*guis Martis. Læss. Diosco. lib. i. Cap. ix. Plini. lib. xij. Capit. xiij.

T. Hazelwort.

Haselurt er varm oc tør aff Nature/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Haselurtis rod til Puluer støt/ met Sucker/ Kanelebarck/ oc met andre vrter blandet/ til sig taget giør at spy/ vddriffues Choleram oc Phlegma, aff alle Lemmer ved Stolgangen.

Roden met Vin oc Honnig saaden/ oc der aff drucket/ atskil all Lungens slim/ fordriffuer Hosten/ oc den trange stackede Aande/ gule sot oc Vattersot.

Saaledis som fore staar bruget/ er god til de Vattersottige/ thi hun obner Leffueren/ Lungen/ Milten/ renser Bleren/ Nyrene oc Moderen/ fremlocker Quindernis tid/ oc vddriffuer den anden Fødsel/ baade paa Menniske/ Queg oc Fæ.

Vduaartis.

Haselurt saaden i Lud/ oc Hoffuedet der met thoet/ styrcker Hiernen/ Hukommelsen oc lesker Heden.

Vand aff Haselurt brent/ haffuer samme krafft/ er oc en god Lægedom for dumme Øyen/ blandet met lidet

beredt

beredt Tucia, oc fordriffuet den Hinde ſom vaaxer offuer dennem.

Linklude vaade giorde vdi Haſelurtis vand / oc lagde paa Leffueren / eller paa andre Lemmer/ vdſlycker den vnaturlige hede.

Siuglige Quinder ſkulle icke dricke aff dette Vand/ thi det vddriffuer Fødſelen/ vere ſig Leffuendis eller døtt.

Benedicta.

Chriſogonum, Gariophilata, Cariophylate, Lagopus, Pes leporis, Sana munda. Læſſ Dioſ. lib. iiij. Capit. lxi.

Benedictæ krafft er at varm giøre / at atſkilie oc obne. Denne Vrtis rod i Tormaanet opgraffuet/lucter ſom Neglicker/maa brugis induortis oc vduortis.

Induaartis.

Benedicta i Vin ſaaden oc varm drucket/ſtiller Tarmenis oc Moderens vred.

Roſemarin.

Ros marinus, Ros marinum, Coronatium. Læſſ. Dioſ. lib. iij. Cap. lxxi.

Vdi ſomme Land er Roſmarin ſaa almindelig/at de brende den i ſtæden for Vid/ Oc er ſamme Vrt aff en hed qualitet / atſkil oc ſubtilig giør / all groff Vædſke/ baade induortis oc vduortis i Legemet.

Induaartis.

Roſemarin tien baade til Stegerſit oc Kielderen/All Mad oc Drick / ſom her beredis met/ere lyſtige oc vel ſmagende/ oc ſunde/ tien fuldnær/ til alle Siugdomme.

Roſemarine Vin eller Vrterne met Blomſterne i Vin ſaadne/ om Afftenen oc Morgenen / huer gang en

varm

varm drick drucket / der paa tre eller fire timer fastet / vddriffuer vnderlige Quindernis huide flydelse / som aff Byld kommer / oc vnderlige læger Quindernis lønlige Siugdomme.

Lige maade bruget / atskil oc vddriffuer den gule Sot / imodstaar den stackede oc trange Aande / hielper vel at fordøffue eller fortære / Lader icke heller Forgifft giøre nogen skade.

Stiller Tarmenis vred / renser Blodet / oc giør at suedis / om saa er at mand sig i Sengen nedlegger / effter mand haffuer drucket / oc stille ligger.

Sucker eller Conserua giort / aff Blomstenre / er saare nytteligt oc krafftigt for Daanelse eller Besuimmelse / oc samme Sucker skal beredis / lige som Rosen sucker.

Vand aff Rosemariner brent / haffuer fuldnær forscreffne dyder. Ydermere tien det oc til dem som haffue mist deris Maal / om de dricke der aff / faa de deris Maal igien.

Vduaartis.

Rosenmarin drucket / oc paa smurt / fordriffuer Syncopim, staar imod Suimelse oc Skelffuelse / renser Ansictet der met thoet / giør Tenderne huide / oc en god Aande / renser Siunen / atskil Øynenis hinde.

Rosemarine vand / eller Rosemarin / oc den vilde Polleye tilhobe saadne / renser oc læger onde fule Saar / vere sig Kræfft / Vlffuen / Fistel etc.

Fomenta (det er) Røg oc Suedbad / aff Rosemariner giorde / haffue samme krafft oc dyd / som den tamme Mynte oc de tamme oc vilde Polleyer.

Rude.

Ruta hortensis. Dios: lib: iij. cap: xliiij.

T. Wynrude.

Rude er aff hed oc tør complexie / staar imod all Forgifft oc Eder / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Ind-

Rude oc hendis frø i Vin saaden / oc varm drucket / stiller Hiernens oc Sidernis pine / obner Lungens rør / facter Hosten / læt giør den suare Aande / fordriffuer Lendernis oc andre Ledemoders pine.

Saaledis drucket / er god for den Kaaldesiugis frost oc kuld.

Rude oc Dille frø i Vin saaden / oc drucket / stiller Tarmenis vred / Colica kaldet / om saa er at ingen forstoppelse der hos er.

Vand aff Rude brent / giør det samme.

Rude i Regnuand saaden / oc drucket / stiller Bugens flydelse / Diarrhoam kaldet.

Rude met Bomolie saaden oc den drucket / vddriffuer allehaande Orm.

Vduaartis.

Rude støt met Rosen edicke oc fore paa Panden bundet / stiller Hoffuedens store pine.

Rude oes i Øret lat / stiller pinen.

Rude met rent Bygmel støt / oc offuer Øynene lagt som it Plaaster / stiller Øyneuerck / oc beskermer dem for Dumhed.

Rude oes met Alun / Salpeter oc Honnig blandet / læger alle Ringorme / Flecter / Sammeledis det bulne oc skurffuede Hoffuet.

Jordhumle eller Brundemanne porss.

Hypericon, Perofrata, fuga Demonum. Læss Dios: lib: iij. cap: cxlxi.

T. Nauelkruet / Harthaw.

Hypericon haffuer fuldnær ens krafft som Rude/ er tilbøyelig til tørhed oc varme/ er lysteligere til at bruge end Rude/ Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Somme brende Vand aff hende / oc giffue det for Popelsie / oc for den faldende sot at dricke.

Vddriffuer Eder oc Forgifft/ giør at pisse/ fremlocker Quindernis tid/ Saaden i Vin oc drucket.

Saaledis bruget/ er oc god for den tredie dags oc fierde dags kolde Siuge / for Lendernis suare pine/ stiller oc Blodspielse/ læger Bulde oc Saar induaartis i Liffuet.

Jordhumlis frø (serdelis aff den som voxer i Skouen) til Puluer støt / huer gang ij. Quintin drucket / vddriffuer Choleram.

Cypresse.

Cipersſus, Cupressus, Cupressina. Læß Dios. lib. iij. in fine.

Cypresse oc den vilde Rude/ ere vdi virckelse oc qualiter lige/ saare nyttelige/ baade induaartis oc vduaartis/ Haffue fuldnær en luct oc smag/ Thi maa den ene brugis for den anden.

Induaartis.

Cypressis urt saaden vdi Vin oc i siu samfelde dage effter huer anden/ om Morgenen oc om Afftenen drucket/ er god for den Gule sot / obner Leffueren / renser Pissens gang/ stiller Nyrernis/ Blerens oc Lendernis pine/ Staar imod Eder oc Forgifft, vddriffuer dem veldelige.

Vduaartis.

Huad den vilde Rude/ oc tamme Rude giøre kunde/ det kand oc den ed le Cypresse giøre / thi er det intet behoff at mand der om ydermere scriffuer.

Karsse.

Narsturtium hortulanum, Satiuum Vandkarsse/ Narsturtium aquaticum. Læß Diosc. lib. ij. cap. cxlvij.

T. Kersse. water kersse.

Fire haande slags karse finde wi i Lægebøgerne/ere alle aff en hed complexie/lige som Senup er/Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Allehaande Karse induaartis bruget/ giøre at pisse/ rense Bugen/ Nyrerne oc Blæren/ obne Leffueren oc Milten / hele oc læge induaartis Saar / vddriffue Eder oc Forgifft/ bruget met Bomolie.

Karsse saaden/ met Vin oc Honnig/ om Morgenen fastendis/oc om Afftenen drucket/atskil den sege slim/ Hoste/ oc den trange Aande.

Karsse i Gedemelck saaden oc drucket/borttager det onde for Brystet.

Osen aff Karse i Munden holdet / vddrager de onde Tendernis flydelse.

Met Honnig drucket/døder Ormene oc vddriffuer dem.

Vduaartis.

Karsse støt met vrt oc oes oc lagt offuer Skab oc forgifftige Blegner/vere sig Catbunckel/flecter etc. renser oc læger dem.

Atskil heffuelse/ vddriffuer pil oc torn / Hoffuedet her met thoet/ fordriffuer Hoffuet skel/oc læger det skoruede Hoffuet.

Karsse oes / ladet i onde oc fule Saar/ renser dennem.

Allehaande slags aff Karsse frø smaa støt/ oc i Munden taget / opløffter den lamme Tunge.

I Næsen lat/ giør at fnyste/ opuecker saaledis dem som haffue soffue Sot/ Litargicos kaldede.

Karsse frø met Edicke saaden/ lagt paa haarde Knuder/ som vaare bag Ørnene eller anden steds/ atskil dem.

Karsse frø er i alting varmere end Vrterne/ stercke-re oc krafftigere/ thi brugis den sielden induaartis i Legemet/ vden saa er at mand vil opuecke den kaalde Nature/ oc giøre den lystig.

Osen aff Karsse i Munden holdet/ stiller Tanduerck.

Karsse saaden met Figen/ oc der aff i Munden holdet opløffter den nedfaldne drobel.

Karsse støt til Puluer/ oc strødt paa Bagtarmen som vdgaaen er/ indsætter hannem igien.

Pilurt eller Loppeurt.

Crateogenum Hypocrati, Politricon, Policarpon, Persicaria, Herba sanctæ Mariæ, Hydropiper, Piper aquaticum, Zinziber caninum. Læss. Dioscoridem. libro iij. cap. cxix.

T. Persickruet. Fløe kruet/ Water peper/ Pawen kruet/ Pawen spegel.

Pilurt eller Loppeurt/ er skarp oc hed/ den stund hun grøn oc fersk er/ skal mere brugis vduaartis end induaartis.

Vduaartis.

Den hede Pilurt brender mere paa Tungen end Peber/ Thi er den vdkryste oes god til onde oc fule Saar/ baade paa Menniske oc paa Quæg oc Fæ/ der met thoet.

Met denne oess kand mand fordriffue aff Saarene baade Orme oc Madke/ oc dem der met rense/ oc rene hol-

de/

de/oc er it experiment/Der komme huercken fluer eller anden ting til Saarerne.

Denne Vrt/om Morgenen optagen den stund Duggen er paa hende oc strødt paa Lofft eller Kammer/der som Lopper ere/ da fordriffuer hun dem / om saa er at gulffuet strax lidet der effter rent feyis.

Senip.

Sinapis. Cruca, huid Senip. Læß Dios. lib. iij. cap. cxlvi.

T. Sennip.

Brun oc huid Senip / ere aff hed complexie / deris nature er at atskillie/ oc vddrage/ Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Sennip er kommen i Stegersit for sin skarpe dyd skyld/ Thi brugis Sennip fuldnær til alle Rætter/saa vel aff de fattige som aff de rige/vden all tuil for den skyld/ at hand renser Hiernen/ vermer Maffuen / styrcker Fordøffuelsen / opuecker Naturen til Veneris leg oc spil / fordriffuer den kaalde siugis rystelse oc kuld / met Vin drucket.

Den huide Sennip er mildere end den brune / vdi Mad bruget/ giør lyst til Veneris spil/giør oc vel at pisse/ Er oc sandelige it gaat oc nytteligt frø / til dem som ideligen Tarmernis vred oc ont i Bugen haffue / bruget vdi Mad.

Sennipe frø i Vin saadet oc drucket/beskermer dennem som stungne ere aff Scorpioner oc andre forgifftige Orme / lader icke Ederit / eller Forgifftelse faa offuerhaanden.

Men den vilde Sennip/ serdelis den som vaaxer vd met Vand/ er skarpere oc sterckere til at vddriffue pisset.

 Det

Det er end it slags aff vild Senup/ vaaxer fuldnær som Jernurt (huilcke somme kalde verbena femella) hendis frø met Honnig/ oc Vin/ som anden Senup beredt/ er en lystig Lægedom til de trangbrystige / Thi den sacter Hosten/ staar imod Hoffuedens idelige flydelse/ som nedfalder paa Lungen er oc god til dem/ som haffue den Gule sot/ imodstaar oc døder Forgifft/ som nogen haffuer til sig taget / met Vin drucket. Oc efferdi at denne Senup vaaxer vdi met Gerdene actis hand icke aff nogen.

Vduaartis.

It Plaaster giort aff Senuppe frø oc Edicke/ oc lagt paa røde Blegner/ blødgiør dennem.

Saaledis bruget/ døder den huide Skab oc spedalsk Sot.

Senup smaa støt oc met Honnig oc Vand saaden/ er it gaat Vand til den haarde Strube / oc til den bulde som vaaxer i Halsen/ der met klucket.

It Plaaster giort aff støt Senup/ oc paa den hoffne Milt lagt/ atskil den/ saaledis brugt fordriffuer ocsaa Lendernis pine.

Støt Senup/ met Honnig blandet / oc paa lagt/ fordriffuer blaa Maal / oc kommer Haar til at vaaxe igien/ paa den som Haaret vdfaldet oc affløbet er.

De andre dyder som Senup haffuer / ere screffne ibland Karsens dyder.

Roden aff den huide Senup (Eruca kaldet) i Vin saaden/ oc offuerlagt/ tilhobe oc tilsammen drager sønder slagne oc knusede Been.

Osen aff Senups vrt i Oyen ladet/ giør dem klare.

Frøet aff den Senup som vaaxer vdi met Gerdene (verbena femella kaldet) støt met honig oc Vand/ oc til it Plaster giort/ oc paa lagt/ fordriffuer de Knuder oc Heffuelser som bag Ornene vaare/ atskil Quindernis Bryster Vorters heffuelse/ oc de lønlige Ledemods.

Jord-

Fumus terræ, Capnos, Fumaria herba, Capnitis, Coriandrum campestre. Lass. Dioscor. lib. iiij. capit. lxxxxv.

T. Erdrock/ dubenkrop/ Katten kerffuel.

Jordrøg er varm oc aff tør nature/ skarp oc besk som Malurt/ Atskil oc subtilig giør/ igiennem trenger/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrt er en ret Skab vrt oc Pocke vrt/ Thi alle som saadan breck oc Siugdomme læge/ de giffue til forne vdi nogle dage de siuge at dricke denne Vrtis vand met Theragelse/ oc lade dennem der paa suedis/ Der aff skal det wrene Blod rensis.

Mange bruge samme Vand/ lige som faare staar/ naar de ville gaa i Bad.

Osen aff denne Vrt it Quintin/ met lige saa meget beredt Esula/ drucket met varmt Vand/ vddriffuer Vattersot oc giør at spy.

Munden thoen met denne Vrtis vand/ fordriffuer det onde i Munden/ oc borttager pinen.

Denne vrt saaden met Fenickel/ oc drucket/ obner Leffueren/ oc vddriffuer den gule Sot igiennem pisset.

Vduaartis.

Osen aff Jordrøg/ eller Vand aff hende brent/ oc vdi Oynene lat/ giør dem klare/ fordriffuer deris Rødme oc Skab.

Osen blandet met Gummi oc smurt paa Oyne som Haar vdfalde/ kommer dem til at vaaxe igien.

Osen aff Jordrøg / met lige saa meget Oes aff de gule Skreppe røder met Edicke oc Honnig blandet / oc der aff en Salue giort / oc allehaande Skab der met smurt / læger dem vden all tuil.

Chelidonia.

Chelidonium maius, Hyrundinaria. Læs. Dios: lib: ij. Capit: clxxiij.

T. Schelwort. Schinwort.

Den beske Chelidonie rod oc Oes / er aff hed nature / induaartis bruget / obner den forstoppede Leffuer / vduaartis renser hun fule Saar.

Induaartis.

Chelidonie i huid Vin saaden met Anis / oc drucket / obner Leffueren / oc fordriffuer den gule Sot.

Det samme giør oc det brende Vand / i nogle dage drucket.

En haand fuld aff Chelidonia saaden i en potte Rosen edicke / siden kryst igiennem en Klud / och saa der i sønder reffuet iij. lodt god Theragelse / oc aff samme Drick it Vinglas fult drucket / siden sig ned lagt oc der paa suedet / er it forsøgt stycke til dem som met Pestilentze befengde ere.

Vduaartis.

Chelidonie Oes i Maymaanet samlet / oc saaden met Honnig vdi it Kaaberkar / er en kaastelig Lægedom til Oyen / giør dem klare / om mand der aff i dem drøper.

Vand aff Chelidonia brent / giør det samme / om mand lader der aff i Oynene / fordriffuer deris røde Plette.

Ansictet met Chelidonie vand thoet / fordriffuer de røde Spetter / læger Pestilentze bulder / stiller Lede vand.

Osen

Osen aff Chelidonie rod / læger Fisteler / Krefft/ Ulffuen/ oc andre fule Saar.

Fordriffuer Tanduerck / i Munden holdet met Edicke.

Coriander.

Coriandrum, Corianum, Corium, Coliandron. Læss Dios: lib: iij. Cap: lx.

Den ferske grøne forgifftige ilde luctendis Corianders vrt/ Er aff kold oc tør Complex/ brugis icke induaartis i Legemet / Men det velluctendis modne frø / er aff varm nature/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Corianders frø lagt i blød en nat i Vin eller Edicke/ oc siden igien tiurt / er it kaasteligt frø til Maffuen/ at nedtrycke den onde forgifftige Røg oc Damp met/ Thi kand mand der aff giøre it kaasteligt Maffue puluer/ met Sucker eller vden Sucker blandet / effter som huer selff vil/ oc gaat siunis.

Samme frø skal icke giffuis nogen/ før end det beredt er/ oc ey heller met Sucker bagis / eller offuerkastis/ paa det at de icke tage til dem Forgifft oc Eder/ for Lægedō.

Coriander som er beredt/ met sød Vin drucket / døder Ormene i Liffuet/ fremlaacker Quindernis tid.

Vduaartis.

Corianders vrt met Bønne mel eller Mel aff fule Erter/ oc met Rosen olie støt/ er it kaasteligt Plaster til at nedtrycke alle steder hede Saars heffuelser met/ serdelis de lønlige Ledemoders.

Coriander met lactyge oc det huide aff it æg/ oc met Rosen olie stampet/ oc paalagt/ lesker den vilde Ild / køler oc lesker andre hede breck oc bryster.

Corianders frø støt met Edicke / oc salt Kiød der met gnedet/beskermer Kiødet for Madke/ oc at det icke raadner eller surner / men bliffuer velluctendis.

Vberedt Coriander/ oc serdelis den stund hun grøn oc fersk er/ til sig taget/ giør Mennisket vilt oc drucket.

Huo som vederfaris saadant/ hand skal strax dricke der paa saltet Vand / oc Æggeskaler til Puluer støtte / da faar hand bedre igien.

Nigella.

Gith, Melanthium. Froet kaldis / *Salusaudria.* Læß. Dioſ. lib. iij. cap. lxxv. Den vilde Nigella som vaaxer i Korn agre/kaldis Papauer corniculare, Papauer marinum. Læß. Dioſcor. lib. iiij. cap. lxiiij

T. Raden. Swart Coriander.

Vild oc tam Coriander/ere aff varme complexer atskilie oc vddriffue/ maa brugis til skellighed induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Froet aff disse Vrter skulle icke brugis ferske eller grøne induaartis i Legemet / men naar de aldelis modne oc tørre ere/ da maa de bagis i Brød/lige som Kommen bagis.

Nigelle frø nogle dage met Vin drucket / driffuer Pisset/ Quindernis tid/det wrene aff Legemet/ forøger de diendis Quinders Melck/ renser Lungen/ rømmer Brystet/ stiller Tarmenis vred.

Men om mand tager formeget aff samme frø/eller det som grønt er/til sig/da bliffuer det til en forgifftig Lægedom.

Vduaartis.

Froet

Frøet aff begge Nigelle vrter vduaartis paa Legemet bruget/ haffuer samme krafft oc dyd som Coriander. Thi de atskilie Knorter/ Knuder oc Heffuelse/ læge flecter oc Ringorme/ køle hede Saar der paa lagde.

Frøet met Edicke paa Panden lagt/ fordriffuer oc stiller Hoffuetuercken Phrenesim kaldet.

Den vilde Nigelle frø haffuer end stercker Lucht/ oc er krafftigere/ end den tamme Nigelle frø er.

En røg giort aff Nigella/ fordriffuer Hugorme oc andre forgifftige Diur.

Valmuer. Som vaaxe iblant Korn.

Papauer erraticum, Rhoes.

Papauer rubrum. Læss. Dioscoridem. libro. iiij. capit. iiij.

T. Korn Rosen. Klapper Rosen.

De Valmuer som vaaxe i Korn/ ere tilbøyelige til kuld/ stille pinen/ oc giøre at soffue. Vand aff dem brent/ sammeledis deris frø / maa brugis induaartis oc vduaartis / dog maadelige.

Induaartis.

Fem eller sex aff disse Valmue hoffuet/ met deris frø i Vin saadne paa helfften/ oc drucket/ giør maadelig Søffn.

Klude der vdi vaade giorde oc om Hoffuedet bunden/ giøre end bedre at soffue.

Frøet met Honnig støt oc ædt/ bløgiør den haarde Bug.

Vand aff samme Valmuer brent/ lesker all induaartis hede/ Dette Vand maa mand dricke vden all fare/ vdi hede brendendis kaalde siuger/ Thi dette Vand køler Leffueren/ slycker heden i Halsen/ fordriffuer brynne, drucket oc der met klucket.

Valmuer som vaaxe i Haffue.

Papauer hortense eller *Satiuum.* Leß Dios. lib. iiij. cap. lv.

T. Mansaet.

Alle Valmuers krafft oc dyd er at køle / først loffues det huide Valmue frø / Dernæst det røde / oc siden den sorte / Alle stille pinen / giøre at soffue / Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Mand maa bage det huide Valmue frø vdi Brød / lige som kommen bagis / er lystigt i all Mad / maa brugis vden all fare.

Er god til dem som suimmelse haffue / oc er it experiment.

Det giør rolighed oc at soffue / brugit effter som huer best siunis / baade paa vnge oc gamle Mennisker.

Mand maa giffue vnge Børn aff dette frø i Grød eller Melck / naar de ere wrolige oc ville icke soffue.

Den oes Opium kaldet / haffuer samme dyd / er stercker oc kaasteligere / oc som mig siunis / induaartis bruget i Legemet / giør hand større skade.

Det sorte Valmue frø / eller oessen der aff giort / for sig selff / eller met Vin drucket / stiller oc forhindrer Hoffuedens flydelse som ned paa Lungen falder / stiller den haarde skarpe Hoste / Saaledis bruget / stopper allehaande Bugens flydelse / oc andre Quindfolckernis flydelse.

Vduaartis.

Allehaande slags Valmuer / Sammeledis deris oes / Vrterne eller Vand aff dennem brent / ere alle gode oc nyttelige / til vilde oc wrolige Mennisker / som icke soffue kunde / paa Panden oc i Tindingerne lagde som it Plaaster.

En tap eller vege i Valmuers oes vaadgiort / oc i Næsen ſtungen/ giør at ſoffue.

Samme vege eller tap i Quindernis lønlige ſtæd ſtunget/ ſtiller deris tid oc blomſters ſlydelſe / ſammeledis pinen/ oc kommer dem til rolighed.

Valmue hoffuedet i Vand ſaadne/haffuer ſamme krafft / ſaaledis bruget oc paalagt / leſker oc vdſlycker den vilde Ild.

Samme oes eller Vand blandet met Mandele olie oc ladet vdi Ørnene ſtiller deris pine oc ſuſelſe.

Oſen aff Valmuer giøre ſomme ſaaledis / de tage de grøne Valmuer met Vrterne/Blomſterne oc Hoffuederne/ ſtøde dem tilhobe/oc det ſaa vd perſe / lade ſaa ſamme oes tørris mod Solen. Somme anamme alleniſte Melcken der aff/lade den lige ſaa tørris mod Solen. Forneffnde oes kalde Apoteckerne Opium.

Bulme vrt.

Hyoſiamus. Altercum. Appollinaris, Fabaſuilla. Iuſquiamus. Dens caballinus. Equinus. Læſ. Dioſcor. lib. iiij. cap. lix.

T. Bilſen ſaad/ Schlop kruet/ Søge bonen.

Bulme vrter/ blomſter oc frø/ere aff kaald nature/ ſkulle ſielden brugis induaartis i Legemet / giør icke alleniſte Menniſken ſkade / men ocſaa alle wſkiellige Diur / Dette kand mand ſee oc mercke ved Fiſkene i Vandet/Thi naar der til giøris Kager eller ſmaa trinde Bolde met ſamme frø/ oc kaſtis i Vand ſom Fiſke ere vdi / oc naar de der aff æde/ bliffue de vilde / opſpringe/ vende Bugen op / oc kunde ſaa tagis oc fangis met Henderne/ den ſtund de ſaa vilde ere.

Høns ſom opfløgne ere / oc en røg aff Bulme frø vnder dem giort / nedfalde de oc ligge ſom de vaare døde/

denne

denne konst bruge Landzknecktene oc Taterne almindelige gierne.

Induaartis.

Dioscorides scriffuer/ at huid Bulme frø met Vin drucket / er gaat for den skarpe Hoffuedens flydelse/ aff huilcken den suare Hoste kommer / Det samme giør oc det huide Valmue frø.

Vduaartis.

Bulme vrt/ blomster oc frø / tiene til at giøre at soffue met/ stiller pinen/ men formeget bruget / giør en vild oc galden.

Osen aff Vrterne vdkryst / oc Klude der vdi vaade giorde / oc lagde paa hede rindende Oyen / lesker Heden/ stiller flydelsen/ oc pinen.

Osen eller Olien aff Frøet / i Ørnene lat/ stiller stingene oc pinen.

Bladene / grøne paa heffuelse lagde / ere it repercussiuum, Thi det borttager pinen oc nedtrycker allesteder Heffuelsen.

Bulme vrtis blad støt met Mel/ stille oc fordriffue Ledemodernis pine/ oc den hede Podagel.

Det samme giør oc Olien aff Bulme frø giort.

It Fode vand / eller Røgbadt giort aff Bulme vrt/ giør at soffue.

Olien met Edicke blandet / oc paa Panden oc vdi Tindingerne smurdt/ giør det samme.

Samme Lægedom / stiller haarde byrstis oc lønlige tingistis heffuelse der paa lagt.

Det brende Vand/ haffuer samme krafft oc dyd.

Summa/ ferske Bulme blad frø/ det brende Vand/ skulle alleniste brugis vduaartis / at stille pinen met oc at giøre at soffue met.

Roden

Roden aff Bulme vrt met Edicke saaden/ oc Tenderne der met saa varm thone/ stiller deris pine.

Om nogen tædis at hand haffuer soit bulme vrt eller frø i sig/ hand skal strax dricke gede Melck/ Lylie vand/ frøit aff Greskar / met sød Vin.

Om hand icke disse forneffnde haffuer/ maa hand tage i deris stad/ Nelle frø/ Karse frø/ Senuppe frø/ Rædicke frø / Løge frø / eller huide Løg / huilcket mand kand faa/ oc det met Vin dricke/ da tør hand icke redis at hand bliffuer vilder.

Ackelye.

Aquilegia. Viola antumnalis, viola calatiana, Ackeleye blomster. Huadt denne vrt kaldis aff Dioscoride/ er end wuist hos Doctores oc lærde Læger.

Den edelige Ackeleyes vrt / brugis føye aff de lærde Læger / enddog mand maa bruge hende induaartis oc vduaartis i Legemet/ hun haffuer mange kaastelige dyder/ er aff en varm middelmaadelig complexie.

Induaartis.

Ackeleye rodt i Vin saaden oc drucket / læger alt hues induaartis sønderbrudet er / vere sig aff slag eller faldt.

Saaledis bruget/ er god for en stacket oc trang Aande / oc til de Vattersottige / renser oc læger den saare Lunge/ Sidernis bylder/ tien oc dem som spy eller spytte Blod/ læger oc renser alle Legemens saar/ Men om de som siuge ere haffde den kalde siuge/ da skal samme rod siudis i vand/ oc met Sucker beredis/ oc brugis som sagt er.

Roden tiurdt/ til Puluer støt / oc der aff en Quintin drucket / stiller Tarmernis vred / baade paa Mend oc Quinder.

Ackeleye frø smaa støt/oc it quintin met fierde parten aff it quintin støt Saffran drucket / siden nedlagt / oc vel paa sig huld / der paa suedet / er en dyrebar Lægedom for den gule Sot.

Saaledis bruget / obner Leffueren / huilcken er en begyndelse til atskillige Siugdommer.

Vand aff Blomsterne brent / oc drucket / giør det samme/Er en kaastelig Confortatiff for Sincope.

Lige maade drucket / atskil Bulderne induaartis i Liffuet / vdfører all Forgifft oc Eder / stiller allehaande vred.

Ackeleye frø / Muscatte / oc huid Raff / lige meget aff huert smaa støt til puluer / oc der aff huer gang it quintin drucket/ met Vin eller anden vædske / Er en stor hielp til at fordriffue Rosen siuge met.

Ackeleye frø / oc Muscatte blommer/ lige meget aff huert/Oc der til taget lidet Saffran/ oc der aff huer gang it quintin drucket / fordriffuer Hickelse / oc sammeledis Maffuens opstødelse.

Vduaartis.

Osen aff Ackeleyes vrt oc rod / Saar der met renscde oc paalagt/ læger oc tilsammen drager dem / Dette kand mand saaledis mercke / om Roden siudis met fersk Kiød/saa krybe styckene sammen igien.

En Vege eller Tap vaadgiort i samme Oes / oc stungen i den lønlige sted/ vddriffuer Quindernis tid/ och saa den døde Fødsel.

Hoffuedet smordt met Osen / eller Vand aff hende brent/stiller Hoffuetuercken oc fordriffuer Skudene.

Samme Oes met Edicke blandet/oc Hoffuedet tilforn met salt Vand thoet / oc siden der met smort / fordriffuer Skellene paa Hoffuedet.

Denne

Denne Oes i Oyene lat / er god til dumme Oyen / i Orene lat / er god for Oreuerck. Døder Orme oc Lopper / som i Ornene løben ere.

Samme Oes saaledis bruget / læger Fistler oc andre Bylder som vaaxe i Næsen / Sammeledis den onde oc bulne Mund / om mand thoer hannem der met.

All Skab / gamle Saar / læger denne Oes eller Roden i Vin saaden paa helten / oc der met thoet / sammeledis linKlude der i vaade giorde / oc paalagde.

Aggerun eller Tusindyder.

Tusinde dyder. *Centaurium minus, Febrifuga,* Fel terræ, Sanguis herculis, Limnesium. Læss Dios: lib: iij. Cap: vij. Plin: lib: xxv. Cap: vi.

T. Dusent gulden.

Den beske Tusindyders vrt brugis saare meget / oc icke vden Aarsage / thi hun atskil oc vdfører den groffue Phlegmatiske oc Choleriske vædske / er aff nature varm oc tør / er oc kaastelig at bruge induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

En Haand fuld aff *Centaureæ* vrt met Blomsterne i en potte Vin / eller Vand / paa helten saadne / oc drucket / atskil oc vddriffuer Maffuens seye Galde / ved Stolgangen. Thi tien saadan Drick til dem som haffue den gule Sot / Sammeledis oc dem som ideligen plagis met den Kaaldesiuge.

Denne Drick / nogle dage / om Morgenen oc Afftenen drucket / øbner Leffueren oc Milten / vddriffuer aff Legemet all Whøffuiskhed / oc døder Ormene / vddriffuer oc Quindernis tid / och saa den døde Fødsel.

Saale-

Saaledis som fore staar bruget / stiller Tarmernis oc andre bug vred / om saa er / at ingen forstoppelse der hoss er.

Vand aff Vrterne oc blomsterne brent/er lysteligere til at bruge / men vircker icke saa kraffteligen / tien til Børn oc sperlemmede Menniske / som orm i dem haffue/ drucket huer gang tre eller fire Skeder fulde.

Somme bruge samme vrt støt til Puluer / oc dricke det met Vin.

Somme giøre Pillulas aff hende / til forscreffne brøster.

De som Lendeuerck/ oc verck i Ledemodene/sammeledis Podagel haffue/maa bruge forneffnde Pillulas.

Samme vrter maa oc vel brugis til Clistere.

Vduaartis.

Osen aff tusindyder blandet met Honnig / er en kaastelig Øyen salue/ til mørck oc dumme Øyen.

En veye eller tap i Ossen vaadgiort/ oc i Quindernis lønlig ting stungit / fremlocker deris tid oc den anden Fødsel.

Gamle oc fule saar der met thone / renser oc læger dennem.

De grøne oc ferske Vrter støtte oc paa ferske Saar som it Plaaster lagde/ drage dem tilsammen / oc lægis inden stacket tid.

De gamle haffue tørrit Osen aff Tusindyder imod Solsens hede / oc bruget til forsagde Breck oc Siugdommer.

Somme berede Osen saaledis / de tage tusindyder naar hun staar i beste blomster/lade dem ligge i bløð i vand i fem Nætter / siude siden samme Vand oc Vrter tilsammen/ indtil end helfften indsaaden er/ kryste saa det igiennem en Klud / siude saa det som vdkrystet er igien / indtil

det bliffuer tyckt som Honnig / Saaledis kand mand aff alle grønne oc ferske Vrter oc Blomster / Øsen anamme / berede oc foruare / siger Dioscorides.

Cabalcyen.

Doctor Hieronimus Buck meen / at denne Vrt skal vere den rette Chrysantemon.

Denne Vrt maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrt met Blomsterne saaden i Vin / oc nogle dage drucket / fordriffuer den Gulesot / men dog skal mand førre bruge gode tørre Karbad.

Cabaleye frø smaa stød / oc it halfft quintin til sig taget met Vin / haffuer samme krafft oc dygd.

Vduaartis.

Blomsterne oc Bladene støtte / oc met smeltet Vor blandet / oc her aff en Smørelse giort / oc lagt paa de Knortter oc Knuder / som vaaxe vdi det sunde Kiød / atskil dem vden all pine.

Vand aff Blomsterne brent / er gaat til Øynenis hede Bylder / der vdi lat / eller offuer dem lagt met lin Klude / oc er it vist forsøgt stycke.

Oxe Øye.

Sancte Hansis blomster. *Buphthalmus.* Lat. Dios. lib. iij. Cap. cxxxiij.

T. Ossenoghe.

Induaartis.

Dioscorides oc *Serapius* lære / At de som haffue den Gulesot skulle gaa i Bad / oc naar de aff Badet komme / skulle de dricke aff disse Blomster førre i Vin saadne / da skal hun oc Hudens vduaartis Gulhed forgaa.

Vduaartis.

Disse Blomster støtte / oc met smeltet Vox blandede oc paa Knuder oc Heffuelser lagde / atskil dennem.

Solsicker.

Caput Monachi, *Calendula*, *Catananca*, *Chacomos*, Herba blanca. Huad hendis naffn er in Dioscoride, er endnu wuist.

T. Ringel blomen.

Solsicker ere aff art varme oc tørre / brugis sielden induaartis / men mere vduaartis.

Vduaartis.

Vand aff Solsicker brent / er it forsøgt stycke til hede røde Oyen / om Morgenen oc om Afftenen der i drøppet / Eller Lin klude i samme Vand vaade giorde / oc offuer Oynene lagt.

Disse Vrter til Puluer støtte / i Bomuld lagt / oc paa den onde rand lagde / stiller pinen oc vercken.

Vrterne oc Blomsterne tiurde / Ild der vdi met it Vox liuss sat / oc den Røg ladet vnderneden opgaa / veldeligen vddriffuer den anden Fødsel / oc er it Experiment vist forsøgt.

Chammilleblomster.

Komendeblomster / *Chamomilla*, *Chameleum*, *Anthemis*. Men den met den onde luct / kaldis Cotula, cauta fœti-

fœtida, Chamomilla fœtida, Cynanthemis, Paa danske Baldersbraa.

Er der oc it slags / som aldelis ingen luct haffue / oc kaldis Chamomilla farua insipida, non odorata, Cortula non fœtida. Læss Dios. lib. iij. Cap. cxxxi.

T. Kamelen blommen.

Commendeblommer ere varme oc tørre aff Complexie / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Commendeblommer vdi Vin saadne / oc den drucket obner Leffueren / Milten / vddriffuer den Gulesot / Quindernis tid / stiller Moderens / Tarmenis / Nyrernis oc Blærens induaartis pine.

Saaledis bruget / læger Lungens bulde / er gaat for en stacket oc trang Aande / vddriffuer Lendernis steen.

Commendeblommer stoppe Bugens huide flydelse Lienteriam kaldet / verme den kaalde Maffue / oc borttage mange andre induaartis piner.

Forscreffne krafft oc dyd haffuer det brende Vand / serdelis de dyder som først sagdis / dette Vand tien de Quinder som ligge i Barselseng / paa det de kunde diss bedre rensis.

De som haffue den Faldendesot oc offte nedfalde / til dennem skal mand siude Commendeblomster i Edicke oc Honnig / oc giffue dem der aff at dricke / da staa de snart op / oc bliffue aff met samme Siuge nogen stund.

Vduaartis.

Der er ingen Vrt saa almindelig hos alle Mennisker som Commendeblommer / fordi de brugis fuldnær i alle Siugdommer.

 Blom-

Blomsterne saadne i Vand / oc saa der til taget Olie aff samme Blomster / er it kaasteligt Enema til Clistere / thi det stiller all Nyrernis / Moderens / Tarmenis oc Blærens pine. Thi bruge Quindfolck hende til Røg oc Suedbad / oc fylde Linposer met hende / oc den paa Bugen varmt legge / for Bugens oc Moderens pine / ere oc nyttelige til at blødgiøre Moderen met / oc at fremlocke deris tid.

Lucten aff Commendeblommer / sammeledis det brende Vand / oc Lud saaden met samme blomster / ere gode oc nyttelige / for it ont skrøbeligt Hoffuet oc Hierne / der til luctet / smurt oc toet.

Commendeblommer saadne / giffue it kaasteligt Vand / til fule ilde luctendis Saar / der met tone.

Olie aff Commendeblommer giort / er nyttelig oc tien til mange ting / til at bløde Knuder / at nedlegge Heffuelse met / oc at stille pinen met.

Summa / ingen kand nock loffue alle Commendeblommers dyder.

De Commendeblommer som haffue en ond luct (Balders braa eller Gaase dill paa danske aff somme kaldet) oc vaare gierne paa Kircke gaarde oc anden sted / giffue it ædel kaasteligt fode Vand oc Røgbad / til Moderen som opstøder / oc løber fra den ene side oc til den anden. Haffuer fuldnær Bibergels krafft oc dyd / der til luctet / offuer sidet / oc Røgen der aff vnder op at lade gaa.

Matrem.

Matricaria. Febrifuga. Crispula. Parthenium. Amaracum. Læs Dios. liber iij. Cap. cxxxij.

T. Metter.

Matrem er aff varm oc tør complexie / maa brugis i Legemet / som Tusind dyders Vrt / eller som Malurt oc Regnfan.

Ind=

Matrems Vrt eller hendis Oes til sig taget / laxer oc vddriffuer Galden / de seye Phlegmata / oc Ormene aff Liffuet.

De vise oc kloge Quindfolck loffue hende saare meget / Thi giffuer mand de wrene kaalde Quindfolck / som plagis met den Kaaldesiuge / Osen / vandet / eller den tørre Vrt til Puluer støt / her met at purgere dem.

Matrem er oc kommen i saadan brug oc ros / at hun brugis oc til Queg oc Fæ / Thi de Quinder som omgaaes met Fæ / ere vane at giffue Fæet om Afftenen tør Matrem met Salt / oc met saadan Lægedom rense de Fæet / fordriffue der met deris trange Aande oc opblæselse.

Vduaartis.

Aff Matrem giøris kaastelige Røg oc Suedbad til den haarde forkølede Moder / der offuer sidet / oc Røgen vnder op anammet.

Fersk oc grøn Matrem støt / oc varm paalagt / lesker oc vdslycker den vilde Ild / atskil Heffuelsen / saaledis bruget stiller Bug verck oc Bug vred.

Andre Matrems dyder ere screffne hos Tusind dyders oc Malurtis.

Regnfan.

Tanacetum, *Athanasia*, *Apium rusticum*, *Arthemisia domestica*, Matricaria media, Herba sancte Mariæ, Daneta.

Huad denne Vrtis rette naffn er in Dioscoride, er end wuist hos Lægerne / somme mene at hun skal hede Anthyllis oc Anthemis.

T. Reynfare.

Regnfan oc Matrem ere aff en art oc Complex varme oc tørre/ haffue oc vdi Lægedomme fuldnær en krafft oc dyd/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Regnfans frø giør at suedis/ vddriffuer Orme/ stiller Bugens pine/ om det drickis met Honnig oc Vin.

Andre hendis dyder ere lige som Commilleblommers oc Matrems.

Faa til Liffs. Putibug.

Consolida minor Artetica, Premula vertis. Huad hendis rette naffn er in Dioscoride, er end wuist hos Lægerne.

T. Maseleben.

Faa til Liffs er aff kaald nature/maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Vand brent aff Faa til Liffs/ oc det drucket/ køler Leffueren/ lesker induaartis Hede/ nedtrycker Choleram/læger Blegner/ Mundens brynde oc Tungens/som plagis met Hede.

Vrterne ædne met Salt/ Edicke/ oc Lissebons olie/ tilred som en Salat/ opløser den haarde Bug.

Vduaartis.

De grøne Blad tiene til alle hede Saar/ der paa lagde.

Vrterne støtte/ oc lagde paa den lønlige ting/ som hoffuen er/ tilbage driffuer heden/ oc imedstaar den/ stiller oc sacter pinen.

Som-

Somme giøre Suedbad aff samme Vrter oc Blomster/ oc tage der til Agermonie/ samme Bad skal vere gaat til lamme Lemmer oc Ledemoder / oc kommer dem til laue igien.

Slet Salute.

Balsamita. Huad denne Vrtis naffn er *in* Diosc. er end wuist hos Lægerne.

T. Frwenkruet. Balsamkruet.

Denne vrtis Complex er varm oc tør maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Slet Saluie den stund hun end grøn oc fersk er / brugis hun paa Maden/ lige som saaden Saluie brugis.

Slet Saluie saaden vdi Vin oc drucket / er god til dem som haffue taget formeget Opium til dem / eller oc haffue ædt eller drucket nogen anden forgifftifftig Lagedom.

Roden støt til Puluer / oc it halfft lodt met it lodt Mercke frø drucket met Vin/fordriffuer icke alleniste Forgifft oc Eder/ men stiller ocsaa Bugløb oc vred/ baade paa Mend oc Quindfolck.

Vduaartis.

Røg oc Suedbad aff denne Vrt giort/ fremlocker Quindernis tid oc stiller pinen.

Vrten støt oc lagt paa haarde Knorter oc Knuder / eller anden Heffuelse afskil dennem.

Holtzurt. Sancte Elne rod.

Helenium, Elnum, Inula, Enula campana, Necaria, Radix medica, Radix persica. Læß Diosc: lib: i. Cap: xxvi.

T. Alant.

Denne Vrtis rod brugis aleniste / Bladene eller Vrterne sielden / Denne Rod er aff varm oc weskafftig nature / som Serapius oc Galenus scriffue / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Holtzurt er en kaastelig Lægedom til dem som ere trangbrystige / oc til dem som haffue en kaald Maffue.

Holtzurtis Vin hastelige drucket / er god for en trang oc stacket Aande / for Hoste / for dem som spytte Blod / for Sidernis sting / vddriffuer Stenen / Quindernis tid / oc all Forgifft oc Eder.

Samme dyder haffuer oc det brende Vand / oc serdelis styrcker det den skrøbelige Maffue / som icke vel fordøffue eller fortære kand.

Denne Rod den stund hun fersk oc grøn er / kand mand hende indsylte lige som Ingefær oc Calmus.

Roden tiurt oc til puluer støt / oc giort til it Electuarium, met Sucker eller Honnig / er en dyrebar oc velsignet Lægedom for Trangbrystighed / oc for den seye Hoste / Denne Electuarium atskil Skarnet / giør vel vd atspytte / Saaledis bruget / læger Lungens / Moderens / oc andre induaartis Saar.

Vduaartis.

It Plaster giort aff grøn oc fersk Holtzurt / oc lagt paa forgifftige Hundis oc Hugormis bidt / læger dem.

Nedtrycker den lønlige steds Heffuelse / baade paa Mend oc Quinder.

Blade,

Bladene i Vin saadne / lagde paa Ledemodernis verck / sactter pinen / oc serdelis Lendeuerck.

Incian.

Gentiana, Basilica, Chironium, Herba ciminalis.
Læss Dioscoridem lib: iij. Capit: iij.
T. Encian.
Ensian er aff varm oc tør qualitet / tien baade Menniske / Queg oc Fæ / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Vduaartis.

Tør Ensians rod til puluer støtte / oc reen sicktet / der aff it quintin / met it quintin Mirrha / oc tu quintin Aske brend aff Kræffter / som fangne oc tagne ere i ferske Sø / och saa vdi fire dage huer effter anden met Vin drucket / er en kaastelig oc dyrebar Lægedom til dem som bidne ere aff galne Hunde / Saaret skal holdis obet / tois reent met Edicke / eller met Salt vand / offuer Saaret skal oc sættis Kopper / til at vddrage Forgifften met. Somme lade brende Saaret met gloendis Jern.

Tu quintin Ensians puluer / met lit Peber oc tør Rude blandet / oc met Vin drucket / er en beskermelse / oc stor hielp / for allehaande bid som skede ere aff forgifftige Diur.

Leffuersottige oc maffuesottige Menniske / som icke kunde holde Maden i dem / dem skal mand giffue støt Ensian met Vin at dricke / det hielpr.

It quintin aff fersk Ensians rods Oes drucket / sæger hues induaartis brødet er / Sidernis breck / atskil oc vdfører det leffrede Blod / paa dem som høyt nedfaldne ere.

En Vege eller Tap giort aff tør Ensians rod i den lønlige Sted stungen / vddrager det døde Barn / oc den anden Fødsel.

Vduaartis.

Ensians Oes/ læger alle greselige dybe Saar der met smurde oc rensede.

Met klude offuer Oynene lagt/ lesker den brendendis Hede.

Osen tien oc til Hudens wrenhed / der met smurt.

Merck Dioscorides lærer / at mand Osen saaledis skal giøre / den grøne Rod skal mand støde/legge hende saa i fem dage bløđ i ferst Vand / oc lade det saa vel tilhaabe siude / oc siden det igiennem en Klud sie / oc saa igien paa ny siude/ oc indtil det bliffuer tyckt som Honnig etc. Skal foruaris i it Kar som haarpexet er.

Lang Hulurt.

Aristolochia longa. Læss Dioscor. liber iij. Capite iiij.

T. Lang Holwort.

Hulurt er en ret Quinde vrt/ tien til Moderen som Saargiort er / er aff varm oc tør art/oc er nyttelig til alle flydendis Saar/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Hulurt / Myrrha oc Peber i Vin saaden oc drucket/ renser Quindfolckenis Efferbyrd/vddriffuer all whumskhed / sandelige huer Quinde som ligger i Barselseng skal dricke aff denne Rod / paa det hun disß bedre rensis kand.

Hulurt saaden i Vin/ renser oc læger alle induaartis Saar/oc hues induaartis brudet er/ vere sig Lungens/ Sidernis / Leffuerens / Moderens etc. Vddriffuer all Phlegmatiske oc Choleriske vædske.

Vduaar-

En Vege eller Tap giort aff Hulurt i den lønlige sted stungen/ fremlocker Quindernis tid.

Vin huor i Hulurt saaden er/ renser alle fule Saar/ serdelis den lønlige sted/ der met toet/ oc aff den tørre Hulurtis Puluer der vdi strøt.

Samme Vin blandet met Honnig/ saa varmt vdi Øren lat/ læger bulden i Øret oc stiller pinen.

Hulurt støt til Puluer / oc met lige saa megen blaa Lille rod Iris kaldet/ oc saa støt met Honnig tilhaabe blandet/ oc der aff Plaster giort (Saaret tilforn toet met Vin huor vdi Hulurt saaden er) paalagt / kommer Kiødet til at vaaxe.

Hulurtis rod/ den stund hun fersk oc grøn er/ sønderstampet oc paalagt / vddriffuer Torn/ Pil / oc andet hues i Saaret er/ kommer oc Saaret til drect/ oc at lægis.

Summa/ Hulurt er gaat til alle flydendis Saar/ vere sig paa Mennisken eller wskellige Diur. Thi kunde Heste læger icke ombære hende.

Brunrod.

Scrophularia maior, *Ficaria*, *Millemorbia*, *Custrangula*. Iohannes Ruelius vil/ at det skal vere den rette Galiopsis Dioscoridis. Læss Dios. lib. iiij. Cap. xc.

Denne Vrt brugis mere vduaartis end induaartis i Legemet.

Induaartis.

Brunrods frø met Vin drucket / er gaat oc nytteligt til dem som stungne eller bidne ere aff Hugorme/ eller aff andre forgifftige Diur.

Samme

Samme frø smaa støt/ oc der aff it quintin drucket met Vin/ vddriffuer Orm aff Liffuet/ lige som andet Orme krud giør.

Samme frø met Peber / Myrrhe oc Vin drucket/ tien dem saare vel/ som plagis met Lende verck.

Vduaartis.

Vand aff Brunrod brent oc det røde Ansict der met toet/ fordriffuer rødmen/ oc saa paa dem som siunis at vere Spedalsk.

Samme Vand oc Roden støt til Puluer / læger oc tørrer Spenne byld / oc er it forsøgt stycke.

Frøet smaat støt oc blandet met Honnig/ oc paa Panden lagt som it Plaster, stiller Øynenis flydelse.

Ösen aff Brunrod blandet met Suouel oc Salpeter oc i Øren lat/ stiller Øreuerck.

Lemmicke. Ledmyge.

Sion. Anagallis aquatica. Læß Dioscor. lib. ij. Cap. cxvi.

T. Backbungen.

Endog Lemmicke er vaadactig aff Nature / er hun dog aff art varm lige som Vandkarsse / er god til Mad oc Lægedom.

Induaartis.

Lemmicke den stund hun end vng oc fersk er / maa hun brugis til Salat/ lige som Vandkarsse/ oc saaledis bruget / sønderbryder hun Blærens steen / giør at Pisse / vddriffuer den døde Fødsel / oc andre Quindernis vhumskhed.

Som=

Somme ville at Lemmicke skal siudis i Olie / oc giffuis dem at æde som haffue Blodsot / her aff skal vred oc pinen forgaa oc den Saargiorde tarm lægis.

Vduaartis.

Lemmicke stegt met Smør oc Edicke / oc varm paalagt / er god for allehaande heffuelse / skal oc iblant met forferskis eller fornyes.

Mercurialis.

Linozostis. Parthenion. Herba herculis. Herba Mercurij, Vnguentaria, Arithylida. Læss Dios. lib. iiij. Cap. Clxix.

T. Byngelkruet.

Denne vrt maa brugis induaartis i Legemet / oc vduaartis til at vddriffue Vandet oc Galden met / Her til haffue de gamle Læger bruget den.

Induaartis.

Mercurialis i Vin saaden / oc samme Vand drucket / purgerer oc renser Legemet / vddriffuer Galden oc Vandet. Men vil mand forbedre samme Drick / oc giøre hannem lysteligere / da skal mand lade samme Vand faa en opsødt met Sucker / meget eller lit / effter som huer det haffue vil / Denne vrt maa oc brugis til Clistere. Oc er io saa gaat til at bruge induaartis i Legemet / som Sene blad.

Vduaartis.

Mercurialis er gaat til alle hede Knuder oc Bulde / fersk oc grøn paalagt / eller oc saaden met Smør eller Ister.

Sancte Peders vrt.

Dag oc Nat/ *Parietaria, Vrceolaris, Helixine,* vitreola, Muralis, Perdicium, Herba Sancti Petri, Læss Diosc. lib. iiij. Cap. lxxiiij.

T. Dach vnd Nacht.

Sancte Peders vrt/ dag oc nat kaldet / er aff middelmaadelig Complex / huercken for varm eller for kaald/ maa brugis iblant met induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrt vdi Vin eller Vand saaden / met Honnig eller Sucker beredt / oc drucket/ stiller den gamle tørre Hoste.

Det samme giør oc Vandet aff den brent/ Thi haffue de gamle fremfarne Læger støt samme vrt til Puluer/ oc giffuet det Fæ for Hoste oc den stackede Aande.

Denne Vrt saaden / eller Vand aff hende brent oc drucket/ renser Leffueren/ Milten/ Nyrene/ oc den wrene slimactige Moder.

Saaledis saaden oc drucket/ stiller Moderens vred / renser oc vddriffuer Pisset / Quindernis tid / oc all Vrhumskhed.

It Mund vand giort aff denne Vrt oc Honnig / læger den hede saargiorde Halss oc Strube / der met klucket.

Vduaartis.

Osen vdkryst oc i Ørnene lat / borttager deris sting oc susels.

Samme Oes eller det brende Vand/ lesker den vilde Ild / alle Saar oc Heffuelser som hede vdi er / oc hues som brent er / Lin klude her vdi vaadgiorde oc paalagde.

Osen

Osen blandet met Blyhuit / er en kaastelig Salue til forsagde brøster / læger all flydende Skab / Flecter / oc de Saar som æde om dem / Thi skulle vnge Børn som haffue saadan breck / badis met samme Vrter.

Samme Vrt met Vaterkarsse i Vin saaden / oc det saa varmt offuer Blæren lagt / giør vden all tuiffuel at Pisse / Paa Bugen lagt / stiller Bug vred / saa fremt at der er icke forstoppelse hos.

Bethonie.

Betonica, Cestron, Vetonica, Serratula, Radix diuina. Læss Diosc. lib. iiij. Cap. i.

Bethonie er aff varm Complex / tien fuldnær til alle Siugdomme / Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

De som haffue en ond Maffue / Halsſ brynde / Maffuens opstødelse / oc icke kunde holde Maden i dem / skulle ideligen bruge Bethonie / den met Blomsterne i Vin siude oc den dricke / Eller brende Vand aff den / eller oc giøre conserua aff Blomsterne / oc den bruge som andre Conseruas.

Om mand kunde icke haffue Conseruas eller Vandet / da maa mand støde de tørre Blad til puluer / oc det saa til sig tage / eller det met Honnig blande / oc det saa bruge / haffuer lige krafft.

Quindfolck som Moderen stedse plager / oc opfar paa dem / skulle for alle andre Lægedomme bruge Bethonie / oc dem vdi stor værdighed holde.

Summa / Bethonie blomster / Blad oc Rod saaden / der aff drucket / eller huorledis hun beredis / vere sig Electua-

tuaria conseruas Syrup, Puluer / Drick / eller vdi andre maade / er hun nyttelig oc gaat til alle induaartis Siugdomme/ vere sig Maffuens/ Leffuerens/ Miltens/ Nyrenis/ Blærens/ Moderens/ hun obner alle disse / oc vdfører all forderffuelig vædske.

De som redis at de haffue taget Forgifft til dem/ dem skal mand giffue it Quintin støt Bethonie met Vin at dricke/ da gaar den fra dem/ ved Pisset oc Stolgangen.

De som haffue den Gulesot/ skulle stedse bruge Bethonie/ vere sig i Drick/ Puluer eller Electuaria.

Mand skal siude Bethonie i Vand / oc giffue dem det at dricke som vilte ere eller den Faldendesot haffue.

Samme drick maa mand oc giffue den/ som verck i Ledemoderne oc i Lenderne haffue.

De som Suindesot haffue oc Lungesot/ idelige Hoste oc trangbrystede ere / oc de som ere tilbøyelige til Vattersot eller ideligen haffue fule Febres i Maffuen/til dem skal mand siude Bethonie blad oc blomster vdi Vand oc Honnig/ oc giffue dem der aff nogen stund dricke/ førre lit luncket / Her aff skulde de føle oc fornemme stor Bade / hielp oc Lægedom.

Vduaartis.

Smaa Lin klude i Bethonie Vand vaadgiorde oc offuer Hoffuedet lagt/stiller vrecken/Samme Vand i Øren lat/ giør det samme.

Fersk oc grøn Bethonie støt eller saaden/oc paa Hoffuedens Saar lagt/ læger icke alleniste/men drager dem tilsammen inden en liden stund / saaledis paalagt vddrager oc Hiernepandens smoller.

Bethonie saaden / oc Røgen der aff igiennem en Tratter i Øret ladet gaaet/ stiller pinen.

Bethonie blad vdi Vin oc halffdelen Edicke saadne paa tredie delen / er it gaat Mund vand / til onde oc fule Tender/ som stor pine i er.

Betho-

En Bog om Pe=
stilentzis Aarsage/ foruaring oc Læ=

gedom der imod/ tilsammen dragen aff Lærde=
mends Bøger/ aff Henrick Smidt vdi Mal=
mø/ oc først vdgaaet ved Prenten. Anno
M. D. xxxv. Nu offuerseet/ for=
øget oc forbedret. Anno
M. D Lvij.

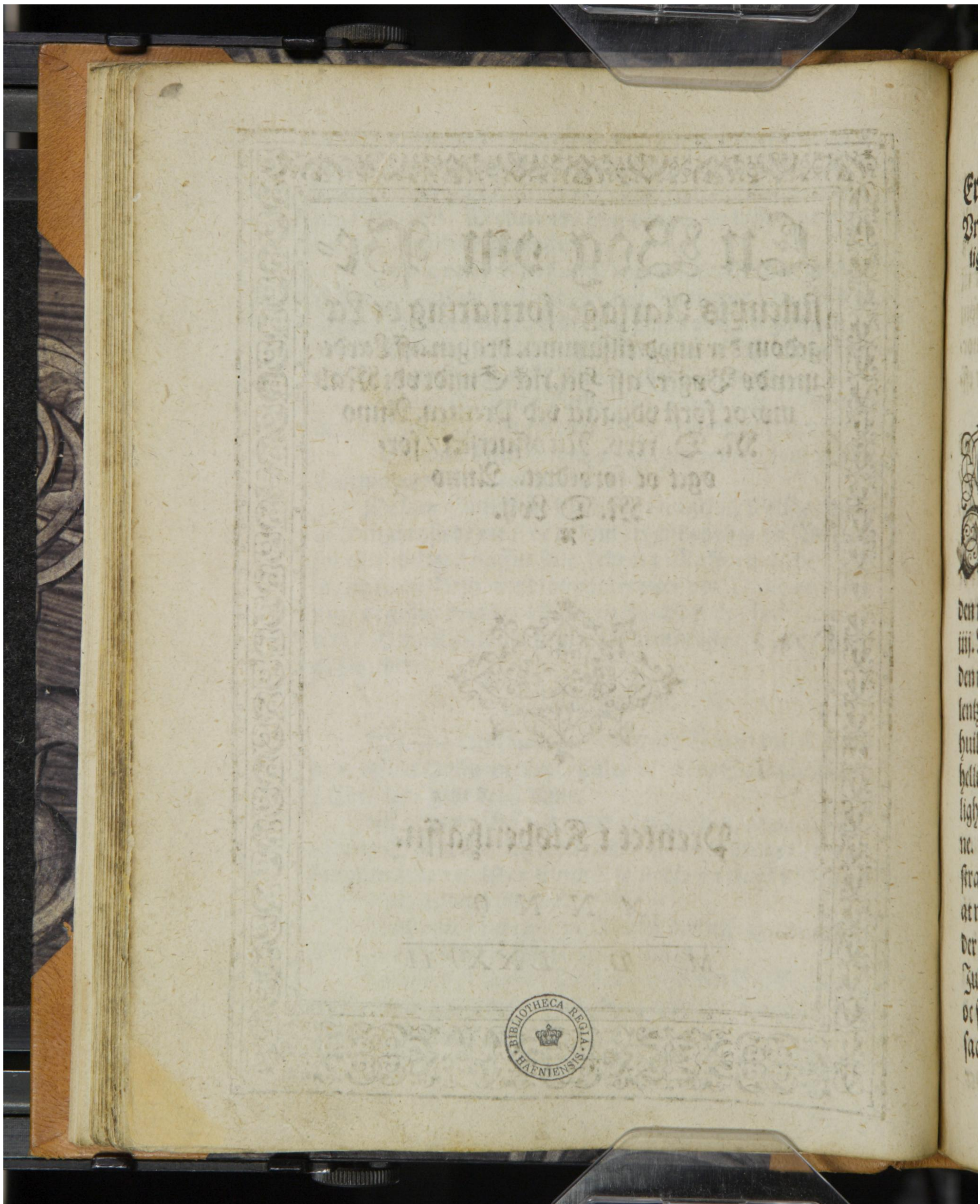

Prentet i Kiøbenhaffn.

ANNO

M. D. LXXVII.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Fortalen.

Erlig oc Velbyrdig Mand / Claus Vrne til Belteberg / Prouest vdi Lund / Kongelige Maiestats Mand oc Raad / ynsker ieg Henrick Smid vdi Malms Lycke oc Salighed / Dißligeste min ydmyge vilie tieniste aff min fattige formue / nu oc altid.

KJere Claus synderlige gode Ven oc Fadder / J vide vel at der findis mange steder vdi den hellige Scrifft / oc serdelis vdi den ij. Mose Bog / vdi det v. oc ix. Cap / Oc vdi den iij. Mosi Bog / vdi det xxvj. Cap. Oc vdi den iiij. Mosi Bog / xxviij. Capit. Dißligeste oc vdi den i Kongernis Bog vdi det viij. Cap. At Pestilentze er en besynderlig Guds straff oc Vrede / met huilcken hand straffer / dem som hannem oc hans hellige Ord foratte / oc hannem vdi all vgudelighed met store groffue Synder høylige fortørne. Oc efftercdi at denne er en besynderlig Guds straff / da fordriffuis hand tuende maade. Først at mand giffuer sig aldelis ind til Gud / oc bekiender oc angrer sin Synd / dog icke som Cain / Judas / oc andre haffue giort / Men mand skal oc forlade sig paa Guds Naade oc Miskundhed / saa at hand vil vere oss naadig oc barmhiertig

 for

for hans elskelige Søns Jhesu Christi skyld/som er vor Frelsere oc Talsmand hos Gud. Det an-det er / at mand skal sætte alle ting vdi Guds Haand / oc bruge saa de middel som hand der til skafft haffuer / som er Lægedom. Oc naar som wi saaledis handle/ da gaar det vel til / J huor-ledis det gaar til met oss / naar som det gaar eff-ter den euige Guds forsiun oc vilie.

Kiære Claus synderlige gode Ven/Før end ieg noget ydermere handler vdi denne min Bog / vil ieg her beskriffue huad Pestilentze er / som Læ-gerne hende beskriffue. Pestilentze er en ond Kaal-desiuge som kommer aff ont forgifftigt Væder oc Luct / aff huilcket Menniskens nature oc Blod forderffuis / oc naar som Menniskē drager den onde forgifftige Luct ind vdi sig ved sin Aande / da gaar hun indtil Hiertet / det bliffuer saa der aff forgiffuet oc befenget / oc naar som it Men-niske/er saa befengt/da forgiffuer siden det ene det andet.

Kiære Claus synderlige gode Ven / Huor-ledis det ene befengde Menniske forgiffuer det an-det / Oc huorledis de som befengde ere / skulle ski-cke oc holde sig/scriffuer Doctor Morthen Luther saare herlige vdi denne Bog / om mand maa fly for Døden oc Pestilentze/huilcket hans Raad oc Lærdomme saare nyttelige ere / thi vil ieg dem

her

her indføre / oc dem bruge til en fortale vdi denne min Lægebog om Pestilentze oc Eder / hues Ord saa liude:

Doctor Morthen Luthers raad om Pestilentze. Somme synde for saare paa den høyre side oc ere for meget dierffue oc dristige / friste oc forsøge Gud / oc lade alting staa oc fare / oc foracte det som de skulde hielpe dem met mod Døden eller Pestilentze oc anden Siugdom / som ere : Vrter oc Lægedom / oc ville icke bruge dem / oc de sky huercken sted eller Personer / som ere befengde oc forgiffne met Pestilentze / men de dricke / doble oc collatie met dem / oc der met ville de beuise at de ere frimodige / dristige oc vforfærede / Oc de sige saa: Det er Guds straff / vil hand beuare mig for Pestilentze / da giør hand det vel / vden alle Vrter oc Lægedom.

Saadant er icke at lyde oc tro Gud / men at friste oc forsøge hannem. Thi Gud haffuer skafft Lægedom / oc giffuet oss Fornufft til at forestaa vort Legeme / oc der met beuare / at det kand vere karst oc helbrede / oc leffue saa lenge Gud vil. Huo som nu saadant icke bruger / der met hand vel maatte oc kunde / vden sin Næstis skade oc forsømmelse / hand forkaster selff sit Liff / oc see sig vel til / at hand findis icke at vere sin egen Mandrabere faar Gud.

Thi met denne viis maatte oc nogen met samme skel forsmaa oc foracte Mad / Øll / Hus oc Klæder / oc vere dristig i sin tro oc sige: Vil Gud beuare mig for Hunger/Tørst/Kuld oc Frost/det kand hand vel giøre/vden Mad/ Øll oc Klæder/ oc vilde lade det saa bliffue/ oc huercken aade eller drucke/ Ja visselig vaar saadan en sin egen Mandrabere.

Oc der met saa meget mere / oc er end grueligere/ at en saadan forkaster selff sit Liff/ i det at hand icke skyer Pestilentzen/eller hielper til saa meget som hannem muligt er/at stilie det som mand kand fare ilde aff / Men forderffuer oc forkaster mange flere met sig / som aff saadan Siugdom forgiffuis / som ellers vel bleffue leffuendis / om hand haffde røctet sit Legeme som hand er plictig / oc er saaledis skyldig i sin Næstis død / oc er offte en Manddrabere faar Gud.

Sandelige saadanne Mennisker ere lige som/ naar ild vaare løs i it Hus/ eller nogen By brende / oc ingen hiulpe eller reddede / men lode Ilden faa fremgang/ saa at den gantske Stad opbrende/oc dissimellem sagde. Vil Gud/ saa frier hand vel denne Stad vden Vand eller at slycke.

Ney icke saa min kiære Ven/det er icke saa vel slyt/men brug Lægedom/tag til dig huad som dig hielpe kand / brent Eneber oc andre gode velluc-

kendis Vrter/oc giør røg aff dem vdi din Stue/oc alle steder/ baade i Hussene/Gaard oc Stræder/ sky Personē oc steden som er befengt/om din Næste dig icke behoff haffuer/eller du icke forens hannē beplictig est/eller hand dig icke tilliuder/oc giør lige som den der gierne ville dempe voffue Ild. Thi huad er Pestilentze andet/end en Ild/som icke brender Halm/Hus eller Straa tag/Træ eller Tømmer/ men forderffuer Liff oc Krop. Oc tenck saaledis/ den onde Aand vor Wuen haffuer ført paa oss aff Guds tilladelse/ en suar forgifftig oc dødelig Siugdom. Thi vil ieg først bede Gud om sin naade/at hand vil miskunde sig offuer oss. Dernæst vil ieg see mig vel faare oc foruare mig/ oc giøre Røg mod den onde forgifftige Luct/Jeg vil giffue oc tage Lægedom oc Vrter til mig/oc fly steden oc Personen/ huor som mand haffuer mig icke behoff/ paa det/at ieg icke selff skal forkaste mit Liff / oc maa vel skee mange andre flere met mig/ der ieg kunde vere en stor Aarsage til deris Død/ met min forsømmelse/ naar ieg dem saaledis forgaffue. Vil min Herre oc Gud/her offuer haffue oc kalde mig/ da finder hand mig alligeuel / Da haffuer ieg giort mit der til / saa meget som Gud gaff mig naade oc lycke til / oc er ieg icke skyldig vdi min egen / eller vdi nogen anden Mands død met min forsømmelse.

Men der som min Næste haffuer mig aldelis behoff/ da vil ieg ingelunde forsage eller forsøme hannem/ oc da vil ieg huercken sky hans Hus/ eller Persone i nogne maade/ men ieg vil gaa frit til hannem/ oc hielpe hannem/ som førre sagt er.

See / dette er en retsindig gudfryctig Tro / der huercken vreuels eller fortrøden er/ oc ey heller der met frister Gud.

Ydermere/ Den som haffuer hafft Pestilentze/ oc er bleffuen noget til paſſ igien/ dog icke aldelis / Men saa at hand kand noget behielpe sig/ hand skal fly oc holde sig fra Folcket / oc icke strax vil vere i omgengelse met andre/ vden saa er at det giøris behoff. Thi lige som mand bør at see hannem til gode / oc hielpe hannem i sin nød / naar som hand ligger oc kand icke hielpe sig selff / som førre sagt er: Saa bør hannē oc at vere saa from dydelig oc æractig aff sig / men hand er nu hiulpen aff sin nød oc trang / at hand skal icke strax giffue sig til huer mand i omgengelse/ oc besynderlig det som hannem driffuer ingen nød eller trang til. Paa det at ingen skal met hans vilie komme vdi lige saadan fare/ som hand haffuer veret i/ eller vere andre aarsage til døden eller Pestilentze / fordi saa som Vismand siger : Huo som elsker Voffuen eller Faren/ hand falder oc fordærffuis gierne i hende. Om nogen i en Stad vaare saa

fast i sin Tro/ oc sætte sig derfaare i sit Sind/ at hand vilde bliffue tilstede/ om hand kunde der met vere hans Næste til gaffn oc hielp. Oc her lige imod saa forsiunlig / at det som ingen nød er til / at hand da hiulpe met alle andre saa meget som muligt er / at affuerge oc stille saadan forgifft huor met hand kunde/ da skulde det/ maa vel skee/ sactes i den Stad/ oc icke saa mange dø der/ som der giør/ naar som ingen vil tage vare/ eller hielpe at redde.

Men naar som det gaar saa til/ at en part ere saa forfærdede oc forskreckede/ at de strax fly oc skytte intet der om/ huor det gaar deris Næste/ oc lade hannem ligge for sig selff vdi den store nød oc trang. En anden part ere formeget dristige oc køne/ oc skytte intet om det/ men de lade aldelis tilstaa/ huercken verie eller redde dem selff eller andre/ men snarere formerer oc hielper til at Helsoten oc Pestilentze kommer flux nu mere oc mere paa gangs / der haffuer Dieffuelen gaat at giøre/ oc hand kand saalunde lempelig nock kaste oss paa/ baade Død oc huad wlycke hand vil. Thi her met fortørnis paa begge sider baade Gud oc Menniisken storlige/ her met Fristelse / i det at de friste vor Herre oc Gud/ der met mistrøst/ tuiffuel oc vantro/ i det at de icke tro vor Herre/ oc ey beuise deris Næste den kiærlighed oc tienstactighed som dem

dem burde saa ieg er ingen dem som flyer / vden Dieffuelen/oc beholder alligeuel saaledis den som bliffuer / oc den som flyer / saa at ingen vndgaar hannem.

Her offuer ere nogle end fast slemmere oc argere / saa at naar de ere betende met Pestilentze / da holde de den saa hemelige oc lonlige met dem selff/ oc vdgaa iblant Folckene/ oc de haffue saadan mening. At huor som de kunde der met betende oc forgiffue andre/da skulle de selffue bliffue fri oc helbrede igien/oc de gaa faar den skyld paa Gaden oc vdi Hussene/ paa det at de maatte komme Pestilentzen fra dem oc paa andre/oc de stundem deris egne Børn / eller deris egne Tieniste Tynd/ eller oc andre henge om deris Hals/oc der met ville de redde dem selff. Oc de tro icke at Dieffuelen hielper der til oc driffuer det Spil/ at det saaledis skeer oc gaar.

Jeg haffuer end vel hørt / oc det er mig sagt at nogle ere vel saadanne fortuifflede Skalcke / at de for det ene gaa iblant Folcket / eller løbe i Hussene met deris Pestilentze/ fordi at det fortryder dem oc er dem leet/at Pestilentze haffuer der icke ocsaa byt/ oc fordi ville de føre den der ind/ lige som denne sag vaare saadant it skimpt/som det er/ at naar som nogen vil giøre en anden it skalckhed/ oc sætter Lopper i en andens Skindkiortel/eller en

neffue

neffue aff Fluer i en andens Stue. Jeg veed icke om ieg skal troet/ at saadant skal vere sand/ er det sand/ da ved ieg icke huorfaare ieg skal holde saadanne/ enten faar Menniske eller faar Dieffle. Men sandelige mand finder stedse forgifftige onde Menniske. Saa er oc Dieffuelen icke lad til it snedigt skalckhed at komme aff sted ved saadanne sine Companer oc Staalbrødre. Men det vaare mit raad/at huor mand funde saadanne/at Byfogeden eller Dömeren toge dem ved deris Halss/ oc antuorde Bødelen dem i Hender/ oc lode hannem handle met dem/ lige som met den der met fri vilie myrder oc ihielslar sin Broder. Thi huad ere saadanne Menniske andet/end rette lønlige glubmordere vdi en Stad eller By/ som løbe oc omkring/ først her ocsaa der/oc lønlige myrde en anden oc det skal dog hede at ingen haffuer det giort. Lige saa gaa oc disse her omkring besmitte oc forgiffue her it Barn/ der en Quinde/ oc ingen skal haffue det giort/ oc der til met gaa de oc lee oc gnise/ lige som de haffde giort fuld vel. Det vaare fast bedre at mand i saadan maade boede iblant vilde Diur oc wskellige Creatur end hos saadanne Myrdere. Jeg veed intet at predicke for disse Mandrabere/thi de acte ingen Predicken. Jeg vil befale Øffrigheden dem/ at de til hielpe at raade dem bod/dog met ingen anden Lægedom/end met Bodelens.

Fortalen.

Gud haffuer selff i det gamle Testamente befalet/at de som Spedalske vaare/skulde vere skilde fra andre Menniske/ oc maatte icke heller bo i Stederne hoss andet Folck/men de skulle bo vden for Stederne/ paa det/ at de skulde icke besmitte andre. Huor meget mere skulle wi ocsaa giøre vdi den farlige Pestilentze/ eller vdi andre forgifftige Siugdommer / de som saa snart oc end snarere fenger oc betender end nogen Spedalske siugdom giør. Huo som heldst der bliffuer forgiffuen/eller betent met saadan Siugdom/hand skal strax velvillige holde sig fra Folcket/oc strax lade hielpe sig met raad oc Lægedom. Mand skal gierne hielpe hannem vdi sin nød/ som ieg tilforn aldelis nock haffuer giffuet tilkiende/ paa det/at saadan Forgifft kand vdi tide nedtryckis oc fordempis/icke alleniste for en eller tuende Personers skyld/men den gantske Menighed maatte snart bliffue forgiffuen/om mand lode hende faa sin fremgang/ och saa komme vdi blant andre. Thi saaledis er det nu met denne Pestilentze som nu her vdi Vittemberrig regnerer/ hun er alleniste kommen aff saadan besmittelse/ oc aff ingen anden ting. Thi at Lucten/ Gud vere loffuet/ er end nu sund oc reen/ Men ellers aff forfengeligt Hoffmod oc ret forsømmelse er saadan Pestilentze hid kommen:

Her

Her endis Doctor Morthen Luthers raad om legemlig Lægedom: Oc følger her nu effter hans raad om Siælens oc Samuittighedens Lægedom.

FOrst skal mand formane Folcket at de gaa til Kircken / oc høre Predicken/oc lære aff Guds Ord / huorledis de skulle leffue oc dø/Thi skal mand giffue act paa dem som groffue oc wforstandige ere / saa at de slæt oc aldelis foracte Guds Ord / oc skytte intet om det/den stund de leffue oc ere karske oc helbrede. Lige her imod skal mand lade dem ligge i deris nød oc Siugdom/oc intet mere skytte om dem/met mindre end at de diss aluerligere met Hiertens suck oc graad beuise oc tilkiende giffue deris anger oc bod. Thi at den som icke anderledis leffuer end som en Hedning eller Hund / oc haffuer det icke obenbarlige angret oc fortrødt / den ville wi icke heller giffue Sacramentet / oc ey heller acte hannem for en Christen. Men lige som hand leffde / saa maa hand oc dø / oc see sig selff fore. Thi wi skulle icke kaste Perler for Suin/ oc ey heller Helligdom for Hunde. Mand finder vel/diss vær/mange groffue forstockede oc fortrødne Menniske / som huercken/men de leffue eller

naar som de dø / sørge eller befinde dem noget til deris Siæl / de gaa saa hen indtil de bliffue siuge/ oc dø saa hen lige som en Stock/ som huercken Sind eller vid er vdi.

Det andet er/ At huer skal i tide skicke oc berede sig til Døden / met Scrifftemaal oc Syndernis bekiendelse for Gud/ oc gierne anamme Sacramentet huer otende eller fiortende dag en gang/forsiune oc forlige sig met sin Næste/oc giøre sit Testamente/ paa det/om vor Herre klappede paa hastelige/oc tiden bleffue forstacket/før end Sogne Herren eller Cappellanen kunde komme / at hand da kunde selff hans Siæl noget besørge oc faarestaa / oc icke for den skyld forsømme sig selff / Men kunde alligeuel befale oc giffue sig Gud i vold. Thi det er icke heller vel mueligt/at huor som stor Død er / oc der ligge mange siuge/ oc det icke heller ere vden tu eller tre Predickere eller Capellaner / at de kunde komme til alle / oc da først lære oc vnderuise huer serdelis / i alle de ting som it Christet menniske bør at vide / før hans Døds tid kommer.

De som her i ville vere lætsindige oc forsømmelige/ da skal det vere deris egen skyld/oc maa de det selff forsuare oc giøre Regenskaff derfaare/om mand kand icke huer dag holde en besynderlig Predickestol oc Altere til rede for deris Seng/men de

haff-

haffue forsmaat det almindelige Altere oc Predickestol/ til huilcket Gud haffuer daglige kaldet oc esket dem.

Til det tredie. Der som mand nu endelig vil haffue oc begere Sogne Herren/ eller nogen Capellan til sig / da skal hand kalde dem til sig met det allerførste oc i tide/før end Siugen tager formeget offuerhaand / oc den stund hand haffuer sit Sind oc Fornufft til at besinde / oc kand forstaa sig noget. Dette siger ieg for den skyld/ thi der ere mange til som ere saa forsømmelige / at de sige icke til før end Siælen sider saa gaat som yderst paa Tungen/oc de kunde saa gaat som intet tale/ oc der er føye skel oc vid i dem. Oc da bede de som der hos ere: Kiære Herre siger oc læser hannem noget gaat faare etc. Nu ville de at mand skal giøre det / Men den tid den siuge bleff først siug/oc kunde end da noget skøde/da ynskede hand icke en gang at mand skulde gaa til hannem/men hand sagde: Ey det haffuer ingen nød/ieg haabis det bliffuer vel bedre. Huad skal en from Sogne Herre giøre met saadanne Folck/ som huercken sørge for Liff eller Siæl/men de leffue oc dø som it Suin/ eller som it andet wskelligt Diur / oc nu skal mand icke sige hannem Euangelium faare/ oc giffue hannem Sacramentet før end vdi det sidste Øyne blick / Lige som de her til dags haffue

giort vdi Paffuedommet/ den tid de huercken spurde huad Tro de haffde til Gud/ oc om de viste noget at sige aff Euangelio / Men de stoppede dem Sacramentet i Halsen/ lige som vdi en brødstock.

Ney icke saa / Men den som icke kand tale/ eller giffue Tegen fra sig (oc serdelis om hand det met vilie forsømmer) Huad hans Tro er om Euangelio / Oc huorledis at hand begerer Sacramentet/ da ville wi ingelunde giffue hannem det. Thi oss er befalet / At wi skulle icke giffue de vantro oc wgudelige Menniske det hellige Sacramente / Men dem som tro / hwilcke som kunde bekiende oc opregne deris Tro. De andre maa fare deris vey/ lige som de tro. Wi ere aarsagede oc wskyldige der vdi / fordi at der er ingen brøst paa vor Predicken/ Lærdom/ Formaning/ Trøst oc besøgelse.

Kiære Claus synderlig gode Ven / Eders Velbyrdighed dragis vden tuil vel til minde/ at Anno M. D. xxxvj / vaar her vdi Riget en stor suar Pestilentze/ som tog mange aff dage/ oc serdelis vdi Malmø/ lige som hun oc giorde i Kiøbenhaffn. Anno M. D. xlvj. Oc disligeste/ Anno M. D. liij. Huilcken Pestilentze ieg acter at vere oss paa kommen/ lige som Docter Martinus Luther scriffuer om den Vittemberske Pestilentze / Thi mand haffuer icke forfaret at Lucten

haff-

haffuer veret twen siden Suedesiugen vaar/Anno M. D. xxix. Huilcken visseligen vaar en forgifftig ond Lucht/ som igiennem saa mange Land sløg/ oc mange aff dage tog. Jeg lod i faaresagde/ M. D. xxxvj. Aar/ der Pestilentzen her i Riget saa regerede vdgaa ved Prenten en liden Bog om Pestilentzis aarsage/ Foruaring oc Lægedom eders Velbyrdighed til vilie oc tieniste / oc menige Rigens indbyggere til nytte oc gaffn/ thi paa den tid vaar ingen her i Riget som noget haffde screffuit paa vort danske Tungemaal om saadan handel. Samme Bog haffuer ieg nu offuerseet/ forøget oc forbedret met nogle besynderlige Capiteller om atskilligt Eder oc Forgifft / Huor aff mand see kand/ huor flittig de gamle vise oc forfarne Læger haffue veret / i det at de met all flidt haffue offuerueyet oc betractet alle de ting som Menniskens legeme skade eller forderffue kunde/ vere sig Siugdom/ Forgifft/ Eder eller noget andet/ dem haffuer ieg effterfuldt/ oc tilsammen læst de Lægedomme som tiene til dem som met Eder forgiffne vorde/ paa det at de skulle haffue noget/ met huilcke de dem hielpe skulle om de bliffue forgiffne.

Men den Kaanst at forgiffue sin Næste met Eder brugis sielden (Gud skee loff) her vdi vore Land/ Men vdi somme andre Land er den almin-

delig/ Det Eder som wi bruge mod vor Næste/ er Kniff/ Suerd oc Spiud/ her met forgiffues mangen/ diss vær/ oc serdelis naar som wi ere druckne oc fulde etc.

Kiære Claus denne efterfølgendis Bog vil ieg atter lade vdgaa paa Prenten/ vnder eders Velbyrdigheds beskyttelse oc beskermelse/ oc beder eders Velbyrdighed ydmygeligen/ at i ville tage dette mit Arbeyde til tacke/ lige som i føre giorde met mine andre Bøger/ oc mig hoss de auindtz Siuge/ som stedse laste oc skende it fremmet Arbeyde/ oc selff kunde intet gaat giøre beskytte oc beskerme. Her met eders Velbyrdighed met alt i vel ville den euige Gud befalendis/ Screffuet i Malmø/ den v dag Junij som vaar Pintz afften. Anno/ M. D. Lvij.

Register eller Taffelen paa denne Bog.

Ende paa denne Taffle.

Det

Pestilentzis Aarsage.

Det første Capittel.

Om Pestilentzis aarsage oc begyndelse.

HVad Pestilentze er/oc huorledis den
haff Lægerne bescriffues / er offuen faare
sagt: Nu vil ieg tale om Pestilentzis aar-
sage som ere tuende. Den første er som
alle naturlige Mestere sige/nogle besyn-
derlige Stierners indflydelse / huilcke
som Vandet / Jorden oc Lucten forgiffue/ lige som al-
mindelige gierne skeer/ naar som Solens oc Maanens
formørckelse skeer / Oc naar som de øffuerste Planeter /
Saturnus / Jupiter oc Mars komme tilsammen vdi
Jomfruen eller vdi Tuillinge / oc Herren aff det opfa-
rendis Tegn er samme tid vdi Øster/ oc Maanen er da
befengt met nogen wlycksalighed.

Anden aarsage er ond damp oc røg/som met Luc-
ten beblandet er/som aff Jorden opfaren er aff Hullet/
Graffuer oc Steder / der som forgifftige Diur ligge i/
eller aff den sted huor som døde Menniskes Kroppe off-
uer Jorden wiordede eller wbegraffne ligge / den kand
oc vel komme aff den sted som de iordede ligge. Thi
skulde mand haffue en besynderlig sted vden faar huer
Kiøbsted vnder den obne oc klare Himmel / huor som
mand skulde iorde døde Menniskers kroppe / Huor som
Solen oc Lucten saadan ond damp (vden Menniskens
store skade oc fordærffuelse) kunde fortære. Saadanne
steder haffde Jøderne vdi det gamle Testamente. Ja
i Tydskland oc i Franckerige findis endnu mange saa-
danne steder. Her om scriffuer Doctor Morthen Luther
i denne Bog/om mand maa fly for døden oc Pestilentze.

Vor naadige Herre Kongelige Maiestat/ haffuer oc her om ladet vdgaa it almindeligt bud oc befalning / at for huer Kiøbsted her i Riget skulle vduelgis oc tilskickis en sted / huor som døde Menniskis kroppe skulle iordis.

Lucten forgiffuis oc aff det Vand / vdi huilcket dødt Fæ/ Hør / Hamp / oc andre saadanne ting ligge/ som giffue ond luct aff dem/ Fisken vdi saadanne Vand forgiffuis / desligeste oc Fæet som dricke aff samme Vand.

Lucten forgiffuis oc aff fule Rendestene/ aff døde Hunde/ Katte/ Suin/ Høns/ Røtter/ aff Suinemøg/ aff Menniskens møg / som paa Gaderne oc vdi Stræderne ligger/ Offrigheden skulle haffue god act oc tilsiun at saadan wreenhed bleffue icke lagt paa Gaderne oc vdi Stræderne. Det vaar Israels Børn bødet at de skulde giøre it hul vdi Jorden / naar som de vilde giøre deris Møg/ oc siden skulle de skrabe Jord der paa som wi læse. Deutro : xxiij.

Hipocrates Læge siger/ at Menniskene oc alle Diur opholdis aff try ting/ som ere : Mad/ Drick/ oc aff Lucten/ men Lucten er det allsom snariste for alle ting / aff huilcken wi snarist foruandlis / thi den indragis igiennem Lungen/ til Leffuerens brøn / som er : Hiertet/ aff huilcket alle Legemens leffuende Aander deris opholdelse haffue. Inddragis den som reen oc wbesmittet er/ da vddelis den oc saaledis vdi de andre Lemmer. Men er den wreen/ besmittelig/ oc forderffuelig/ da vorder Hiertet oc alle Legemens aander forgiffne / besmittede oc wrene. Thi samtycke alle Læger endrectelige/ at den største oc ypperste Aarsage aff denne Siugdom/ er ond luct/ huilcket som aff ret Nature er Hiertens Wuen oc Fiende. Thi skal mand (om det mueligt er oc skee kand) fly met det første aff den sted / som ond forgifftig Pestilen-

tzis luct er / til den sted / huor som god sund oc reen Luct er / oc huor som Pestilentze icke haffuer regeret it halfft Aar tilforn / mand skal ey heller for snart komme tilbage igien til den sted aff huilcken mand flyde.

Pestilentze kommer oc stundem aff Aarsens fire tider / som ere : Vinter / Vaar / Sommer oc Høst / naar som de icke haffue deris skick som dem bør at haffue vdi kuld / verme / vaat oc tiurt.

Det andet Capittel.

Pestilentzis luctens Tegen.

AF disse Tegn kand mand forfare oc vide at Lucten offte foruandlis / nu regner det / oc strax skin Solen igien. Naar som Solen skin oc der gaar for hende en tyck Toge / huilcken hun icke kand fortære / oc Lucten siunis at være fuld aff Støff. Naar som der skeer stor oc mangfaaldig foruandling vdi Lucten paa en dag. Naar som der vaaxer vduaartis paa Menniskens Legeme atskillige slags Bylder. Naar som de Fugle som van ere at haffue deris bolig oc verelse paa Sletten / forlade deris Ag / Vnger oc Rede / oc fly op paa Biergene. Oc de som haffue deris værelse oc Reder paa Biergene / fly ned paa Sletten / lige som Gøgen / Starre de giøre / Spurge haffue serdelis saadan nature / som lærde Mend om dem scriffue / ieg haffuer oc vdi sandhed det forfaret aff dem som her paa haffue giffuet act / Oc naar som Lucten haffuer veret forgifftelig / at de haffue da søye Spurge seet.

Sammeledis oc/naar mand seer at Orme/Mularper/Jordmus/Hugorme/Ogler oc andre saadanne Diur/krybe oc løbe aff deris boliger oc huler/det er it Tegn der til/at de fly Jordens forgifftelse. Naar som de Diur som deris verelse paa Jorden oc vdi Vandet haffue/ krybe aff Vandet/ eller at de ligge døde hoss Vandet. Naar som det er regn Veder/oc at der da ned regner frøer/ det er it vist Pestilentzis tegn. Naar som siuglige Quindfolck icke lættelige føde deris Foster til Verden / eller om de / eller Fosteret døer / det er oc vist Pestilentzis tegn. Der ere end mange andre atskillige tegn til/ aff huilcke mand kand forfare at Lucten er forgifftelig / alle her at scriffue vaare forlangt / thi vil ieg lade dem fare/ oc her lære/huorledis mand skal holde oc skicke sig / naar som Pestilentze regerer / paa det at hun icke snarlige skal faa mact offuer en.

Det iij. Capittel.

Huorledis mand skal holde sig naar som Pestilentze regerer.

MAnd skal haffue sin bolig oc verelse vdi it Kammer eller Stue / huilcket som er vel høygt imellem Gullet oc Lofftet/oc samme bolig skal vere tør oc icke sygt eller dampactigt. Thi at der er ingen vere oc skadeligere ting til/ naar som Pestilentze regerer/ end at haffue sin bolig vdi syge oc dampactige boliger / vdi huilcke Lucten kand icke foruandlis oc rensis. Oc Vinduene aff samme Kammer oc bolig / skulle vere imod Norden/ oc om det haffde nogne imod Synden / de skulle tillyckis

vel tet/ oc de Vindue som ere vdi Norden / paa it aff dem skal giøris it hul/saa stort som en Rude er / paa det at den onde Damp kand fare vd. J samme Bolig oc Kãmer skal giøris en god Ild aff Ege træ/om der er nogen Skorsten i det. Mand skal oc giøre i samme Bolig tre eller fire gange om dagen en god Røg aff velluctendis ting/lige som aff disse: Paradise træ/Ambra/Mastix/Mayran/Neglicker/Canelebarck/Muskate blommer/Røgelse / Myrrhe / vild Meyran / Lauerber skaler/ Eneber/ Eneber træ/Saluie/Rosemarin/ Lauendel/Egeløff/tør Rude/maa mand tage aff disse/huilcke mand kand faa oc bekomme / Oc her aff skal mand legge paa Gløer i en Jldsked / eller i it andet Kar / oc her met røge i samme Bolig / oc dette skal giøris serdelis naar som Regn vader eller Toge er. Det er oc saare gaat/ at mand legger i samme Kammer eller Stue gode velluctendis grøne eller tørre Vrter / lige som disse ere: Saluie/Jsop/Lauendel/Spicanardus/ oc andre saadanne.

Om Sommereu naar som stor hede er / da er det gaat at mand strøer Gulffuet met bladene aff Vintræ/ met Rosen / met Pileløff eller met Aakande blad oc Blomster. Det er oc gaat at samme strødde Blad / Løff oc Blomster offuerstenckis met Rosen Edicke/eller met Edicke oc Rosen vand tilsammen blandede. De Fattige som icke haffue Rosen vand/oc icke formaa at kiøbe det / de skulle tage Aakande blomster / eller Rosen/ oc siude dem i Vand / oc lade dem saa kølis / och saa lade Edicke paa dem/ oc dem bruge som lige som offuen faare sagt er om de andre Vrter.

Oc naar som nogen dør aff Pestilentze/da skal den Stue eller Herbergs vegge rensis/oc alt andet hues der inde er skuris oc thois / vere sig Bord / Bencke/ Træseng/

seng/Skamle/thi den onde forgifft kand giffue sig paa en veg eller vdi en reffue/eller vdi noget som der inde er/ oc der inde side en lang tid / oc naar som da nogen kommer ind vdi samme Kammer eller Stue som aff Naturen tilbøgelig er til Pestilentze hand befengis strax / her om vil ieg sætte nogle sande Historier. Salige Lector Anders Liung / som vaar en aff de første her vdi Riget som for lod Paffuens regimente/oc bleff Sogne Herre vdi Landzkrone i xi. Aar. Oc bleff siden der fra kaldet til Malmø at vere der Sogne Herre / Huor som hand lærde oc predickede Guds ord reent oc purt vdi xiiii. Aar oc hand døde vdi samme Stad / Anno M. D. Lv. den xxiiii. dag Nouembris/ Hand sagde for mig oc for mangen erlig Mand / at den tid hand vaar vdi Landzkrone Closter/ døde en aff Brøderne i samme Closter aff Pestilentze./ it halfft Aar der effter kom en anden Broder i samme Herberge som den anden vaar vd død / oc fant der inde hengendis it Bøste flesk som vaar spege/det tog hand der vd oc aad der aff / oc bleff strax befengt met Pestilentze/ oc døde / saaledis bleffue der siu Brødre døde / som haffde ædt aff Bøstet / om siger bleff mand det vaar / at de som haffde ædt aff samme Bøste bleffue saa befengde/ saa kaste de samme Bøste for en Hund/hand aad det/ oc døde der aff.

Anno Christi M. D. xi. Der vaar en Stad vdi Valland vaar bestoldet/kom der en stor suar Pestilentze vdi de Tydskes Leyre / oc der døde en Stridz knecht aff Pestilentze / hand haffde it Sengklæde paa sig / oc samme Sengklæde kom siden til xxv. Stridz knechte/oc strax de finge samme Sengklæde paa dem/ bleffue de befengde met Pestilentze oc døde/oc der de andre Stridz knechte formerckte/ at de som haffde hafft samme Sengklæde vaare bleffne døde/brende de det. Dēne Historia scriff-

uer Doctor Jodocus Villichius i den Bog som hand haffuer screffuet om Pestilentze. Oc i samme Bog scriffuer hand oc at der laa it Hiune eller Pude i it Hus huor som Pestilentze haffde førre regeret i en vraa vdi fem Aar wtoet oc wrenset aff forsømmelse skyld/omsier kom der en som rørde ved samme Pude eller Hiunde/ oc bleff befengt/oc Pestilentzen regerede der paa nylige som hun haffde førre giort. Antonius scriffuer Porte. iij. Titulo. xxij. Capit: xij. At Anno Christi M. ccc. xlviij. vaar der i Florentze Stad en stor suar Pestilentze/oc vdi samme Pestilentze døde it fattigt Menniske som haffde ligget paa nogle gamle Klude / oc der hand vaar død / kastedis samme gamle Klude paa Gaden/oc der komme ij. Suin oc rodede (som deris art oc nature er) iblant samme gamle Klude / oc de bleffue strax befengde met Pestilentze / oc de løbe bort oc igien indtil de nedfulde oc døde. Thi giøre de aff Flanderen/Brabant oc Hollant/ dissligeste de i Schotland ret i det at de sky saadanne forgifftelige Steder / de lade oc toe oc rense alle ting som i saadanne Huss ere ved deris Skrubbers/det er/ved nogle besynderlige Menniske som sig til saadan handel giffuet haffue/ oc der faare tage deris løn / som indsæt er aff Øffrigheden faar deris wmage. Her aff kunde wi see at den forgifftige Pestilentzis onde forgifftelse kand lenge vere i it wreent Huss oc i wreene Klæder. Her aff kunde wi oc see huor suarlige at somme rige Menniske synde i det / at naar som deris tieniste Tiunde bliffue siuge (om de end icke haffue vden den Kaaldesiuge) da skiude de dem vd aff deris Hus / oc legge dem heden paa de steder som andre ere døde/ oc da bliffue de forgiffne oc dø/huilcke maa vel skee de haffde kunde leffuet vdi mange dage.

Paa

Paa det at den flyende forgifftige Pestilentze skal icke giffue sig ind vdi nogen reffue eller Væg/ skal mand haffue staaendis i den Stue eller Herberge som de Siuge vdi ligge/ nogle Spande eller Bøtter met luncket Vand / da giffuer sig den flyende Forgifft ned paa Vandet/ oc Vandet bliffuer til at see lige som der vaare en Taage paa/ eller som Støff vaare der vdi faldet. Om mand vil giøre at forsagde Vand skal veldelige drage Ederet til sig/ da skal mand kaste en Haand eller tho fulde aff Kaaberrøg i samme Vand/ oc effter Karernis storhed. Mand skal oc kaste en gloendis Tegelsten/ eller gloendis Jern/ eller Staal i samme Vand/ da drager samme Vand Ederet diss bedre til sig/ Dette skal icke giøris en gang men offte.

Om mand legger wslucter Kalck vdi den Stue eller Herberge/ som den Siuge i ligger / den drager oc Ederet til sig.

Det iiij. Capittel.

Om Mad oc Dricke.

Brød. DEt Brød som mand skal æde den stund Pestilentze regerer / det skal vere aff god Ru eller Huede / vel suret/ saltet oc baget. Oc huer tredie dag skal mand haffue (om saa skee kand) ferskt nybaget Brød. Om Vinteren skal mand bage i Brødet danskt Commen/ Anis eller oc Coriander/ som er beredt/ saa at den haffuer leget en nat i Edicke/ oc siden tiurt.

Kiød. De Diurs Kiød som hente deris føde hart hos Bierg/ huilcke som icke ere forfede eller for maffre/ disse ere serdelis gode at æde aff/ naar som Pestilentzen regerer/

rer/

rer/ oc de beste aff saadanne Diur ere/ Lam/ vnge Kid/ Kalffue/ aff vilde Diur/ vnge Raaer/ Harer. Aff Fugle/ Høns som karske oc sunde ere / fordi at Høns befengis oc offte met Pestilentze / vnge Hane/ Capuner/ Agerhøns/ Starer/ Solsorter/ oc andre saadanne Fugle/ som deris omgengelse oc verelse i Skoffue haffue. Men deris Induaaler/ Fødder eller Hierner de skulle icke ædis vdi den tid som Pestilentze regerer. Alle de Fugle som deris bolig oc Reder haffue paa Vandet/ vere sig Gess/ Ender/ Suane oc andre saadanne/ de forbiudis aff Lægerne vdi saadan tid. Fugle.

Den Fisk som er fangen vdi rindendis Vand / oc skæl paa sig haffuer / den maa mand æde vdi denne tid/ lige som ere/ Gedder/ Brasen/ Horck oc andre saadanne / disse maa mand siude eller stege / effter som mand selff vil/ Men dog loffue Lægerne de som ere stegte mere end de som ere saadne. Fisk.

Huad som beredis aff Melck ronder lættelig / oc forderffuer snart en ond Maffue/ thi er den icke at bruge i saadan tid. Men sur Melck/ eller Oste Valde maa mand oc bruge. Melck.

Mand skal ingen gammel raaden Ost æde/ men sidst effter mand haffuer ædt eller fuldnær giort sit Maaltid / da maa mand vel æde lit aff en god fersker Faare eller Gede Ost. Ost.

Æg som ere blødsaadne / eller slagne paa Vand maa mand æde. Men haarde saadne eller stegte Æg/ eller oc det som baget er aff Æg forbiude Lægerne / thi de stoppe / oc naar som Pestilentze regerer / skulle de ting brugis som løsen oc Stolgang giøre. Æg.

Aff Fruct maa mand æde tørre Blommer / Persinger/ Valnødekierner som noget stund haffue ligget i Edicke/ de loffuis serdelis vdi denne tid. Mand maa oc Fruct.

vel iblant met æde Haselnødder / Ribes / mørske Eble/ saadne Pærer/Quæer/Om Vinteren maa mand bruge/ Mandele/ Figen/Rosiner/Cappers oliuer/Pomeranser.

Jngen fruct skal afftagis aff Trærne Aarle om Morgenen / den stund end nogen taage er paa dem.

Kaal. Kaal giort aff Persilies vrt oc Rødder / aff Boras/ Spinas/ Bede / Milder / Surer / eller aff Roer maa mand æde. Men Kabuskaal er wsund vdi saaden tid/ mand maa bruge Mandelemelck/oc Erthesaad vdi denne tid.

Velling. Byg velling/Haffre velling/eller velling aff Risengryn/met Edicke sur giort/maa mand æde.

Senip. Oc men saa er at Leffueren hedmis aff Senip / da er det icke gaat at mand bruger den. Men met disse Vrter maa mand rede oc forbedre sin Mad met / som ere: Jngefær/Canelebarck/Saffran. Eller mand maa bruge dette efftersølgendis / huilcket saaledis skal beredis:

Cinnamomum. Macis. Cardamomum. Zinzeber. Cuminum. Rosa rubea. Sandalum. Crocus.

Mand skal tage Canelebarck it Lodt / Muskateblommer it halfft Lodt/ Cardamomer it Quintin/ Jngefær try quintin/Spisekommen it lodt/røde tørre Rosen/Anis/ rød oc gul Saffran / aff huert it halfft quintin/disse skulle stødis til Puluer/Oc naar som mand her aff bruge vil / da skal mand lade Vin der paa / oc bruge det vdi den sted som mand er van at bruge Senip. Mand maa oc vel tage her Sucker til saa meget som mand selff vil.

Om Sommeren naar som stor hede er / da skal mand icke bruge hede Vrter.

Edicke. Det er gaat oc nytteligt / at mand bruger Edicke vdi alle Rætter som kaagis.

Læger-

Lægerne forbiude oc at mand skal icke bruge mange atskillige Rætter / naar som Pestilentze regerer. Thi lige som Oxekiød / oc Kalffuekiød / kunde icke vel til lige siudis i en Gryde saaledis kunde icke heller mange haande slags Rætter vel fordøffuis eller fortæris i en Maffue / Men raadne oc forderffuis / huor aff atskillige Siugdomme komme / oc serdelis om mand æder Kiød oc Fisk tilsammen offuer it Maaltid. Mange rætter.

De som ere vane vid Øll / de skulle dricke gaat gammelt Øll / huilcket som icke er forsterckt / de maa oc henge i deris Øll / Holtzurt / aff somme S. Elline vrt kaldet. Eller oc støtte Laurber. Om Drick. *Enula campana. Bacce lauri.*

De som ere opuande met Vin / de maa dricke god klar huid Vin / som er blandet met saadet Vand / eller de maa blande dem met Rosen vand / eller met Endiuie vand om Sommeren / oc om Vinteren met Cardabenedicte Vand. All offuerflødig drick skal flyes / om Sommeren skal mand dricke den drick som køler / oc om Vinteren den som værmer.

J denne tid skal mand dricke den Vin som er tilgiort met Saluie / Eneber / Holtzurt / Bethonie. Men gammelt Folck de skulle gierne dricke den Vin som er tilgiort met Malurt.

De som ere befengde skulle aldelis ingen Vin dricke / vden alleniste den / huilcken som de tage til dem met nogen besynderlig Lægedom. Malmesie / Clarete / Miød / Brendeuin / oc anden saadan heder oc sterck drick de skulle icke brugis i denne tid / Thi at de hedme Blodet / oc naar som det er hedt / kand det lættelige befengis.

Vandet huor i mand skal kaage Maden / det skal vere ferskt Kildeuand / som vdspringer vnder den klare Himmel. Vand.

Effter

Søffn. Effter Middags Maaltid/skal mand icke nedlegge sig til søffns / thi aff saadan søffn vorde alle Lemmer tunge/ mand faar der aff Hoffuetuerck/den Kaaldesiuge/oc Madens lyst forgaar. Men vil mand nu soffue da maa mand sidde rette øffuer ende / oc soffue en liden stund. Om Afftenen effter Afftens Maaltid skal mand icke fortilige nedlegge sig til Søffns/før end to eller tre Timer ere forløbne. Siu timer er en ret naturlig

Naturlig søffn. Søffns/ huad som mand der offuer soffuer det kommer Menniskee til skade.

Sued. Skeer det ocsaa/ at mand sueder i Søffnen/eller om Natten/da skal mand vel stryge Sueden aff sig met it rent Linklæde.

Arbeyde. Strax effter Maaltidet skal mand icke Arbeyde/ thi her aff forhindris fordøffuelsen i Maffuen/oc føden faar icke hendis rette naturlige gang i de Aarer som den skulde/Leffueren/Milten/oc Nyrerne forstoppis/huor aff store oc suare Siugdomme komme. Men de som ere opuand aff Barndom til arbeyde/de vnder tagis aff denne Regel.

Bad. At bade i denne tid forbiudis aff Lægerne/thi aff Suedebad giøris Hiertet siuge/ oc mand bliffuer mactløs/oc tørster effter Badet/ oc bader mand lenge/ da beredis vædsken til at ronde. Men huo som van er til at bade/ hand maa bade en liden stund/ oc icke i stor hede/ paa det at Suedhullerne skulle icke forstoppis/ huor aff meget ont kand komme/ naar som vædsken vdi hannem rønder/ som mand vel kand see vdi en Møg hob/ io tettere hand ligger tilsammen lagt/ io mere hand rønder.

Theriaca. Metridatum. Electuarium. Liberantis. Oc en time før mand gaar ind i Badet/ skal mand tage til sig it Quintin aff Galeni / eller aff Andromachi Therragelse/ eller oc Metridatum, eller aff Electuario Liberantis, om Vinteren met en Skee fuld aff Vin. Oc

om Sommeren met Rosen vand aff Surer / eller met Scabiose vand/eller met Vand aff Hiertens fryd/eller oc met Vin edicke. Ingen tid skal mand bade met en fuld Maffue/men naar som Maden er fuldnær fordøffuet eller fortæret. At badt fastendis er allsombest. Disligeste skal mand oc vel smørie oc gnide sig allesteder i Badet met Olie aff Chammilleblommer eller oc met Vin/da obnis Suede hullerne/oc den onde vædske giffuer sig vd. Det er oc saare gaat at mand gnider Fødderne vnderneden til met Salt oc Edicke. Oc effter at mand vdgaar aff Badet skal mand sig nedlegge / oc saa atter suedis. Oleum Chamomillæ.

Huer dag skal mand vddriffue Legemens offuerflødighed oc wreenhed ved Stolgangen. Mand skal oc icke heller forlenge holde sit Vand. Oc om Stolgangen vil icke komme aff sig selff / da skal mand bruge til dem som ere vande til Clistere sacte Clistere/ som giorde ere aff Fioler / aff den Katteost Althea / oc aff Biørne kleffuers vrt/ met Lissebons olie. Eller mand maa bruge aff de Piller som kaldis Pestilentziales, oc de findis berede i Apotecken. De fattige mue bruge/Tappe huilcke de skulle stinge bag ind/ som ere giorde/ aff Alun/aff huid Sebe/ aff Flesk/ aff en Bederod. Stolgang. Viola. Altea. Branca ursina. Oleum oliuarum.

Mand skal oc vel vaacte sig for hastighed/vrede/ fortørnelse/sorg/angest/bedrøffuelse/ fryct/ forfærdelse etc. Mand skal vere lætsindig / oc glæde sig met sine Venner/ oc bruge Sang/ Harpeleg/Trompe/ Pibe/ oc andre saadanne Leg oc lystighed.

Effterdi at naturens leg oc legemlig samquem / som Mand oc Hustru bedriffue tilsammen / gioris icke alleniste alle Lemmer skrøbelige / men ved den gierning vdspris oc Liffsens aand / thi er det raadeligt / at mand bruger den maadelig. Legemlig samquem.

Det v. Capittel.

Om Aareladelse.

Er som mand det føler / at det stinger aldermest/vere sig bag i Ornene/vnder Armene/eller vdi Rørerne der vil forgifftelsen sig sætte oc vdbryde. Thi naar som Hiernen røris oc befengis aff forgifftelsen/ driffuer Hiernen den fra sig bag Ornene. Hiertet vnder Armene. Leffueren i Rørerne. Thi skal mand met Aareladelse saaledis handle som her efterfølger.

Hiernen.
Hiertet.
Leffueren.

Halss.
Oren.

Er mand hoffuen i Halsen / eller bag Ornene/ oc samme Menniske er offuer xiiij. Aar gammelt / da skal mand lade sla Hoffuet aaren offuen i Albukrogen/ eller imellem Tommelfingeren oc Pegefingeren/it Fingers bred neden faare paa samme side / som mand befengdt er/ oc i saadan tid skal mand icke ansee eller acte / om Maanen er i it gaat eller i it ont Tegen / om hand er ny eller gammel/ om det er aarle eller silde.

Er Heffuelsen vnder Armhullerne/da skal mand lade sla Medianen eller en gren aff hende/imellem Pegefingeren oc den lange Finger paa samme side som Heffuelsen er.

Siden.

Er Heffuelsen nedre paa siden/ eller der hos/ da skal mand sla Leffuer Aaaren/ eller Basilicam/eller en gren aff den ved den lille Finger.

Røren.

Huilcken som hoffuen er vdi Røren/eller der neden faare/hand skal lade den Aare som heder Saphena/ oc den er neden ved Anckelen inden paa foden.

Vdi begge Rører.

Er Heffuelsen i begge røre/ da skal mand lade paa den høyre Side/ oc icke paa den venstre/paa det at forgifftelsen kand dragis fra Hiertet.

Huilcken som frycter sig at haffue Pestilentze / oc Ingen tegen.
haffuer dog ingen visse Tegn / hand skal lade sla Me-
dianen / oc er det om Vaaren eller om Sommeren / da
skal hand lade sig paa den høyre Side/oc om Vinteren
paa den venstre. Mand skal acte i Aareladelse/at mand
drager det forgifftige Blod fra Hiertet / oc icke til / der-
faare huer som hoffuen er vdi fire Røre / oc lader no-
gen Aare sla paa Armene / hand kommer vdi stor
fare.

Haffuer nogen Aareladet sig / før end hand føl-
de nogen Heffuelse/oc om nogen heffuelse gaffue sig til-
kiende effter mand haffuer Aareladt/da skal mand strax
lade sla en Aare igien / paa samme side som Heffuelsen
sig tilkiende giffuer.

Siuglige Quindfolck som ere begaffuede met Siuglige
Foster/skulle icke Aareladis/før end fire eller fem Maa- Quinder.
nede effter at de ere bleffne siuglige / der effter maa de
Aareladis / oc giffuis Lægedom lige som andre der ere
befengde. Mand skal sætte dem Kopper i den sted som
de skulle Aareladis / oc hugge hul paa steden. Mand
maa oc sætte Kopper paa vnge oc spæde Børn / om de Spæde Børn.
ere offuer try eller fire Aar gamle / men der skulle ingen
hul huggis. De som aldelis siuge skrøbelige oc mactløse
ere/ de skulle icke Aareladis/Der som saa skeer/Da vor- Skrøbelig oc
de de end siugere oc aldelis mactløse. De som i xxiiii. ti- mactløs.
mer haffue veret befengde/oc der paa soffuet / De skul- Befengt oc
le icke heller Aareladis / Thi naturen haffuer da dreff- Soffnet.
uit forgifftelsen til en sted/Oc er stadfest/Oc om de Aa-
reladis / da vdløber det gode Blod oc det onde forgiffti-
ge Blod bliffuer inde igien.

For den som icke maa Aareladis. Den som icke Lade sætte Kop-
maa Aareladis/ hand skal lade sætte sig Kopper/Burde per.
hannē at sla Hoffuet aaren/da skal hand lade sætte Kop-

 per

per bag vdi Nacken. For Median paa Skuldern. For Leffuer aaren paa Lenderne. Paa Knæene for den Aare som sider vnder Anckelen.

Det vj. Capittel.

Lægedom for Pestilentze.

Jeg vil her først sætte oc beschriffue nogle Lægedomme som her i vore Land vaaxe / Huilcke visselige Mennisken beskerme for Pestilentze / oc fattige mue bruge dem som icke formaa oc kiøbe fremmede vdlendiske dyrebare Lægedomme.

Angelica. Angelice rod i Edicke lagt oc it stycke aff den vdi Munden baaret / dißligeste oc it stycke lagt i en Lin klud oc der til luctet / beskermer Mennisken for Pestilentze. Eller mand maa støde den til Puluer / oc strø lit aff samme Puluer paa it stycke Brød som bløt er vdi Edicke / oc det saa æde.

Er nogen befengt met Pestilentzis Kaaldesiuge / eller met Suedesot / eller Rosen siuge. Hand skal tage it halfft quintin aff Angelica rod smaat støt til Puluer / oc it quintin ret god Therragelse. Men haffuer mand icke Therragelsen / da skal mand tage it halfft quintin aff Angelice rod / oc try lodt vand som brent er aff Angelice rod. Haffuer mand icke Angelice vand / da maa mand dricke det met Vin. Oc legge sig saa ned til at suedis / da beskermis hand aff faaresagde siuger. Denne Lægedom er viß oc offte forsøgt.

Aron. Mand maa tage Aarens Vrt / huilcken aff samme Munckefands vrt kaldis / Rod eller frø / Huilcket som mand aff denne vrt bekomme kand / er hun fersk oc

grøn/ da skal hun vel stødis/ Oc Osen vdkrystis vel met Edicke/saa skal mand tage aff samme vdkryste Oeff iiij. lodt/ Theragelse it quintin/ Disse skulle blendis vel tilsammen / oc gioris luncket / oc saa drickis / oc der effter skal mand sig nedlegge oc der paa suedis / da vddriffuis forgifftelsen. Denne Lægedom er viss oc offte forsøgt. Haffuer mand icke Theragelsen / da maa mand alligeuel dricke Osen met Edicken/da vddriffuis forgifftelsen neden vd ved Stolgangen.

Bethonic støt til Puluer met Sucker blandet oc ædt / er god for Forgifftelse / oc for Hoffuetuerck/ som mand almindelig gierne faar / naar som Pestilentze regerer. Eller mand maa dricke om Morgenen fastendis it halfft quintin met en drick Vin/ eller met Vand som brent er aff Bithonie. *Betonica.*

It quintin Entzian met lit Ingefær oc tør Rude til Puluer støtte / oc Aarle om Morgenen met en drick Vin drucket/ beskermer Menniskcn for all Eder oc Pestilentze. *Gentiana. Zinzeber. Ruta.*

Entzian skaaren i stycker/oc en nat lagt i Edicke/ oc om Morgenen it stycke til sig taget/oc it stycke holdet for Munden / beskermer Mennisken for Pestilentze oc for Pestilentzis onde luct.

It quintin Loestilcke frø oc it quintin Theragelse tilsammen blandede/ oc det til sig taget met iij. eller iiij. Skeder fulde aff Vin oc Edicke tilsammen blandede/oc førre lit lunckct giort oc sig nedlagt oc der paa suedet/vddriffuer veldelig Pestilentzen. *Semen libystici.*

Tu eller try Lauerber Aarle om Morgenen fastendis ædne de ere gode/ thi de styrcke Hiertet/dissigeste den kaalde Maffue / oc Hiernen beskermer Mennisken for den onde Pestilentzis luct. *Bacce lauri.*

Astrantinum. It stycke eller tu aff Mester vrt om Morgenen fastendis ædt met Salt / styrcker den kaalde slimactige Maffue / oc beskermer Menniskent for Pestilentzis onde luct.

Er nogen befengt met Pestilentze/ hand skal tage it quintin eller lit mere aff Mester vrt som er støt til Puluer/ oc det skal mand dricke met en drick varm Vin / eller met it aff de brende Vand / om huilcke her offuen faare sagt er. Haffuer mand Theragelse/ da skal den tagis der til.

Aristologia. Myrrha. Castoreum. Eller mand maa tage Hulurt/ rød Myrrhe/ Bibergel / aff huert it quintin / oc støde dem til Puluer / disse skulle siudis vdi huid Vin / oc vdi helfften saa meget Edicke som Vinen er / Her skal mand dricke en god drick den stund det end varmt er / oc sig nedlegge oc der paa suedis.

Scabiosa. Er nogen befengt met Pestilentze/ hand skal tage Scabiosam den stund hun fersk oc grøn er met rod oc alt oc støde den met Edicke/oc kryste den igiennem en Klud/ oc tage her til it quintin Theragelse / oc dricke denne Lægedom. Der effter skal mand dricke i ni dage Vand som brent er aff denne Vrt/eller oc Vand huor i denne Vrt er saaden. Men om mand kand icke faa denne Vrt den stund hun er fersk oc grøn / da maa mand støde den tør til Puluer/oc dricke saa it halfft lodt aff hende met Vin oc Edicke som denne Vrt er saaden i/oc denne Lægedom oc Drick er serdelis god til den som Pestilentze haffuer taget met hede.

Ruta. Grana Iuniperi. Enula campana. Eller mand maa tage tør Rude/Eneber/Holtzurt Valnøde kierner ren skalede/ lige meget aff huert/ disse skulle stødis tilsammen met Rosen Edicke/mand maa oc vel tage her til noget Rosen Honnig/ her aff skal mand tage om Morgenen en Skefuld/oc da beskermis mand den dag for Pestilentze.

Men er nogen befengt met Peſtilentze/da ſkal mand tage Oſen aff Rude tu lodt / oc it quintin Theragelſe/ diſſe ſkulle blandis tilſammen/oc luncket giøris/oc ſiden drickis / der effter ſkal mand ſig nedlegge oc der paa ſuedis. Oc aff denne Lægedom ſkal mand giffue den Siuge tre gange inden fire tiue timer. Met forſcreffne Lægedom ere mange hiulpne oc ere fride for Peſtilentze. Om mand ſiuder Rude oc Rude frø vdi Vin/oc dricker Rutæ. den / da haffuer hand den ſamme dygd ſom forſcreffne Seminis Rutæ. Lægedom haffuer.

Sex eller ſiu blad aff Surer/rene toffne/den ſtund Acetoſa. de ferſke oc grøne ere/oc ædt/er en god Lægedom for Peſtilentze. Men om mand kand icke faa den grøne oc ferſke/ da maa mand tage de ſom tiurde ere/oc dem ſønder gnide eller ſtøde/ oc tage der tillige meget Sucker ſom Surerne ere/ oc diſſe tilſammen blende/ ſaa bliffuer det it kaaſteligt Puluer til at bruge for Peſtilentzis onde forgifftige luct. De ſom ere komne til deris laue Alder/ de ſkulle tage her aff it quintin/ oc vnge Børn noget mindre. Denne Lægedom maa huer mand bruge/ vere ſig Børn/ eller ſiuglige Quindfolck.

Vand aff Surer brent/ oc det drucket/beſkermer Aqua acetoſa. oc for Peſtilentze.

Er nogen befengt met Peſtilentze/hand ſkal tage frøet aff Surer it quintin ſtøt til Puluer / oc it quintin Theragelſe/diſſe ſkulle blandis tilſammen / denne Lægedom ſkal mand dricke met Sure vand / eller met Scabioſe vand / oc ſaa ſig nedlegge oc der paa ſuedis.

Oſen aff Tormentilla drucket met Vin/vddriffuer all Eder oc Forgifft aff Menniſken / vere ſig komTormentilla. men aff Peſtilentze eller aff andet.

Er nogen befengt met Peſtilentze/eller met nogen anden forgifftelig Siuge / oc om hand icke kand faa oc

 bekom-

bekomme Osen aff Tormentilla / da skal mand tage it quintin Tormentille rod støt til Puluer / oc den dricke met en Drick luncket Vin / Mand maa oc tage her til it quintin Theragelse / om mand kand den faa oc bekomme.

Tormentille Urt oc Rod vdi Vin saaden oc drucket giør det samme. Oc om mand tager it quintin Theragelse her til / oc dricker den met forsagde Vin / oc legger sig ned / oc der paa suedis / da vddriffuis all Eder oc Forgifft / Denne samme Lægedom er offte forsøgt.

Absinthium. Grøn oc fersk Malurt om Morgenen fastendis ædt / eller oc Vand aff hende brent / oc drucket / beskermer Menniskẽ for Pestilentzis onde luct.

Malurte Knopper eller Blomster / besprengde met Salt oc nedslagede / beskerme oc Menniskẽ for Pestilentze.

Grana Iuniperi. Femten Eneber aarle om morgenen fastendis aadne / oc der til Kiernen aff en Valnød / som haffuer legget i Edicke / om mand den haffuer / loffuis saare for Pestilentzis onde luct.

Cepa. Mand maa tage en Løg / oc vdhule hannem / saa at mand kand lade i hannem it quintin god gammel Theragelse / eller saa meget som en Haselnød kand vere / saa skal Hullet tilstoppis igien met noget aff det som vdhulet er / oc susbis i vaade Blaar / oc sættis i hed Aske / eller Jldmørre / oc Hullet skal vendis op at / paa det at Theragelsen skal icke løbe vd / Oc naar som Løgen stegter oc blød er / skal hand vel stødis i en Mortere / oc der paa ladis fire eller fem Skede fulde aff god Vin Edicke føye varmt giort / Disse skulle vel gnidis tilsammen met Støderen / oc siden krystis igiennem en lin Klud / da bliffuer det som er vdkryst it sort Vand / det skal vermis

igien /

igien/ ocsaa drickis aff den som er befengt/ oc skal ned-leggis oc suedis / da frelsis hand næst Guds hielp aff denne Sot oc breck. Men kand mand haffue Vand aff Surer/eller aff Scabiosa/ da er det bedre end Edicken.

Egeløff som vaarne ere paa Sommer Tenen/ eller Quist tiurde/oc støtte til puluer/met Sucker blan-dede/ oc ædne/de ere saare gode for Pestilentze/de kunde icke nock loffuis / fordi at de driffue den onde vædske aff Legemet.

Mand maa tørre Rudeblad oc tage it lodt aff dem/ Eneber oc Figen aff huert it halt lodt/Valnøde kierner rene skalede tu lodt/god Edicke fire lodt/Disse skulle stø-dis tilsammen / oc her aff skal mand tage noget til sig om Morgenen/før end mand gaar i Lucten. Somme tage lige meget aff huert/oc handle der met som sagt er. Andre kryste denne Lægedom igiennem en Klud/oc lade det vdi it Glas/ oc sætte det vdi nogle dage mod Solen/ oc naar som de ville tage her aff noget til dem / da tage de aarle om Morgenen en Skee fuld. Folia Rutæ. Grana Iuniperi. Nux.

It stycke aff en Suomp vaadgiort vdi forscreff-ne Lægedom/oc den holdet for Næsen / oc til den luctet/ beskermer Menniskén for Pestilentzis onde luct.

Mand maa tage Rude/ Knopperne aff Malurt/ Saluie/Figen/ huid Senip/oc Valnøder kierner/lige meget aff huert/ Disse skulle stødis tilsammen met god Rosen Edicke/eller met anden god sterck Edicke/ saa at det vorder som it Electuarium, Her aff skal mand ta-ge til sig aarle om Morgenen saa meget som en føye Valnød. Ruta. Absinthium. Saluia. Eruca. Nuclei Iuglandis.

Eller mand maa støde tiue Rudeblad oc tu Val-nøder kierner tilsammen met lit Salt/oc æde her aff.

Tag to Valnøder tu Figen til it gammelt Menniske / helfften saa meget til it vngt Menniske met Salt ædne / loffuis oc saare.

Bolas Armenus.

Eller mand maa tage Boli Armeni, som beredt er it quintin / Rosen vand fire lodt / Vin edicke tu lodt / disse skulle røris tilsammen / oc giøris lit varmt / oc skal giffuis den som er befengt / om hand kaster det op / Da skal hand skølle sin Mund / oc tage det anden gang til sig lige som forscreffuet staar / disligeste tredie gang / Dette skal brugis indtil den Siuge beholder det hos sig / beholder hand det hos sig / da er Hiertet icke forgiffuet.

Bolas Armenus.

Bolas Armenus, oc Terra sigillata, brugis offte i Lægedommen / Thi vil ieg her lære / huorledis de skulle rettelige beredis / før end de skulle brugis vdi Lægedom. Mand skal tage it aff disse / huilcket aff dem som mand vil bruge oc støde det til Puluer / oc toe det saa vdi den beste Vin som mand kand faa / haffuer mand icke Vin / da maa mand tage Rosen vand / Sure vand / Malurte vand / eller huilcket som mand aff disse kand faa / oc naar som det saa thoet er / oc er siuncket ned til Bonden vdi igien / saa skal mand lade Vinen eller Vandet løbe der fra / oc lade det siden tørris. Saaledis skal mand her met handle tre eller fire gange / siden skal det stødis smaat igien oc beuaris vel. Huo som vil bruge her aff allene vden nogle andre Vrter / oc om hand er aff hed nature / da skal hand tage it quintin her aff met god Edicke / Rosen vand / eller Sure vand / oc met lit Vin. Er hand aff kaald nature / da skal hand tage det met Vin allene. Saa tidt oc offte som mand vil bruge Bo-

las,

las, eller Terram sigillatam, vdi Lægedom / da skulle de vere tilgiorde oc beredde som sagt er.

Mand maa tage Angelice rod tu lodt/Tormentillam/Holtzurt oc Diptan/aff huert it lodt/Bolas Armenus, try lodt / disse skulle stødis til Puluer oc blandis met lige megen god Theragelse / om mand kand den bekomme / her aff skal mand giffue it quintin lige som førre om andre Lægedomme sagt er.

Angelica.
Tormentilla.
Enula.
Diptamus.
Bolas armenus.

Det vij. Capittel.

Om siuglige Quindfolck oc Børn.

HUar som Pestilentze regerer/da regerer hun offuer de siuglige Quindfolck som ere begaffuede aff Gud met Foster / Oc offuer vnge oc spæde Børn/ Huilcke som icke kunde bruge nogen sterck Lægedom vden deris skade oc forderffuelse/Paa det de skulle icke forladis/ vil ieg her sætte nogle Lægedomme som de bruge mue vden all skade oc fare.

Er nogen Quindis persone siuglig met Foster / da maa hun æde it stycke stegt Brød som haffuer ligget vdi Vin edicke/ mand maa oc giffue vnge Børn der aff fastendis.

Eller hun maa æde Valnøde kierner som haffue ligget vdi Vin edicke.

Hun maa æde fastendis Quesçurte rod/eller Pimpinelle Rod som er indsyltet. Radix Pimpinellæ.

Om Sommeren maa hun bruge Scabiose blad/ Surer oc Rude/ met nogen Vin edicke. Folia Scabiosæ. Acetosæ. Rutæ.

Om Vinteren maa mand tage Figen/ Tormentilla / Pomerantzier skaler / Valnøde kierner / oc Rude/ Carica. Tormentilla. Cortex maliaraniti.

Rude/ Disse skulle stødis tilsammen/ oc giøris her aff it Electuarium met Honnig oc Salt/ her aff skal hun tage til sig om Morgenen saa meget som en god stor Haselnød kand vere.

Succinum.

Unge oc spæde diendis Børn/dem maa mand giffue tredie delen aff it quintin/huid Raff eller huid Brendesten/met vand aff Surer/eller met Melck.

Cortex Mali. Arantij.

Eller mand maa giffue dem tredie delen aff it quintin Pomerantze skaler.

Eller mand maa giffue det Bolas som er beret som offuenfaare lært er.

Cortex mali. Arantij. Cornu Cerui. Succinum. Monocerotis.

Eller mand maa tage/Skalerne aff Pomerantziers Eble/ brent Hiorte horn/ Huid Raff eller Brendesten / aff huert halff andet quintin / Enhørnig it halfft lodt/ disse skulle stødis til Puluer/her aff skal mand giffue Barnet tredie delen aff it quintin/oc det saa nedlegge at det kand suedis.

Aqua Fumi. Terre.

Mand maa oc giffue de Børn som ere yngre end siu Aar/Jordrøgis vrtis vand/eller to eller tre Skeder fulde aff Angelice vand/ oc om de haffue stor Hede/ da maa mand lade vdi samme Vand saa meget Campher som it Byg korn veyer. Mand maa oc vel giffue dem Rosen vand/ Sure vand/ Jorbere vand/ Men ingen Vin skal mand giffue dem. Børn som ere tolff Aar/ dem maa mand giffue it halfft quintin Theragelse met Jordrøgis vrtis vand.

Det viij. Capittel.

Huor til mand skal lucte naar som mand vdgaar aff Huset.

Mand

MAnd skal icke vdgaa om Morgenen/ før end mand haffuer taget nogen aff forscreffne Lægedomme til sig / Oc naar som mand vil vdgaa/da skal mand bruge en aff disse efterfølgendis Lægedomme.

Mand maa holde vdi Munden it stycke Loestilcke rod/ disligiste och saa lucte til den. Radix Libistici.

Eller mand maa bruge it stycke aff Valeriane rod/ lige som her faare sagt er. Radix Valerianæ.

Eller mand man holde vdi Munden it stycke Sedefer / Mand skal oc om Morgenen æde aff den fastendis. Zeduaria.

Eller mand maa tage Rude blad / oc Knopperne aff Malurte/ lige meget aff huert/lit Meyran/Sedefer it halt quintin/ Angelice rod /it quintin. Alle disse skulle skæris smaa / oc bindis vdi en ren linKlud/ oc den skal leggis vdi blød/ vdi god sterck Edicke / oc siden skal den leggis vdi en liden Bøsse som er suaret aff Enebertræ/ den skal bæris vdi Haanden/ oc der til luctis,

At mand lucter om Vinteren til Bibergel/ loffuis saare.

De andre Lægedomme/til huilcke mand skal lucte/ de ere offuenfaare bescreffne vdi atskillige steder.

Vdi Apotecken findis til kiøbs nogle besynderlige Eble / giorde aff atskillige velluctendis Vrter oc Gummer/ De maa de Rige kiøbe/ oc lucte til dem/ om de icke fornøyis met forscreffne.

Det ix. Capittel.

Lægedom for de Rige.

Her

HER vil ieg sætte oc bescriffue nogle Lægedomme for de Rige oc formuendis / som icke ville lade dem nøye met forscreffne simple oc enfaaldige Lægedomme / som her vdi vore Land vaaxe/huilcke huer mand met en ringe ting oc bekaastning kand bekomme. Disse Lægedomme maa mand bruge baade til foruaring/ at mand skal icke bliffue befengt / dissligeste oc om nogen befengis at bortdriffue Forgifft met. Disse maa de selff giøre / eller oc lade dem berede vdi Apotecken saaledis som her nu efftcrfølger.

Om Morgenen før end mand gaar vd vdi Lucten / skal mand tage til sig to eller tre Pestilentze Piller. Thi de purgere sactelig oc langsommelig / styrcke alle Lemmer / beskerme for Forgifft / oc lade icke vadsken raadne/ oc disse Piller giøris saaledis.

Aloes citrini. Myrrha. Crocus.

Mand skal tage Aloes Citrini it halfft lodt/Myrrhe / Saffran/ aff huert it quintin/ disse skulle stødis oc her aff skal giøris Piller / met den beste Vin som mand kand faa. Somme tage her til lige saa meget Bolas / som de haffue Aloes/ oc noget Mastix.

Aloes. Gummi Armoniaci. Crocus.

Eller mand maa giøre samme Piller saaledis. Mand skal tage Aloes it halfft lodt/ Gummi Armoniaci, oc it halfft lodt/ Saffran it quintin/ disse skulle stødis til smaat Puluer / oc her aff giøris en god Dey met god Vin/ oc saa her aff giøris Piller/huer saa stor som en føye Ert / her aff skal mand tage til sig it Quintin.

Aloes. Myrrha. Crocus. Mastix.

Andre de giøre disse Piller saaledis. De tage Aloes støt til Puluer try Quintin/ Myrrhe / Saffran/ Mastix / aff huert it quintin. Her aff giøre de Piller met Vin som sagt er. Aff disse skal mand tage huer dag naar som Pestilentze regerer siu eller otte / oc den som er

befengt /

befengt/ skal tage it quintin met det snariste. Disse Piller ere saare gode/ Thi Aloe vddrager all wnaturlig vædske/ Saffran styrcker Hiertet/ oc giør gaat Blod. Myrrha renser Hoffuedet/ oc beuarer det gantske Legeme/ at intet skal der vdi forfuldis/ Mastix renser Maffuen aff all slimhed.

Denne er oc viss oc forfaren Lægedom/ mand skal tage til sig Aarle om Morgenen it quintin Theragelse Andromachi/ om Sommeren met Rosen vand/ eller met Sure vand. Oc om Vinteren met Vin som blandet er met Scabiose vand/ eller met Carde benedicte vand/ eller met vand aff Hiertens fryd/ oc her paa skal mand faste vdi sex eller siu Timer. Denne Lægedom maa oc giffuis met Angelice vand/ lige som før er sagt. Theriaca Andromachi.

Metridatum saaledis bruget som om Therragelsen sagt er/ er oc en viss oc forfaren Lægedom. Men vnge Menniske skal mand icke giffue mere end it halfft quintin/ aff disse tuende forscreffne Lægedomme. Metridatum.

Eller mand maa tage Aloes tu lodt/ Myrrhe/ Saffran/ aff huert it halfft lodt/ Agarici preparati, Rhabarbarum, aff huert it quintin/ Sandel rød oc gul/ Røde Rosen/ Corril/ aff huert it quintin/ Diptan/ Entzian/ Zedefær/ Tormentilla/ aff huert it quintin/ her aff skal giøris Piller met Syrupe/ Acetositatis Citri, saa store at tre aff dem veye it Quintin. Aff disse Piller skal mand tage en om Afftenen naar mand vil gaa til Sengs/ til en beuaring imod Pestilentze/ oc den som er befengt/ skal tage tre aff dem met det snariste. Aloes. Myrrha. Agaricus. Rhabarbarum. Sandalum. Rosa purpurea. Corrallus. Diptanus. Gentiana. Zeduaria. Tormentilla.

Denne er oc en kaastelig dyrebare Lægedom/ huilcken Keyser Maximilianus pleyde at bruge/ den styrcker Hiertet/ oc beskermer Menni sket for forgifftelse.

Oc er nogen befengt met Pestilentze/da vddriffuis den/ om hun brugis vdi tide / før end Ederet tager offuer haanden / som er inden tolff timer / Oc skal saaledis giøris.

Mand skal tage it nyt giort Æg / oc giøre it lidet hul der offuen i/oc lade det huide løbe vd/siden skal Ægget fyldis fuldt aff wstøt Saffran/ oc hullet skal lyckis igien met en Skal aff it andet Eg/Saa skal det stegis langsommelig / indtil Skalen bliffuer sortactigt/ Dog skal mand vel tilsee/ at det icke forbrendis / Siden skal det stødis smaat i en Mortere / met Skal oc alt / indtil Skalen intet mere kiendis / Saa skal mand tage saa

Eruca.

meget huid Senip som Egget veyer met Saffran / oc smaat støt til Puluer. Der effter skal mand tage Dip-

Diptamus.
Tormentilla.
Nuces uormicæ.

tanum, Tormentillam it halfft quintin aff huert/Nuces vomicæ, aff somme Trane øyen kaldet/ De skulle filis smaa met en Fil/ thi de lade dem icke stødis smaa/

Angelica.
Pimpinella.
Zeduaria.
Camphora.

it quintin/ Angelicæ rod it halfft Lodt / Queseurt / aff somme Backe rod kaldet it quintin/Zedcfer halfft andet quintin / Campher it quintin / Alle disse skulle stødis til puluer. Siden skal mand tage saa megen god Theragelse /som alt dette forscreffne veyer / oc skulle blandis tilhaabe/oc stødis vel tilsammen i en Mortere i tho timer/ Saa at det bliffuer som it ret Electuarium bør at vere/ oc siden skal det giemmis vdi it rent Kar. Denne Lægedom kand foruaris vdi xx. Aar lige ged. Her aff tager it Menniske som karskt er / saa meget som en Haselnød er met Vin/ da bliffuer hand fri den dag for Pestilentze / Men den som befengt er / hand skal tage it quintin der aff met Vin som blandet er met Cardabenedicte vand/om Siugen tager nogen met Kuld. Tager hun met Hede/da skal den giffuis Sure vand/met Rosen vand/som er blandet met lit Edicke / siden skal

den

den Siuge legge sig ned / oc saa suedis der paa vdi fem
eller sex Timer. Vnge Mennisker som ere xv. Aar/oc
indtil de bliffue xx. Aar / skulle giffuis it halfft Quin-
tin.

Eller mand maa tage gode ferske Valnødder smuckt Nuclei Iuglandis.
rent skalede xx. Gode ferske Figen xv. Rude/Malurt/ Ficus.
aff huert en haand fuld/lang oc tring Hulurt/aff huert Ruta.
it lodt/Tormentilla Pimpinella Queseurt kaldet/Dip- Absinthium.
tan, Lauerber rene skalede aff huert halff tredie quintin/ Aristologia longa & rotunda.
Entzian/ Valeriane rod/aff huert it quintin/Det Ben Diptan.
som findis i Hiorte Hierter it quintin / Boli Armeni, Bacce lauri.
Terra sigillata, aff huert tre quintin Muskateblommer/ Gentiana.
Canclebarck/ Neglicker aff huert it quintin / Mastix it Valeriana.
halfft quintin/ Paradise træ / Zedefer aff huert it quin- Os de corde cerui.
tin/ gode ferske Eneber try quintin / Alle disse skulle stø- Bolas armenus.
dis til Puluer / saa skal mand tage her til try lodt god Terra sigillata.
Theragelse / Rosen Edicke it lodt/ Vin sex lodt/ Salt Maces.
it quintin/ Disse skulle blandis oc vel stødis tilsammen/ Cinnamomum.
saa at det vorder it Electuarium/her aff skal mand huer Gariophile.
anden dag tage til sig Aarle om Morgenen saa meget Aloes.
som en Haselnød er stor til/oc siden der paa faste fem el- Zeduaria.
ler sex timer. Grana Iuniperi.

Eller mand maa tage Rudeblad en Haand fuld / Ruta.
Saluie en halff Haand fuld/ Disse skulle vel tørris saa Saluia.
at de kunde stødis til Puluer. Queseurte rod it lodt / Pimpenella.
Entzian it quintin / Cardamomer it lodt / Eneber tu Gentiana.
lodt / Valnødde kierner reen skalede tu lodt / Lauerber Cardamomum.
it lodt/ den Rod Columbrina it halfft lodt / Tormen- Grana Iuniperi.
tille rod it halfft lodt/ Bolas it lodt / alle disse skulle stø- Nucle Iuglandis.
dis til Puluer / oc mand skal tage her til Theragelse tu Bacce lauri.
lodt/Rosen Edicke it lodt/ Disse skulle stødis oc blandis Tormentilla.
vel tilsammen. Her aff skal mand tage om Morgenen Bolas.
saa meget som en Haselnød er stor til/oc siden skal mand

der paa faste vdi tre eller fire timer / oc denne er en god viss forfaren Lægedom.

For dem som ere vande til Brendeuin.

Zeduaria.
Angelica.

Eller mand maa tage Brendeuin som brent er aff god Vin en halff Pot / her vdi skal ladis fire lodt ret god Theragelse / Zedefer / Angelica / aff huert it halfft quintin smaa støt til Puluer / disse skulle saa staa vdi nogle dage. Her aff skal mand tage to eller tre taare / oc dem holde nogen stund vdi Munden / oc siden ned sluge dem / mand skal oc stryge her aff vdi Naseborerne / før mand gaar vd i Lucten.

Bolus.
Terra sigillata.
Corallus rubeus.
Cortex Citri.
Zeduaria.
Crocus.
Saccharum Rosarum.

Eller mand maa tage Boli Armeni it halfft lodt / Terræ sigillatæ, rød Correlsten aff huert it quintin / Barcken aff Citro, Zedefær / Saffran aff huert it halffe quintin / Rosen Sucker / aff røde Rosen tolff lodt / Sirupus acetose citri xx. lodt / alle disse skulle stødis vel tilsammen / her aff skal mand tage it quintin til en foruaring met Vin / eller met Rosen vand / eller for sig selff / om mand kand icke faa disse / oc den som befengt er / skal strax tage it quintin der aff / oc it quintin god Theragelse / oc menge det vel met Scabiose vand / Sure vand / eller met Rosen vand / oc strax legge sig vdi Sengen at hand kand suedis.

Camphora.
Zinzeber.
Os de corde cerui.
Diptanus.
Tormentilla.
Doronici.
Euphorbium.
Theriacha.

Eller mand maa tage Campher it halfft lodt / Ingefer it lodt / det Ben som findis vdi Hiorte hierte / Diptan / Tormentilla / aff huert it quintin / Doronici, det er / Krane øyen / smaat filede it lodt / Euphorbium it quintin / god Theragelse tu lodt / alle forscreffne skal stødis til Puluer / oc blandis vel tilsammen met Theragelsen / her aff skal mand giffue den Siuge it quintin met Vin / eller met it aff de Vand som offuenfaare offte om talet er.

Doronici.
Bolus.
Diptanus.
Terra sigillata.

Eller mand maa tage Doronici, det er Krane øyen smaa filede / Bolas Armenus, Diptan, Terræ sigillatæ,

latæ, Tormentilla aff huert tu lodt / Hiertenfryds blad / Surer aff huer en halff Haand fuld / Saffran / Aloes træ aff huert it quintin / god Theragelse saa meget som alt forscreffne veyer / disse skulle tilsammen blandis / her aff skal mand giffue it quintin met Vin / eller oc noget aff offuenfaare screffne vand. Tormentilla. Millissa. Acetosa.

Det x. Capittel.

Er nogen befengd / huorledis det kand forfaris.

AF disse Tegn kand mand forfare om nogen er befengd. Om mand formercker sig at vere hoffuen vdi sine Rører / Hals / eller vnder Armhulerne / eller oc ved Ørerne / eller paa nogen anden sted. Om hannem siunis at der preger oc stinger alle vegne vdi hannem. Om hand formercker stor hede induaartis / oc der til haffuer tørcke oc tørst. Dog faa oc mange Pestilentze met stor kuld. Naar mand siunis at ville suede oc kand dog icke suedis. Om mand begynder snarlige at faa en suar Aandefang. Om mand formercker Hoffuetuerck / thi der sielden begyndis Pestilentze vden Hoffuetuerck. Stor begiering til Søffn / men somme haffue saa stor hede oc Forgifft vdi dem at de kunde intet soffue. Naar som Øynene foruandlis oc skiffte farffue / wsæduanlig smag vdi Munden som er besk eller sur. Om mand bliffuer suar oc wbequem til at røre sig. Disse ere de almindelige Tegen / aff huilcke mand maa kiende om it Menniske er befengt. Endog der findis oc saa mange andre Tegen.

Det xj. Capittel.

Farlige onde Tegen.

DIsse ere farlige Tegen / om mand off-te kaster op eller spyer / Om mand faar at-skillige farffuer vdi Ansictet / besynderlig om det bliffuer blaat eller sort. Om mand sueder offte kaalder Sued / Om nogens Aande / eller andet som naturlige fra Menniſken gaar lucter ilde. Om Krampe tager nogen.

Det xij. Capittel.

Huorledis der handlis skal met dem som er befengt.

HUilcken som formercker sig at vere be-fengt aff forscreffne Tegen. Hand skal met det allerførste begiere hielp oc trøst aff Gud vdi Himmerige (thi at Pestilentze er en be-synderlig Guds straff som førre sagt er) oc naar hun det giort haffuer / da skal hand strax Aarela-dis / paa de steder som offuenfaare i det femte Capittel screffne staa / om saa er at hand er sexten Aar / siden skal hand tage en aff de Lægedommer til sig / som offuenfaa-re oc screffne staa / huilcke Menniſken for Pestilentze beskerme / skal sig saa nedlegge / oc hylle vel paa sig / at hand kand suedis vdi fire eller fem timer / eller oc lengre / om hand det taale oc fordrage kand / oc hand skal vel vaacte sig saa / at hand kaster icke Klæderne aff sig / saa

at

at Lucten rører hannem / paa det at Sueden icke igien indslas til de Lemmer fra huilcke hand er vddreffuen/oc naar hand haffuer suedet / skal Sueden aff tørris met varme lin Klude / oc de Lagen paa huilcke den Siuge laa skulle borttagis/ oc rene leggis vdi steden igien.

Oc om den Siuge kand icke suedis/ da skal mand suøbe hede Tegelstene vdi lin Klude oc legge den vnder Sengklæderne til den Siuge/en aff dem skal leggis mod Brystet/ oc den anden neden vnder Fødderne. *Icke kand suedis.*

Eller mand maa lade hed Vand vdi Vinflasker/ oc her met handle som sagt er.

Mand skal oc vaadgiøre it stycke aff en Suomp vdi Rosen Edicke / i huilcken lit Saffran er lagt / oc den skal holdis for den Siugis Næse / det styrcker den Siuge meget.

Eller mand maa tage Osen aff Rude / oc blande den met Rosen Edicke oc lit Campher/ oc bruge det som sagt er/denne Lægedom styrcker Hiertet saare vel. *Succus Rutæ. Acetum Rosarum. Camphora.*

Naar som den Siuge haffuer vel suet/ oc er bleffuen kaald igien / oc hand da saare tørster/ da skal mand giffue hannem denne drick saaledis tilgiort. Mand skal tage Rosen vand/Sure vand lige meget aff huert/Boras vand helfften saa meget/vdi disse Vand skal sønder vrides/ it halfft lodt Rosen Sucker/ oc Theragelse tredie delen aff it Quintin / Her aff skal mand giffue den Siuge noget vdi tre eller fire dage om Morgenen førre lit luncket giort/ oc der paa skal hand faste vdi tre timer. Aff denne Lægedom styrckis Hiertet / oc driffuer det onde der fra. *Tørster den Siuge. Aqua Rosarum. Acetose. Borraginis.*

Denne Lægedom styrcker oc Hiertet saare vel.

Hiertet styrcke.

Mand skal tage Rosen vand tolff lodt/Syre vand/ Borrase vand / aff huert sex lodt / Rosen Edicke / fem lodt/ *Aqua Rosarum. Acetose. Borraginis. Acetum Rosarum.*

Crocus.
Camphora.

lodt / Saffran saa meget som en Blaffert kand veye / Campher saa meget som en Bygkorn veye / disse skulle vel tilsammen blendis / her vdi skal vaadgioris en fire hiørnet lin Klud som er en spand lag / oc den skal leggis paa det venstre Bryst luncket / oc den skal saaledis der paa ligge vdi ti Timer. Men vil den Siuge æde noget før / da skal samme lin Klud afftagis / oc to Timer effter at den Siuge haffuer ædt / skal den igien paa leggis.

Ederet vd at drage.

Naar som den Siuge haffuer vel suedt / da skal mand tage vnge Høns / eller oc vnge Haner / oc plocke fierene vel aff dem hos Artzen / oc siden vride samme sted vel met Salt / saa skal mand holde samme sted aff Høns eller Haner paa Pestilentzens byld indtil at Hønset eller Hanen døer. Naar som den er død / da skal mand tage en anden / oc den bruge som sagt er / io flere saaledis dø / io bedre det er / thi de drage Ederet til dem. Dette met Hønerne eller met Hanerne maa brugis til vnge oc spæde Børn / som ere befengde met Pestilentze / her met ere mange hiulpne som haffue veret befengde met Pestilentze.

Der effter skal mand tage gode Egler som tagne ere vdi ferske Søer (vdi huilcke mange Frøer ere) som ere trinde røde / eller leffuerfarffuede / oc haffue smaa Hoffuet / kand mand faa disse / da ere de bæst / disse vddrage det onde Blod / thi de det aff naturen haffue / at de heller vddrage det onde Blod / end det gode / Før end de sættis paa steden / skal steden gnidis met Salt indtil den bliffuer rød / oc siden thoes met luncket Vand / Oc saa skal samme sted smøris met gaat Blod aff en Hønne eller Due / saa henge Eglene diss bedre ved. Oc naar som mand vil at de skulle icke lengre drage / da skal mand kaste Salt eller Aske paa deris Hoffuet / da falde de fra

steden.

steden. Det er oc gaat at mand sætter en Koppe paa samme sted igien / Paa det at det onde Blod som igien inde er bleffuet kand vddragis. Oc om det vilde blødde formeget/oc Blodet vilde icke stilles/da skal mand brende Gallas til Puluer / oc strø der aff paa Saaret / da stillis det. Gallas.

Der effter skal den Siuge rensis eller purgeris met Clistere bag ind / eller met andre Lægedomme som purgere oc Stolgang giøre.

Det xiij. Capittel.

Om Heffuelse eller Pestilentze Byld.

FOrst skal mand giøre all sin flid der til at forgifftelsen kand vddragis som sagt er. Mand skal icke heller legge paa Bylden Repercussiua, det er kaalde ting / thi Forgifftelsen driffuis der aff indtil Hiertet. Men mand skal legge dette Plaaster paa Bylden/huilcket som vddrager Forgifftelsen.

Tag en Løg / oc giør it hul vdi hannem/ oc opfyld Hullet vd igien met Theragelse oc støt Entzian / giør saa Hullet til igien / vind samme Løg vdi bloer / oc steg hannem vel vdi hed Aske eller Ildmørie / skale oc stød hannem siden vel met det som vdi hannem er / oc bint hannem paa Bylden/ Oc naar som Byldens forgifftelse er vddragen / leg hannem met den Smørelse som giort er i Honnig / Bygmel oc aff Æggeblommer. Eller som mand selff vil/oc som huer bast siunis.

Paa det at den onde forgifftige vædske som er vdi Bylden skal icke videre vdsprede sig / da skal mand tage Rosen Vand to Skeder fulde / Vin Edicke en Aqua Rosarum.

Ske fuld/ her vdi skal røris noget Bolas / her aff skal smøris om kring Bylden.

Plasterne eller andet hues som mand bruger til saadanne forgifftige Bylder / de skulle offte fornyes/ der skal oc vere it føye Hul mit paa Plasteret/paa det at den onde forgifftige damp kand dragis der vd. Oc om mand haffuer icke bruget Egler / som ieg offuen faare lærde/da skal mand icke forhale met Pestilentzis Byld/oc tøffue saa lenge til hand blødis aff sig selff / oc der gaar Hul paa hannem/ oc hannem siden rense/ oc læge som offuen faare sagt er.

Absinthium. Ruta.

Mand maa tage Malurte/Rude/lige meget aff huert/ oc støde disse til puluer/ oc blande dem met Menniskens Møg eller Skarn/saa meget skal der aff tagis lige som Vrterne ere store til / her aff skal giøris Plaster/ oc leggis paa Bylden / da gaar der snart Hul paa hannem. Siden skal mand smøre Smør paa it Linklude/ oc legge det paa Hullet/dette skal offte om dagen fornyes / otte eller ti sinde / oc dette skal brugis all den stund der er Rødde vdi Bylden / oc siden tillægis som sagt er.

Eller mand maa tage Blommen aff it Eg / oc røre den vel met Salt / oc den paa Bylden legge / oc huer time skal det fornyes.

Eller mand maa legge paa Bylden huid Lilie rod.

Mand maa tage Figen oc Rosiner som gode ere/ aff huert it lodt/ Disse skulle stødis vel tilsammen / her til skal tagis it quintin Salpeter støt til puluer/oc blandis der iblant/ her aff skal giøris Plaster met Olie aff Cammille blommer / oc dette skal leggis varmt paa Bylden.

Mand

Mand maa støde Hylde blad oc Senip tilsammen/ oc legge det paa Bylden.

Mand maa blande Surdey met Lissebons Olie/ oc det paa legge.

Eller mand maa giøre en Grød aff Huedemel oc Honnig/ oc aff en stegter Løg / oc dette paa Bylden legge/dette Plaster er offte forsøgt.

Om nogen forferder sig der aff at mand hugger eller brender hul paa saadanne Bylder / da skal mand tage Gøsemøg oc blande det met Lissebons Olie/ oc legge det paa Bylden/da gaar der hul paa hannem.

Om mand haffuer stor pine vdi saadanne Bylder / da skal der icke leggis paa den Lægedom som tilsammen drager / men den som modgiør oc pinen stiller/ thi pinen drager den Materie selff tilsammen. Men mand skal vaadgiøre Bomuld eller en Suomp vdi Lissebons Olie / Olien førre lit varmt giort / oc den paa steden legge. Oleum olivarum.

Eller mand maa vaadgiøre en Suomp vdi Vand huor vdi Chammilleblommer saadne ere/oc den passelig varm paa legge.

Det xiiij. Capittel.

Forgiffuis nogen met Eder.

DEn Konst at forgiffue hinanden met Eder/ brugis (Gud vere loff) sielden vdi disse Land som førre sagt er / Men om saa skede / at nogen bleffue forgiffuen (det Gud naadelig affuende) At mand da kunde vide/ Huorledis mand hannem hielpe skulde/ vil jeg

her oc noget der om røre / oc først skal mand vide at der ere mange atskillige Lægedomme til / baade enfaaldige oc tilsammen satte / Huilcke mand maa bruge om nogen bliffuer forgiffuen met Forgifft oc Eder / huilcke som Ederet borttage / om de brugis vdi tide før end Ederet tager offuerhaand / oc serdelis tiæne disse efterfølgendis her til: Rude / Diptan / Tormentilla / Entzian / Krusemynte / Hiertens fryd / Terra sigillata, Bolas Armenus, Krane øyen Doronici kaldede / Lauerber / Kræffts øyen / Figen / Valnøder / Hul vrt / Holtz vrt / (aff somme S: Eline rod kaldet) Jordhumle / Peberrod. Alle disse forneffnde fordriffue Eder oc Forgifft / aff deris rette nature / Huorledis disse skulle rettelige brugis / haffuer ieg her offuen faare giffuet tilkiende / der som ieg haffuer handlet om Pestilentzis Eder oc Forgifft.

Disse tilsammen sætte Lægedomme fordriffue Forgifft oc Eder / oc de findis vdi Apotecken beredde: Theragelse Andromachi oc Galeni, Mitridatum, Aurea Alexandrina, &c.

Det xv. Capittel.

Om mand reddis at mand haffuer taget Forgifft til sig.

Forgifft aff hed nature.

MEen nogen at hand haffuer taget Forgifft eller Eder til sig / da skal hand giffue god act der paa / om Forgifftelsen haffuer veret aff hed eller kaalder nature. Haffuer den veret aff hed nature / da er

den Siugis Tunge tør oc reffnis / oc haffuer stor tørst / oc vor-

oc vorder mactløs/oc faar sting til Hiertet/vemser saare/stundem faar mand oc stor Bugløb.

Lægedom.

Fornemmer nogen faaresagde Tegn/da skal hand strax tage Bolas oc Terram sigillatam, oc støde disse til puluer/oc dricke her aff it quintin met Gedemelck/oc siden skal hand bruge en Drick som giør at spy/Da gaar Ederet fra hannem.

Haffuer Ederet veret aff kaald nature/da soffue alle hans Lemmer/oc Krampe tager hannem/oc Tungen bliffuer lam/saa at hand kand icke vel tale. Forgifft aff kaald nature.

Lægedom.

Mand skal strax giffue den Siuge it quintin ret god Theragelse/eller døer hand aff Forgifftelsen.

Det xvj. Capittel.

Forgifftige Diur oc Orme/huorledis de skulle fordriffuis.

DEt sker tit oc offte at forgifftige Orme giffue dem ind i en Mands Hus oc Bolig/eller oc vdi hans Gaard oc Haffue/oc paa den sted som mand idelige gaar oc handler/oc de forgiffue mangen mand met deris Forgifft oc Eder/stundem met deris Siun/stundem bide oc stinge en/stundem vdspy de deris Forgifft oc Eder vdi Kar oc Fad/som mand haffuer sin Mad oc Drick vdi/stundem forgiffue de en met deris Aande oc onde Luct.

Lægedom.

Ruta. Galbanum Cornu Cerui.

Vil mand fordriffue saadanne forgifftige Orme oc Diur aff sin bolig / Huss eller Gaard / da skal mand tage Rude / den Gummi Galbanum, oc Hiorte Horn / aff huert en haand fuld / her aff skal mand giøre en røg / da fly de / vere sig Hugorme / Ogler / Scorpion / Ederkoppe etc. Huor som mand planter Rude oc Benedicte vrt / didt komme icke forgifftige Orme.

De rige oc store Herrer de skulle haffue vdi deris Gaarde oc Haffuer / Paafugle / Storcke / Kraner / thi at alle forgifftige Diur fly for disse aff ret natur.

Det xvij. Capittel.

Bidis ngen aff en Hugorm.

Bliffuer nogen biden eller stungen aff nogen Hugorm eller Snog / da skal mand tage vnge Haner eller Høns / oc holde dem paa steden / oc der met handle lige som om Pestilentzis Byld sagt er. Oc naar som mand haffuer bruget Hanerne eller Hønsene / siden skal der sættis en Koppe paa steden / oc lade den vddrage Ederet / Der effter skal mand giøre en Smørelse / oc her met skal Saaret smøris / mand skal oc giøre Plaaster aff samme Smørelse / oc legge det paa Saaret.

Galbanum. Serapinum. Myrrha. Asa fœtida. Oppoponacum. Piper. Sulphur. Ruta.

Mand skal tage disse Gummer Galbanum, Serapinum, Myrrha / Asam fœtidam, Oppoponacum, Peber / Suoel / Rude / lige meget aff huer / disse skulle stødis til Puluer / oc blendis met Vin / saa at det vorder til en Smørelse / oc brugis som sagt er.

Om den som stungen er dricker en god drick Vin Edicke/da giffuer Ederet sig vd.

Mand maa oc vel bruge de Lægedomme som her offuenfaare vdi denne Bogs sexte Capittel screffne staa/ thi de vddriffue Forgifft oc Eder.

Det xviij. Capittel.

Eder Koppes sting.

Stinger en Eder koppe nogen / da skal Saaret smøris met Osen aff Endiuia / oc siden skal mand holde it kalt Jern paa Saaret.

Det xix. Capittel.

Om Bi oc Bremse.

BJer oc Bremser de haffue en Forgifft vdi dem / oc om de stinge nogen / da skal mand strax holde it kalt Jern/eller en kaalder Sten paa steden. Siden skal mand tage Bolas oc Campher/ oc røre disse vel tilsammen met Rosen vand / oc smøre der aff paa steden som stunget er.

Roden aff den Katost Althea kaldet/ støt met Edicke oc lagt paa Saaret/ hielper strax.

Det xx. Capittel.

Bides nogen aff en Kat.

WOrder nogen biden aff en Kat / eller aff en Affue / da skal mand blande Hønse møg / oc Bolas tilsammen met Olie aff Mynthe/ der aff skal leggis paa steden som er biden.

Det xxj. Capittel.

Bides aff Røtte.

VOrder mand biden aff nogen Røtte/ det er saare farligt. Da skal mand tage en Tosse/ oc legge den vdi en ny Leerpotte oc brende den til Puluer/ aff det Puluer skal strøes vdi Saaret/ Samme puluer maa oc brugis til andre saadanne Forgifftige bid.

Det xxij. Capittel.

Om it fastendis Menniske bider nogen.

VORder nogen biden aff it fastendis Menniske/ huilcket oc saare farligt er/ Thi der aff vaaxe onde forgifftige Bylder/ paa saadanne bid skal leggis den Lægedom som offuenfaare om Katte bid screffuet staar.

Det xxiij. Capittel.

Om nogen forgiøris aff nogen Quinde.

HAffuer nogen Quindis Persone det saa skicket oc giort met Konst/ at mand skal ingen elske vden hende allene/ oc om mand vil giøre hendis Konst til intet / Da skal mand saaledis handle.

Mand skal tage Perler oc Jordhumle / aff huert it quintin / Disse skulle stødis til Puluer / oc drickis met vand som brent er aff Hiertens fryd / oc mand skal henge it stycke aff en Segelsten om halsen / saa at hand henger paa det bare Bryst. Margarite. Hypericon. Magnes.

Det xxiiij. Capittel.

Haffuer nogen ædt forgifftigt roddet Kiød.

HAffuer nogen ædt noget roddet Kiød / eller rodden Fisk / da skal mand komme den til at spy som det ædt haffuer / der effter skal mand giffue hannem at dricke Vin oc Peber blandede tilsammen.

Her i disse Riger oc Land vaaxe oc atskillige slags Vrter oc Rødder / huilcke som Forgifft oc Eder i dem haffue / oc om ieg screffue dem her (maa vel ske) at der tore vere de til som dem maatte vanbruge oc forgiffue nogen der met / Thi vil ieg lade dem fare paa denne tid / oc her met ende hues ieg om Pestilentze oc andet Eder scriffue vil.

Der som mand elsker oc fryeter Gud / oc paakalder hannem met en ret fast oc stadig Tro / holder oc skicker sig effter denne min scriffuelse / Da bliffuer mand fri fra Pestilentze / oc døer icke aff hende / vden saa er / at den euige Almectigste Gud vil serdelis haffue hannem til sit euige Rige / eller oc vil straffe hannem.

Prentet i Kiøbenhaffn aff Andrea Gutterwitz.

Paa Baltzer Kausis/Borgeris oc Bogeføreris samme steds bekaastning.

Oc findis hos hannem til Kiøbs.

ANNO

M. D. LXXVII.

En liden Bog om

Menniskens Vand / oc anden naturlig Affgang / Huorledis de skulle besees / oc der om dømis / screffuen oc tilsammen dragen aff *Doctore Laurentio Friscio*. Fordansket Aff

Henrick Smid vdi Malmø / Anno M. D. Lvij.

Prentet i Kiøbenhaffn.

ANNO

1 5 7 7.

Erlig oc Velbyrdig Mand Herloff Trolle til Hyllerødzholm / Ynsker ieg Henrick Smid vdi Malmø naade oc fred aff Gud vor kiære Himmelske Fader / Met min villige tiæniste oc ydmyge Hilsen vdi vor Herre Christo.

Kiere Herloff wi finde screffuet i Lægebøgerne / at der ere trende haande slags Læger til. Det ene kaldis *Rationales*, oc de ere de rette Læger oc naturens tro methielpere oc tiænere / disse ere begaffuede aff Gud met en besynderlig naade oc forstand / saa at de vide met deris konst at holde det Menniske som er helbrede / sund ved sin sundhed / Oc om det bliffuer siugt / vide de raad til at hielpe det igien / om saa er at Lægen oc den Siuge elske oc fryckte Gud den Himmelske Læge oc Apoteckere / huilcken som vil oc hielpe ved de middel som hand der til skicket haffuer (som er Bøn oc Lægedom) om hannem der om bedis / eller er Lægens kaanst oc hielp forgeffuis. Thi siger Jhesus Syrach vdi det xxxviij. Capit: Mit Barn naar som du est siug / da acte det intet men bed HErren / saa skal hand helbrede dig etc. Saa giorde Kong Ezechias der hand laa siug / oc Gud forlengde hans Liffs dage i femten Aar / som wi læse i den anden Kongers Bog vdi det xx. Capit: Oc Esaie i det xxviij. Capittel.

Kiære

Fortalen.

Kiære Herloff wi finde oc screffuet at de rette første Læger som denne dyrebare oc hellige kaanst først lærde oc paa bane kom/vaar Apollo oc Aesculapius / huilcke som for deris store Vijsdom oc konstis skyld actedis for Guder / aff den Menige mand. Oc effter deris død vaar denne dyrebare kaanst fuldnær vndergaaet oc bleffuet til intet. Da opuacte Gud selff *Hyppocratem Comia*, som vaar en frommer lærder Mand / Huilcken der screff nogle nyttelige Bøger i Lægedoms kaanst / vdi hans tid vaar der en stor suar Pestilentze vdi Attica Land/oc serdelis i Athene Stad/huilcken som mange aff dage tog/daa paa fant Hypocrates en subtilig Lægekonst/met huilcken hand mange fride oc hialp / Thi lode de aff Athene Stad / hannem til en hukommelse oc ære opsette en Guldstytte/oc der maatte ingen gaa frem for den/vden hand giorde den ære. Oc denne Hypocrates vaar til try tusinde femhundrede oc trediue Aar effter at Verden vaar skabt/oc tryhundrede oc atten Aar effter Rommere Stad først bygdis / oc det vaar cccc.lxv. Aar for Christi fødsel.

Oc effter denne Hyppocrate kom Galenus Pergamensis / hand vdlagde oc forklarede Hyppocrates scrifter oc Bøger / hand screff oc i samme Lægekaanst som Tortellius scriffuer Cl Bøger.

Effter Galeno kom *Nichomatus Aristotelis* Fader / Hand vaar aff Galeni Slect / oc vaar Kong Ammynte Læge som vaar Kong i Macedonia / Huilcken som vaar den store Kong Alexandri Fader. Der effter komme *Auicenna Rasis Hali, Iohannes, Mesue, Auerrois, Rabi* Moses / oc andre saadanne.

Nu vdi denne vor tid / Gud ske loff / haffue wi her i vore Land / vise / lærde oc forfarne Mend i denne Konst / oc besynderlig Doctor *Christiern Morsianum*, som obenbarlige læser oc lærer de vnge Studenter denne Konst som lyst til den haffue i Kiøbenhaffns høye Schole. Vor kiæriste Naadige Herre Kong Christian giør oc stor flidt der til som ieg haffuer forstaaet / at hans Kongelige Maiestet ville det gierne saa skicke / at i huert Biscops Stict her vdi Riget skulde vere en lærder oc forfaren Docter i Lægekonst / til huilcken mand kunde haffue sin tilfluct om nogen finge nogen Siugdom / oc met hans Konstis hielp beredde sit Liff / om det vaare Guds gode vilie. Lige saa som hans Kongelige Maiestat haffuer giort vdi Ottens Stad vdi Fyn / Huor som den vel lærde Mand Doctor Cornelius er / oc tien alle der met sin Konst som den behoff haffue. Her aff haabis ieg oc mange andre met mig / at Lægekonst skal oc komme i værdighed her i vore Land / lige som hun

er

er i andre Land. Om saadanne Læger scriffuer Jhesus Syrach i det xxxviij. Capittel: Oc siger: Hedre Lægen met tilbørlig ære / at du kant bruge hannem i din nød.

Det andet slags Læger kaldis *Emperici*, oc det ere de som sætte all deris ting i forfarelsen / oc mene at de ere visse paa deris handel / oc haffue icke behoff nogen ydermere konst/oc disse Læger ere mange/lige som Bartskerer/Paacke læger/oc andre saadanne/ som handle met Plaster oc Smørelser/ oc giffue iblant met induaartis Lægedom/ oc den første Læge aff dette slag vaar *Creontes Agregentinus* aff Sicilia som Plinius siger vdi sin xxix. Bog i det første Capittel. Disse vide noget/ men icke den rette grund/ det er/ de giøre oc handle alt deris ting vden forstand / de vide huercken Siugdommens aarsage eller begyndelse. De ere oc saare Næse vise/ menendis at de kunde icke fare vild / De acte icke *Cornelij Celsi* ord / huilcke som hand scriffuer i begyndelsen aff den tredie Bog / der som hand saa siger: Naar som Naturen staar imod Lægedommen / da arbeyder Lægen forgeffuis.

Det tredie slags Læger kaldis *Methoici*, aff det ord *Methodus*, huilcket som mercker Gienuey / eller Giensti/ Huilcken som de mene at vandre/oc de ere dog langt fra den sande Gienuey / eller

Gienſti/ Saadanne Læger ere atſkillige oc man-
ge til/lige ſom diſſe: wlærde Muncke/Preſter/for-
dærffuede Kiøbmend/ Theragelſe oc Olie krem-
mere/ ſom opſluge Eder Kopper/ paa det de diſſ
bedre kunde bedrage den menige ſimpel Almue/oc
der met ſelge deris Vare diſſ dyrere. Diſſe bedra-
gere vide raad til alle Siugdomme ſom dem faa-
rekomme/Men ve den ſom deris Lægedom forſø-
ger. Diſſe kunde oc ſee i Menniſkens vand/ end
dog det haffuer veret lat to eller tre dage ſiden/ el-
ler det er ført femten eller tiue Mile til land/huad
for en Siugdom den Siuge haffuer/huilcket icke
mueligt er effter ret naturlig kaanſt/ ſom mand
her effter ſkal høre/ Men de bruge deris Herre
Dieffuelen til hielp/ huilcken ſom dem det oben-
barer. Om ſaadanne Læger vil ieg ſætte her en
viſſ oc ſand Hiſtorie/ huilcken ieg ſelff ſeet oc hørt
haffuer. J Audrop Stad vdi Brabant vaar
en Bogeprentere ved naffn Johan Thebalt/hand
forlod oc offuergaff ſit Embede oc Handeuerck/
oc gaff ſig vd faar en Docter oc Læge/ hand fick
ſtor tilløb aff det menige wforſtandige Folck ſom
nogen Siugdom haffde/ de ſende deris Vand til
hannem at hand ſkulde det beſee/oc ſige dem huad
Siugdom de haffde/ Thi det wforſtandige oc
daarlige Folck vide icke andet end at en Læge kand
ſee i Menniſkens vand alle Siugers begyndelſe/

til-

tilfald oc pine/huilcket icke er muesligt/at denne Johan Thebald haffde saadan tilløb aff den menige Mand / det fortrød nogle Læger/ thi ginge tre eller fire til aff dem / oc lade aff deris Vand vdi it Glas / oc sende det til hannem at hand skulde det besee / oc der hand fick samme Glas i sin Haand/ holt hand det mod dagen / der effter gick hand heden til en sted / der som hand haffde *Globum Mundi* staaendis (Det er en trind Bold paa huilcken Verden staar affmalet) hand saae paa den / siden gick hand atter oc saae paa Vandglaset mod dagen/ det giorde hand tre gange/ der effter sagde hand til den som Vandglaset frem bar : Hui komst du hid at friste mig / it vil ieg sige dig som ieg vdi Vandet seet haffuer / bær du det icke igien det du stalst paa den sted / da bliffuer du visselige hengt / da forskrack hand som haffde Vandet frembaaret / oc sagde : Kiære Her Docter ieg beder eder for Guds skyld / at i icke røbe mig fattige Mand/ oc sagde at de sende mig til eder/ oc huorledis der vaar handlet met Vandet. Da sagde samme Thebalt:Gack oc sig dem huis ieg haffuer dømt om deris Vand. At hand dette kunde see vdi Vandet vaar icke mueligt / Men Dieffuelen obenbarede hannem det / huilcken hand oc hans lige bruge til deris konst.

Fortalen.

Jblant disse Læger ere oc Troldkarle oc Troldkoner / som met deris læsning oc primsignelse vnderstaa dem at helbrede siuge Menniske. Der ere oc nogle Menniske til / at naar som Gud legger sit hellige Kaarss paa dem / som er Siugdom / dem til gode / oc til bod oc bedring / paa det de skulle leffue euindelig met hannem / da foracte de det / Paakalde icke Gud / oc bruge ey heller de middel til deris helbrede som dem burde / men indfly til Troldkarle oc Troldkoner / som bruge deris Konst met dem / oc det skeer vel stundem aff Guds tilladelse / at de bliffue helbrede paa Legemens vegne / men Siælen bliffuer siug / oc døer euindelig / thi saadan helbrede er icke aff Gud / men aff Dieffuelen. Kong Ahasia huilcken oc Assa kaldis / forlod Gud der hand vaar siug oc søgte hielp oc trøst aff Beelzebub den Gud vdi Ekron / Thi maatte hand dø / som wi læse i den anden Kongers Bog i det første Capit.

Kiære Herloff / Den store ære oc dygdt som eders kiære Fader / Her Jacob Trolle / Disligeste oc eders Velbyrdigheds kiære Syster / Fru Margrete Claus Vrnis nu salig met Gud i deris Liffs tid mig beuiste / dog wforskyldet i alle maade / huilcke deris store Velgierninger ieg aldrig kand eller vil forglemme / men altid staa mig for Oyen som en Spegelbog etc. Oc efftердi at ieg altid

altid haffuer hørt oc hører daglige meget gaat om eders Velbyrdigheds fromhed / oc om eders kiære Hustru / Frue Birritte / huorledis at i oc hun elske oc frycte Gud / oc haffue hans hellige guddommelige Ord oc Ordens tienere kiære aff eders gantske Hierte / fordi oc forfremme det aff all eders formue / oc hielpe til at Scholerne mue bliffue ved velmact / aff huilcke Guds ords Tienere skulle komme / haffuer oc eders Velbyrdighed / som ieg haffuer i sandhed forfaret / giort oc lagt en ærlig oc euig rente til Helsingiørs Scholes tienere / oc vaare vel at ynske at nogen anden eders Velbyrdigheds lige vilde her vdi efftersølge eders Exempel / huilcket Gud vdi sin tid skal vel belønne/ naar som hand skal sige : Kommer hid mine vdualde etc.

Kiære Herloff / faaresagde velgierninger haffue giffuet mig en Aarsage at tilscriffue oc skencke eders Velbyrdighed deñe næruerendis lille Bog / Huilcken den vise oc vel lærde Mand *Doctor Laurentius Frisius*, haffuer tilsammen draget aff lærde Mends bøger / huilcken ieg fordansket haffuer oc paa vort Tungemaal vdsat / dog icke ord fra ord som hand dem screffuet haffuer/ men stundem frataget oc tilsæt / effter som mig best siuntis at hun kunde vere vore Lands Indbyggere nyttelig / i huilcken mand kand rettelige see oc

dømme paa Menniskens vand / oc anden naturlig affgang. Oc denne Bog loed ieg vdgaa vnder eders Velbyrdigheds naffn / paa det hun kunde teckis andre diss bedre oc komme dem til gaffns / bedendis eders Velbyrdighed ydmygeligen oc gierne / at i tage dette mit føye Arbeyde til tacke / oc mig hoss de Auensiuge / som stedse laste oc skende en andens Arbeyde / forsuare til det bæste / Her met eders Velbyrdighed vdi all lyckfalighed oc velfart den euige Gud befalendis.

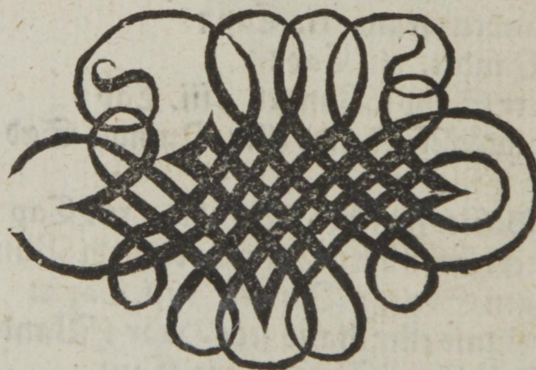

Register eller Taffle
paa denne Bog.

Om

Om Stolgang.

Ende paa denne Taffle.

Det

Piſſ huad det er.

Det j. Capittel.

Huad Menniſkens Piſſ eller Vand er.

FOrſt ſkal mand vide / at Piſſet er intet andet vdē it Vand huilcket ſom aff klaret er fra Blodet oc de andre Vædſker / oc haffuer ſin begyndelſe igiennem en Aare / huilcken ſom er vdi Leffueren der ſom hun hulleſt er. Paa det at mand dette diſſ bedre forſtaa kand / da ſkal mand vide / At naar ſom Maden oc Dricken er fordøffuet eller fortæret / da drager Leffueren hendis føde til ſig / oc deler den vd igien vdi fire deler igiennem fire Aarer / Huilcke vddelde ere / ſom ieg nu ſige vil.

Førſt deler hun den ſubtilige lætte damp op at vdi Gallens hus / huor aff den vædſke Cholera kommer. Den ſuare oc tunge part deler hun ned at til Milten / oc den er Blodſens bolig ſom kaldis Melancholia. Den vandafftige vædſke dragis ned til Nyrerne oc Blæren / oc det er Piſſet. Siden deler Blodet ſig alleſteder vdi Aarerne til Legemens opholdelſe / naar ſom det før renſet er aff den offuerflødige vædſke / detee kand mand ſubtiligen ſee vdi de prentede Breff / ſom giorde oc malede ere effter Menniſkens Legemens Lemmer oc Induaaler.

Vdi Menniſkens Piſſ ſkulle fire ting vdi det førſte actis / Det førſte er farffuen / Det andet Subſtantien, Det tredie huad der vdi findis. Det fierde vdi huor mange dele det delis.

Piſſens farffue rettelig der om at tale / er icke vden tuende / ſom ere: Huit oc ſort / huilcke Complexien merke /

cke/ met atskillige der om at tale/ da ere der tiue haande slags Farffuer til/ om huilcke mand her effter skal høre. Substantien mercker den vædske som regerer / oc den sker ved disse tuende qualiteter som ere: vædske oc tørhed/ aff huilcke Pisset bliffuer tyndt eller tyckt. Mand seer oc vdi Pisset mange haande ting/ som ere : sand / skel/ rødde/blod/etc. Huor aff saadant kommer/ skal mand her effter faa at høre.

Pisset delis oc vdi trende deler. Først nederst oc kaldis Ipostasis, imellem delen / vdi den øffuerste deel Nubes eller Circulus kaldet. Den vnderste eller nederst del met sin tilhenggelse/ den dømis Legemens vnderste part neden for Ribbenene. Mellem delen/ den middelste part/ øffuerste del Hoffuedet. Paa det at mand kand dette diss bedre forstaa / vil ieg her sætte sex Regle før end ieg noget ydermere om faaresagde ting handle vil / Huorledis mand om Menniskens vand dømme skal/ paa det at mand skal icke fare vild der vdi.

Det ij. Capittel.

Sex Regle som huer bør at vide som noget dømme vil om Menniskens vand.

Den første Regel er. Før end mand beseer Pisset skal det ladis vdi it rent oc klare Glas / vden trint som en Blære / lige som Vandglas vaane ere at vere / Dette siger Isaac de vrinis i det tredie.

Den anden Regel er. At naar som mand haffuer lat Pisset vdi saadant Glas / da skal mand det icke holde naar som mand vil det besee / vdi den sted som Solsens skygge skinner imod den som det vil besee / eller

eller vdi den sted som mørck er / fordi at naar som Solsens skin skinner vdi Glaset/da forhindris Siunen / oc Siunsens Aand atskillies der aff/och saa kand mand intet dømme om den lilde Materie som nedre i Bonden aff Pisset er. Saaledis skeer det oc i den sted som mørck er/ thi mørckheden foruandler farffuen. Her aff følger det och/ at den bedragis oc som Pisset beseer / om hand holder det for nær eller forlangt fra sig / Som Auicenna secunda primi siger : Jnærmer du Pisset til dig holder i tyckere det vorder / oc ey lengre du det fra dig holder i klarere bliffuer det. Fordi fare de vild som Pisset om Afftenen mod Liusset besee.

Den tredie Regel er oc Auicennæ vdi faaresagde sted/At mand skal anamme Pisset om Morgenen naar som fordøffuelsen fuldkommen er/ skeer det icke saa / da foruandlis farffuen oc alle de andre ting. Fordi siger Auicenna saaledis : Somme sige at mand kand intet vist dømme om Pisset naar sex timer ere forgangne effter at mand det lat haffuer / men ieg siger (siger Auicenna) At naar en time forgangen er effter mand det anammet haffuer / at mand siden intet vist dømme kand. Aff disse ord forstaar mand vel at mand kand intet vist dømme paa det Piss huilcket som sendis offuer fem eller sex Mile til en Læge.

Den fierde Regel. Naar som mand vil besee noget Vand som er nylig taget / da skal mand giffue act der paa om det er skiønt eller tyckt / m[illegible] skal lade det nogen stund staa vel tæt tilstoppet / oc saa giffue act der paa om det foruandlis / Thi somt Vand er skønt naar som det pisses/ oc bliffuer siden wklart / somt er wklart naar som det pisses / och bliffuer siden klart/ somt bliffuer lige som det er pisset / somt foruandlis / och naar som mand holder det vdi het Vand / da bliffuer det

skønt

skønt igien / oc aff samme Vand kand mand intet vist dømme / Thi aff saadan hede forgaar substantien oc farffuen.

Femte Regel. Før end mand noget om Pisset dømmer / skal mand vdspørie oc forfare huor gammelt Mennisket er som Pisset haffuer / thi Vandet foruandlis effter Alderens leylighed. It vngt Barns vand skal vere farffuet som Melck ret naturlige / thi at offuerflødigheden er lig met Føden. Børnenis vand skal vere blegactig oc icke aldelis huit / de som ere aff middelmaadis alder / det skal vere subtiligt oc gulafftigt. De gamlis Vand skal vere huit oc subtiligt / fordi at den naturlige hede er icke sterck nock vdi sig selff / thi er Vandet huit / oc aff kulden forstoppis de veye huor igiennem offuerflødigheden skulle gaa / fordi er det klart.

Paa det at mand kand dette diss bedre forstaa / saa merck dette Exempel. Om mand lader dig see it Vand aff en vng Persone som er tiuffue Aar gammel / oc samme vand er huid oc tyckt / oc du vist icke huor gammel hand er / da skulle den vel saaledis der paa dømme / at samme Vand vaare aff it Barn / oc det vaare helbrede. Men veed mand Alderen / da veed mand at det er icke naturligt / oc dømmer da der saaledis oppaa at den Siuge er siug / aff Maffuens kyld oc vædske / eller aff noget andet. Det er oc meget nytteligt at mand ved den siugis Complexie / thi det ene Menniske haffuer en bedre Complexie end det andet / der effter foruandlis Vandet ocsaa.

Den sietze Regel. Før end mand dømmer noget om Menniskens Vand / giøris det behoff at mand veed huorledis samme Menniske haffuer holdet sig met Mad oc Drick / oc met de andre ting som icke naturlige ere. Thi Vandet foruandlis effter som disse brugis / Haffuer

uer mand ædt Saffran/ da er Vandet visselige der effter farffuet. Item haffuer nogen ædt Salat / da er Vandet om Morgenen grønt. Haffuer mand ædt meget/ eller fastet forlenge/ da foruandlis oc Vandet der effter. Haffuer nogen veret fortørnet / arbeydet / eller badet/ der effter foruandlis Vandet.

Det giøris vel behoff / at mand vel veed forscreffne Regel / om mand rettelige vil dømme om Menniskens vand.

Det iij. Capittel.

Om Vandens Farffuer.

ENdog at Vandet rettelige icke haffuer mere end tuende Farffuer/som ere : huit oc sort/alligeuel delis de samme vdi tiue farffuer/ som mand her skal faa at see.

Disse trende mercke at Vædsken er forbrent. Sort som Blick/ Sort som Horn/Graat som Bly.

Disse fire mercke at fordøffuelsen er forstor. Huit som it klart Horn/ Huit som Kierne melck/ Blegt som it Kamel er.

Disse tuende mercke middelmaadig fordøffuelse / Blegt som Vand huor vdi Fisk er saaden. Blegt som Saaddet aff Kiød/ naar som Kiødet er halff saadet.

Disse tuende mercke en fuldkommelig fordøffuelse/Gult som it skønt Quæe Eble / Gult som it blegt Eble.

Disse mercke en begyndelse aff fordøffuelsen. Rødt som det Guld som er blegt/Rødt som skønt Guld.

Disse trende mercke en ond fordøffuelse. Røt som Saffran som icke vel farffuer/ Røt som Saffran / Røt som Luen aff Ild.

Disse mercke at fordøffuelsen afftager. Leffuer farffue farffuet som tyck Vin. Grønt som Osen aff grøne Vrter.

Det iiij. Capittel.

Om sort Vand.

AT Vandet haffuer en sort Farffue/ det skeer for trende Sager skyld. Først at det er forbrent/ Anden at den naturlige krafft afftager / Tredie at det er beblandet met nogen sort Materie. Paa det at mand kand diss bedre her om dømme/ da skal mand mercke disse ote Regel.

Den første. Sort Vand i huilcket nedre paa Bonden megen sort Materie er / oc den Siuge haffuer en stor oc suar Kaaldesiuge / det mercker Hoffuetuerck oc Sindenis forstørelse.

Den anden Regel. Sort Vand som giffuer en suar Lucr fra sig/det mercker at Brystet oc Lungen ere befengde/ oc er almindelig gierne dødsens Tegn.

Den tredie Regel. Det Vand som først er grønt/ oc bliffuer siden sort / mercker Døden / Huilcket som kommer aff offuerflødig kuld / som den naturlige Hede vdslycker.

Den fierde/ det Vand som Pissis i drøppetal/ oc er sort/ mercker Døden.

Den femte Regel. Det Vand som kommer aff en Quindis Persone / som offuen til klart er/ oc vnderneden sort/ mercker hendis Tids wnaturlige flydelse.

Den

Den siette Regel. Vand som sort er i begyndelsen aff nogen Kaaldesiuge / oc det bliffuer saaledis farffuet til den siuende dag / det mercker at den Siuge skal vorde helbrede igien.

Den siuende Regel. Sort Vand som kommer fra den som haffuer den fierde dags Kaaldesiuge / det mercker at den Siuge skal bliffue helbred igien.

Den otende Regel. Er Vandet sort i nogen Kaaldesiuge / oc om den Siugis Hoffuet / Hals / eller Ryg suedis / det er it tegen der til at Døden er tilstede.

Det v. Capittel.

Vand farffuet som Bly.

HEr vil ieg sætte ti Regle om det Vand som farffuet er som Bly.

Den første Regel. Huert Vand som aldelis farffuet er som Bly / mercker Døden.

Den anden Regel. Det Vand som farffuet er som Bly / oc er der til lit sort / huilcket som førre haffuer veret grønt / mercker Døden.

Den tredie Regel. Det vand hues øffuerste deel farffuet er som Bly / mercker den Faldendesot oc andre onde Hoffuedens Siugdommer.

Den fierde Regel. Det Vand som nogen stund haffuer staaet oc bliffuer saa farffuet som Bly / det mercker Vattersot.

Den femte Regel. Vand som farffuet er som Bly / oc der vdi ere mange smaa Korn eller Blærer / mercker Lungesot / eller oc en Byld vdi Brystet.

Den sette Regel. Vand farffuet som Bly oc er føye / oc er fet som Olie / mercker den naturlige vædskis opløselse.

Den siuende Regel. Vand som farffuet er som Bly / oc er føye oc offte pisser / mercker den kaalde Piss / oc Blærens forstoppelse.

Den otende Regel. Vand som er farffuet som Bly vdi den Siuge Ptisis, det er / i Suinde sot / mercker Døden.

Den niende Regel. Vand farffuet som Bly / oc mand seer der i mange smaa stycker / mercker Ledemodenis suare pine.

Den tiende Regel. Vand som farffuet er som Bly vdi den Siuge Phrenesis, det er / i Vildelse / mercker Døden.

Det vj. Capittel.

Om grønt Vand.

Jeg vil her sætte fire Regle om det grøne Vand.

Første Regel. Grønt Vand vdi sterscke kaalde Siuger / mercker Døden.

Den anden Regel. Grønt Vand som er aff it Barn / mercker Krampe / oc offuerflødig kaald Vædske i Senerne.

Den tredie Regel. Er Vandet grønt / oc det Menniske som Vandet er aff / føler ont omkring Maffuen / oc om det er nedre paa Bonden aff Vandet / megen Sky / det mercker at det Menniske haffuer drucket Eder oc Forgifft.

Den fierde Regel / Grønt Vand met en grøn Cirkel i den Siugdom Phrenesis, det er / Vildelse / mercker Døden.

Det vij. Capittel.

Om huit Vand.

MErck her / sex Regle om det huide Vand.

Den første Regel. Huit Vand som er skønt / mercker Miltens forstoppelse / Ansictens blege Farffue / oc Legemens tunghed.

Den anden Regel. Huit Vand met en Circkel farffuet som Bly / mercker Hiernens forstoppelse / oc den Faldendesot.

Den tredie Regel. Huit slimactigt Vand / mercker den groffue wfordøffuede vædskis offuerflødighed.

Den fierde Regel. Huit Vand som helfften farffuet er som Bly / oc der er Rødde vdi / mercker Nyrenis Byld / oc i den sted som Vandet haffuer sin gang igiennem.

Den femte Regel. Huit skønt Vand oc er lit farffuet som Bly / mercker Lendernis oc Blærens steen. Men om mand vil vide om samme Steen er vdi Lenderne eller vdi Blæren / da skal mand giffue act der paa huad som mand finder nedre paa Bonden / findis der smaa Sand / oc den er rød / da er Steenen vdi Nyrerne / men er hand huid / da er Steenen vdi Blæren.

Den siette Regel. Huit Vand som tyckt oc fet er / mercker Suindesot Ethica kaldet.

Det viij. Capittel.

Om røt Vand.

Om rød Vand.

DEt Vand som er røt / mercker almindelig gierne hede. Men dog skal mand vide at det icke stedse aff hede er / thi det skeer offte vdi en kaalder Siugdom / at den Siugis vand er røt / aff stor rørelse oc pine / som offte skeer vdi Tarmenis vred / som kommer aff kuld. Her vdi fare oc mange Læger vild i det at naar som de see det Vand som er røt / da dømme de Siugdommen at vere aff Hede / oc giffue saa raad der til / at mand skal bruge til den Siuge kaald Mad oc Lægedom / huor aff den Siuge da stor skade faar. Somme som omgaa met den Siuge / naar som de see at hand tørster / oc Munden er tør / oc Vandet er røt / da tro de icke at Siugen er aff kuld / oc da giffue de den Siuge de ting som køle / huor aff hand da faar stor skade.

For huad Sag skyld at Vandet er røt.

Der ere mange haande Sager til / for hues skyld Vandet er røt vdi kaalde Siugdommer / som ere / aff den Hindis forstoppelse som er imellem Gallen oc Tarmene aff kaald Phlegmatiske vædske / for hues skyld den røde Cholera kand icke haffue sin gang vdi Tarmene / men den driffuis tilbage ned til Nyrerne / huor aff Vandet bliffuer da røt. Dette giffuer ieg tilkiende for den skyld / om mand vil lade besee den Siugis vand / at mand da skal giffue tilkiende dem som det besee skal / den Siugis leylighed / paa det den Siuge kand diss bedre hielpis oc icke forsømmis.

Jeg vil her sætte otte Regle om det røde Vand.

Den første Regel. Rød Vand som bliffuer røt i Lendernis siugdom / mercker at i samme sted er en hed Byld.

Den anden Regel. Vand som er røt oc bliffuer saa-

ledis /

saaledis/oc sig icke nedsætter til Bonden/vdi nogen stor oc suar Kaaldesiuge/ mercker Døden.

Den tredie Regel. Røt Vand som er blegt/mercker en Byld paa Leffueren.

Den fierde Regel. Røt Vand som farffuet er som olie/oc det er føye/ oc lucter ilde/ mercker Døden.

Den femte Regel. Det Vand som røt er/ oc bliffuer siden farffuet som Bly / mercker Brystens Bylder oc Lungesot.

Den siette Regel. Røt Vand som er blandet met sort / mercker Leffuerens store hede.

Den siuende Regel. Røt Vand som er saa røt som it Rosen/ mercker den Kaaldesiuge Ephimera.

Den otende Regel. Røt Vand som er tyckt / oc om det er gult i Glasset naar som det røris/som Saffran/ det mercker den Gulesot.

Her til haffuer mand nu hørt huorledis mand dømme skal om de almindeligste farffuer/ vnder huilcke alle de andre ere begrebne/huor aff mand lættelig om de andre dømme kand (om mand ellers lyst der til haffuer) Thi huo som kiender de tuende yderste deler / hand finder lættelig mellem delen som der imellem er.

Det ix. Capittel.

Om de ting som ere i Vandet.

Ffuenfore er lært oc sagt/ at mand skal giffue act paa trende ting som ere i Vandet huilcke ere / Farffuen / Substantien / oc huad som mand der indeseer oc finder. Om Farffuen oc Substantien er en part handlet iblant farffuerne/den anden part skal her effter høris

iblant andre ting/ thi Substantien i sig selff/ Huercken giffuer eller tager noget. Paa det mand kand diss bedre forstaa de ting som sees oc findis i Vandet/ vil ieg de almindeligste her tilkiende giffue/ oc siden huert besynderligt forklare met sine Regle / Oc sexten ting ere de som i Vandet sees. Det første/er Circkelen. Det andet/skummet. Det tredie/ er Blod. Det fierde/ er sand. Det femte / er Mandens eller Quindens naturlige Sæd. Det siette/er smaa blærer eller Bobler. Det siuende/er smaa Korn. Det otende/ er en tyck hinde lige som taage. Det niende/er en ting lige som det vaare Haar. Det tiende/ er som Fiske skel. Det ellefte/nogen ting som Kled. Det tolffte/nogen ting som støff. Det trettende/nogen ting som er groffuere en Klid lige som Huedekorn. Det fiortende/er rødde. Det femtende/er nogen ting som sætter sig nedre paa Bonden. Det sextende/ Er nogen wfordøffuet vædske som er i Vandet.

Det x. Capittel.

Om den Circkel som er om Vandet.

Circkelen er intet andet vden Vandsens øffuerste deel/ oc mercker intet andet end Hoffuedens breck oc brøst. Her om vil ieg sætte siu Regle.

Den første Regel. Vandens groffue oc tycke Circkel mercker/At bag i Hoffuedet er pine aff den vædske Phlegma vitrium kaldet.

Den anden Regel. Den Circkel som farffuet er som Fiole/oc er groff i sin Substantz/mercker at Hoffuedet lider induaartis pine / aff øffuerflødigt Blod.

Den tredie Regel. Den Circkel som er bleg/oc subtilig

tilig

kilig i sin Substantz / mercker at Hoffuedet lider pine i den venstre Side aff den Melancholiske vadske.

Den fierde Regel. Den Circkel som er gul / oc haffuer en subtilig substantz / mercker at Hoffuedet lider pine aff den Choleriske vadske.

Den femte Regel. Den Circkel som er farffuet som Bly / oc haffuer en tyck Substantz / mercker den Faldende sot / thi hand mercker Hiernens forstoppelse / vere sig megen eller liden.

Den siette Regel. Den Circkel som er grøn / oc subtilig vdi store Kaaldesiuger / giffuer tilkiende / at mand skal faa den Siugdom Phrenesis.

Den siuende Regel. Den Circkel som skelffuer eller rystis / den mercker Poplesie / oc Hoffuedens flydelse.

Det xj. Capittel.

Aff Vandens skum.

Vandens skum er intet andet vden en sey Vadske / oc giøris aff den Hede som vircker i den seye Vadske / saa som mand see kand paa Bredden aff Vandet / huor som der ligger megen sey Materie / oc Solen skinner der paa / eller Vandet er der aff het / at det er rørt bort oc igien / da bliffuer det til Skum / saaledis gaar det oc til met Menniskens vand. Oc før mand det beseer / skal mand lade det nogen stund stille staa / oc tilsee / om det er bleffuet skumactigt / for det haffuer veret rørt oc baaret.

Fire Regle skal mand her mercke i Vandens skum.

Blodet i Vandet.

Den første Regel. Naar som der er Skum paa Vandet/ oc er tyck/ oc ideligen der paa bliffuer / disligiste at Vandet er oc tyck / mercker Væder i Liffuet / at mand icke fordøffue kand.

Den anden Regel. Vandens subtilige skum som bleg er/ mercker Lungens hede/ disligeste Hiertens/ Brystens oc Leffuerens.

Den tredie Regel. Vand som haffuer en sorter Skum/ som er atskilt/ mercker den sorte Sot Ictericia nigra kaldet/ som kommer aff den Melancholiske vædske/ thi der er en forstoppelse imellem Leffueren oc Milten/ saa at den kand icke haffue sin gang til Milten/ men gaar tilbage til Nyrerne/ igiennem Vandet.

Den fierde Regel. Den Skum som er grøn oc atskilt / eller oc gul som Saffran / mercker Leffuerens store hede/ oc den Gule sot/ oc pine vnder Ribbebenene i den høyre Side.

Det xij. Capittel.

Blod i Vandet.

Stundem sker det / at der er Blod i Vandet / oc det samme Blod er stundem klart/ oc stundem blandet / Her om vil ieg sætte fem Regle.

Den første Regel. Naar som Blodet i Vandet er tyckt oc er trint/ oc giffuer en sterck luct fra sig/ oc pinen vnder den lønlige sted er / det mercker at samme Blod kommer aff Blæren.

Den anden Regel. Om Blodet er tringt/ oc falder ned paa Bonden/ mercker Quindfolcks Tid.

Den tredie Regel. Om der er i Vandet Blod/ som

som icke er tringt/ oc der ligger sort ting nedre paa Bonden/ det mercker at samme Blod flyder fra Nyrerne.

Den fierde Regel. Er Blodet klart i Vandet/ lige som det flødе aff it Saar/ oc mand haffuer pine i Ryggen/ det mercker at samme Blod flyder aff den Aare Echilis.

Den femte Regel. Om der er klart Blod i Vandet/ oc mand haffuer pine oc sting i den høyre Side/ mercker at det Blod kommer fra Leffueren.

Det xiij. Capittel.

Om der er Sand i Vandet.

OM den Sand som er i Vandet vil ieg sætte fem Regle.

Den første Regel. Om der er rød Sand i Vandet/ oc mand haffuer Ryguerck/ det mercker Lendernis Sten.

Den anden Regel. Hart Sand i Vandet som er rød/ oc Lendernis pine sactis/ mercker at Lendernis sten er atskilt oc sønderbrøden.

Den tredie Regel. Huit hart Sand som siuncker ned paa Bonden/ oc om mand haffuer pine hoss den lønlige sted/ mercker at Stenen er i Blæren.

Den fierde Regel. Den Sand som rød er som Blod i Vandet/ oc mand haffuer nogen Kaaldesiuge/ mercker at vædsken er forbrent.

Den femte Regel. Den Sand som er rød i Vandet/ oc mand haffuer den Kaaldesiuge/ oc haffuer pine i Lenderne/ mercker Leffuerens oc Nyrernis hede.

Det xiiij. Capittel.

Vand.

Vand i huilcket Mands eller Quindis Sæd sees.

STundem skeer det at Mands eller Quindens naturlige Sæd er i Vandet/ her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Om den naturlige Sæd er i deler atskilt i Vandet / mercker at Mand oc Quinde haffue hafft legemlig samquem tilsammen / oc lægt den læg som Adam oc Eua først begynte.

Den anden Regel. Om mand seer i Vandet den Sæd som tyckt oc trint er / det mercker at det Menniske haffuer leffuet kyskelig / oc icke bedreffuet wkyskhed / huor aff stundem meget ont kommer/ oc mange atskillige Siugdomme efft:rfølge.

Den tredie Regel. Om mand stedse seer i Vandet Menniskens Sæd / da mercker det den Siugdom Gomorrhea, effter huilcken gierne kommer Suindesot / Huilcken som den naturlige vadske fortærer.

Det xv. Capittel.

Om de Bobler som sees i Vandet.

VDI Vandet sees stundem Bobler eller noget som ligt er Blærer/ oc er dog icke nogen skum. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Om mand seer en stor Boble paa Vandet / eller om der ere monge vdi/ naar som Vandet haffuer nogen tid staaet stille/ mercker at Siugdommen bliffuer languarende.

Den

Den anden Regel. En stor Buble eller Blære paa Vandet / oc om mand helder vand-Glasset ned til den ene side/ oc om Bublen falder til samme side / mercker at der er meget Veder i Liffuet / aff huilcket stor pine kommer.

Den tredie Regel. En stor Buble paa Vandet/ den mercker Maffuens pine / oc pine i de smaa Tarme aff groff Vædske oc Veder.

Det xvj. Capittel.

Om der ere smaa Korn eller Bubler vdi Vandet.

Jeg vil her sætte to Regle om det Vand vdi huilcket ere smaa Korn eller Bubler.

Den første Regel. Om mand seer øffuerst i Vandet smaa Korn/ mercke Hoffuedens flydelse.

Den anden Regel. Om mand seer Korn mit vdi Vandet / mercker at der flyder nogen vædske ned aff Hoffuedet vdi Brystet/ oc vdi Ledemodene.

Det xvij. Capittel.

Om nogen sky er vdi Vandet.

Her skal mand mercke to Regle om nogen sky er i Vandet.

Den første. Naar som mand seer i Vandet en sky som er farffuet som Bly/ oc den er nederst i Vandet/ mercker Suindesot Ethica kaldet.

Om der siunis Haar i Vandet.

Den anden Regel. Det Vand som haffuer skyer oc skum oc det er grønt eller gult / det mercker Leffuerens store hede/aff den offuerflødige vædske Cholera.

Det xviij. Capittel.

Om der siunis eller mand seer Haar i Vandet.

MAnd seer stundem i Vandet Haarlocke/ stundem ere de groffue/stundem subtilige/stundem mange/ oc stundem faa / Her om vil ieg scriffue fire Regle.

Den første Regel. Røde Haarlocke i Vandet eller gule/ mercke Nyrenis offuerflødige hede.

Den anden Regel. Haarlocke i det Vand som er fet/mercke at Nyrene smelte.

Den tredie Regel. Haarlocke vdi Vandet som ere groffue/ oc om de forgaa naar som Glasset røris/ mercke Nyrenis forstoppelse/aff tyck oc sey vædske.

Den fierde Regel. Haarlocke vdi Vandet som farffuede ere som Olie/de mercke at det gantske Legeme forsuinder oc afftager/ aff den Siuge Ethica.

Det xix. Capittel.

Om Fiskeskel sees i Vandet.

NAar som mand i Vandet seer nogen ting/ lige som det vaare Fiskeskel / Her om vil ieg sætte to Regle.

Den

Den første Regel. Seer mand Skel i Vandet/ oc den som Vandet lod / haffuer icke nogen Kaaldesiuge/ da mercker det Hudens wrenhed.

Den anden Regel. Om der sees Skel i Vandet/ oc det Menniske som Vandet haffuer ladt/haffuer pine hos den lønlige sted/ mercker at Blæren er skabbet eller bullen.

Det xx. Capittel.

Om mand seer Kled i Vandet.

VDJ Vandet seer mand offte nogen ting lige som Kled / Her om vil ieg sætte trende Regle.

Den første Regel. Seer mand Kled i Vandet/ oc Vandet er aff en Quindes person / det mercker at hun haffuer ont i Moderen aff offuerflødig vædske / oc at hun haffuer den huide flydelse.

Den anden Regel. Om det Vand lucter / vdi huilcket Kled sees / mercker Blærens byld / oc at der er Steen i Blæren.

Den tredie Regel. Om mand haffuer den Kaaldesiuge / oc mand da seer Kled i Vandet / det mercker Suindesot Ethica.

Det xxj. Capittel.

Om der sees i Vandet Støff.

JVandet seer mand offte nogle smaa ting / lige som støff imod Solen. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Groff Materie.

Den første Regel. Naar som mand seer nedre paa Bonden aff Vandet megen Grand eller Støff/ da maa mand saa der paa dømme / at det Mennniske haffuer pine i Ledemodene / eller i Ledemodenis Lemmer/ lige som er Podagel oc andre saadanne.

Den anden Regel. Seer mand saadan Støff mit i Vandet/ da mercker det Lungens siugdom/ oc en suar Aande.

Den tredie Regel. Det Vand som er klart / oc haffuer en sky / vdi huilcken sky mand seer Støff som op oc ned far / lige som Solens støff / mercker at en Quinde er siug met Foster. Men dog skal mand icke aldelis sætte Troen her til/thi det skeer offte at en Quinde er siugelig met Foster / oc mand dette eller noget andet i Vandet seer/ fordi (kand ske) at hun haffuer en ond Complexie / eller hun holder it ont Regimente. Men det er offte vist / at mand aff forscreffne Tegn forfare kand / at en Quindis persone er siugelig met Foster/ endog det stundem feyler/ som sagt er.

Det xxij. Capittel.

Om der er nogen groff ting eller Materie i Vandet.

DEt skeer oc offte/ at nogen groff Ting/ støre end Kled / er i Vandet / Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Om mand seer nedre paa Vandsens bond nogen saadan henge tilsammen/ som store Korn/ det mercker at en Quinde haffuer icke hendis tid / men er stoppet.

Den

Den anden Regel. Om mand saadan ting seer nedre paa Glassens bond / oc om den samme er sort / det mercker at Quindens tid haffuer taget offuerhaand.

Den tredie Regel. Om mand saadan ting seer nedre paa Bonden / som henger tilsammen oc haffuer en graa Farffue / den som det Vand lod / haffuer en ond Milt.

Det xxiij. Capittel.

Om der er Rødde i Vandet.

JEg vil her sætte fire Regle om Rødde som er i Vandet.

Den første Regel. Vand vdi huilcket lit Rødde er / det mercker en Byld i Nyrene.

Den anden Regel. Det Vand i huilcket meget Rødde er / oc lucter ilde / det mercker Blærens Byld. Men er saadant Vand aff en Quindis Persone / da haffuer hun en Byld i Moderen.

Den tredie Regel. Rødde vdi Vandet / oc om den som Vandet lat haffuer / haffuer pine vnder Ribbenene vdi den høyre Side / det mercker Leffuerens Byld.

Den fierde Regel. Om der er rødde i Vandet / oc Mennisket spytter Rødde / eller haffuer nogen Byld i Brystet / det mercker at den Siuge skal bliffue helbred igien.

Det xxiiij. Capittel.

Om den ting som er nedre paa Bonden / oc er lig en toge Ipostasis kaldet.

OM denne toge vil ieg sætte fem Regle.
Den første Regel. En graa wlige sky som Toge nedre paa Glasens bond / mercker at Siugen er whørig oc gienstridig/ oc vil icke lættelige lade sig fordriffue.

Den anden Regel. Om Togen som er nedre paa Bonden er farffuet som Bly/ det mercker at den naturlige hede vdslyckis/ oc saa Døden.

Den tredie Regel. En sort Toge neden vdi Glasset/ mercker Døden.

Den fierde Regel. Er Toge vdi Vandet/ huilcken sig vddeler i mange deler / mercker Tarmenis vred.

Den femte Regel. En toge nedre paa Bonden som lig er/ neden til bred/ oc øffuen til/ spisactig/ oc om samme Vand haffuer en passelig farffue / det mercker helbred.

Det xxv. Capittel.

Om der er i Vandet wfordøffuet vædske.

DEt skeer offte at Lægerne oc de som Menniskens vand besee bedragis / i det at naar som de see nedre paa Bonden/ mit eller øffuest i Glasset / en huid wfordøffuet vædske/ oc de mene at det er toge / om huilcken føre sagt er. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Vand i huilcket vdi den øffuerste del en raa wfordøffuet vædske sees/ mercker Brystens siugdom/ oc Aandens tranghed.

Den

Den anden Regel. Vand huor som mit vdi flyder en raa wfordøffuet vædske / mercker Maffuens oc Tarmenis pine / Kuld oc Veder som er vdi dem.

Den tredie Regel. En raa vædske nederst vdi Vandet / mercker at der er en Byld i Nyrene oc i Lenderne.

Om Stolgang.

Til Læseren.

HER til haffuer ieg handlet huorledis mand rettelige handle oc dømme skal om Menniskens Vand eller Piss / her effter vil ieg scriffue oc handle / huorledis mand dømme skal om Stolgangen eller om det som fra Menniſken bag vd gaar / Thi mand kand oc her aff dømme huor aff Siugen hendis begyndelse haffuer / Men Doctores eller Læger besee denne ret icke gierne / fordi at hand icke saa vel smagendis er vdi deris Asiun oc Næse som Menniskens Vand er / oc vil ieg nu begynde her om at handle.

Det xxvj. Capittel.

Fire ting skulle actis i Stolgangen.

PAa fire ting skal mand giffue act / naar som mand vil dømme om Menniskens stolgang / Det første om den er megen eller føye / oc om den lig er den Mad som ædt er. Thi det Menniske som haffuer megen oc stor Stolgang / oc æder føye / det Menniske haffuer vden

all tuiffuel megen ond vædske i sig. Det skeer offte i en gammel Siuge / at it Menniske æder aldelis intet / oc haffuer alligeuel megen Stolgang / saa at de som den see / de forundre dem der paa.

Haffuer nogen føye Stolgang / oc hand æder meget / det er it Tegn der til at hand føye vædske i sig haffuer / oc at Naturens vddriffuende krafft er strøbelig. Thi skal mand vijslige oc skickelige handle met saadanne / Naar mand dem rense eller purgere vil / oc icke met dem handle som nogle wforstandige giøre / de som dem purgere all den stund der noget aff dem vdkomme kand / huor aff de stor skade faar / De wforstandige oc wlærde Prester / Muncke / Nunder oc fordærffuede Kiøbmend som dem for Læger vdgiffue / de holde icke aff nogen Purgatz / vden hand giør femten eller tiuffue Stolgang / de rense oc purgere mangen fra helbred oc Liffuet.

Det xxvij. Capittel.

Om den lød oc Farffue som i Stolgangen findis.

Huid. Den første Farffue er den huide. Huid Stolgang mercker Phlegmatis vædskis offuerflødighed / Gipseum kaldet. Men er Farffuen huid / da mercker den at den vædske Cholera haffuer icke sin rette flød i Tarmene / huor aff mand dømme maa / at Gallen er forstoppet / mercker oc offte den Gulesot.

Gul. Den anden Farffue. Er Stolgangen lit gul / det mercker sundhed oc en fuldkommelig fordøffuelse / dog met

met saa skel / at den er icke for vod / eller for tør / eller oc blandet met nogen anden ting.

Den tredie Farffue. Er Stolgangen rød / den mercker at den røde Cholera offuerflødige flyder vdi Tarmene. Huor aff almindelig gierne følger Leffuerens flydelse. Rød.

Den fierde Farffue. Er Stolgangen farffuet som røst / det mercker at den wnaturlige vædske Cholera eruginosa haffuer offuerhaand. Er hand grøn / da mercker hand den grøne Cholera. Men mand skal oc vel tilsee / at mand icke anseer Phlegmam vitreum, for Choleram viridem. Røst. Grøn.

Er Stolgangen sort / den mercker stor forbrendelse / Men dog icke at Siugen kommer stedse aff Hede / Thi at Stolgangen bliffuer offte sort aff lang forstoppelse oc aff stor rørelse / lige som det skeer naar mand haffuer Tarmenis vred / Colica passio kaldet. Sort.

Naar som Stolgangen er farffuet som Bly / det mercker almindelig gierne Døden. Bly.

Det xxviij. Capittel.

Om Stolgangens eller Menniskens møgs luct.

DEN tredie ting som mand vdi Stolgangen acte skal er Lucten / Thi somt Stolgang lucter intet / oc det kommer aff stor Kuld / oc mercker den offuerflødige vædske Phlegma insepidum kaldet / Somt Stolgang haffue en sterck oc sur luct / lige som Edi-

cke / eller noget andet som saltet er / mercker oc som sagt er.

Det xxix. Capittel.

Om den fierde ting.

Den fierde ting som vdi Stolgangen actis skal / er at mand skal haffue act der paa / huorledis det skicket er som vdkommet er / thi somt haffuer skum paa sig / oc mercker hede / som opererer i den offuerflødige Vædske / effter Stolgangis farffuis leylighed.

Somt Stolgang vdgaar met stort Væder / oc mercker stundem Tarmenis vædske oc kuld. Stundem aff den Mad som Væder fra sig giffuer / lige som Bønner oc Roer giøre.

Fed. Somt Stolgang er fed som Smør eller andet Fet / den mercker at den naturlige Fedme bortflyder aff de øffuerste Lemmer.

Blod. Stundem gaar der Blod vd met Stolgangen / saadant kommer stunden aff alle Lemmer / Stundem aleniste aff en sted / eller oc aff tuende steder / lige som fra Leffueren / eller aff de Aarer som i samme sted ere / huor i Tarmene ere vundne. Stundem kommer den fra Milten. Stundem aff de gyldene Aarer som ere bag i Artzen. Her om er ydermere handlet / i det Capittel om Blodsot. Stundem vdgaar der store stycker / lige som det vaare sort Kiød / oc saadant kommer stundem fra Leffueren / oc stundem fra Tarmene. Stundem kommer der vd / huide slimactige stycker / oc er intet andet end Tarmenis skaffuelse / Stundem kommer der oc store stycker fra Tarmene.

Stun-

Stundem gaar der rødde vd met Stolgangen/ oc det mercker at der er nogen Byld sønderbrøt er i Leffueren eller vdi Tarmene. Rødde.

Der vdgaar oc stundem met Stolgangen Steene/ somme saa store som Haselnødder / de mercke Ledemodernis offuerflødige stor kuld oc vædske / oc den visse Død / met en languarendis Siuge før end Døden kommer. Steen.

Ende paa denne Bog.

Prentet i Kiøbenhaffn aff Andrea Gutterwitz.

Paa Baltzer Kausis/Borgeris oc Bogeføreris samme steds bekaastning.

Oc findis hos hannem til Kiøbs.

ANNO

M. D. LXXVII.

